

Työryhmäraportti

KANNUSTINLOUKUT

Työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittaminen sekä lineaarinen malli. Osatyökykyisille tie työelämään –kärkihanke (OTE)

KUVAILULEHTI

Julkaisija	Päivämäärä
Sosiaali- ja terveysministeriö	22.9.2017
Tekijät	Toimeksiantaja
Kannustinloukkuja pohtinut työryhmä	Sosiaali- ja terveysministeriö
	HARE-numero ja toimielimen asettamispäivä
	STM085:00/2016

Muiston nimi

Kannustinloukut – Työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittaminen sekä lineaarinen malli. Osatyökykyisille tie työelämään –kärkihanke (OTE)

Tiivistelmä

■ Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa hallituskauden yhtenä kärkihankkeena on Osatyökykyisille tie työelämään -kärkihanke (OTE). Kannustinloukut-projekti on osa OTE-kärkihanketta. Kannustinloukut-projektissa on selvitetty työnteon lisäämisen kannusteita työkyvyttömyyseläkkeellä, jotta eläkkeensaajan jäljellä oleva työkyky saataisiin paremmin käyttöön.

Työryhmä on raportissa kuvannut työkyvyttömyyseläkejärjestelmän ja siihen liittyvien etuuksien nykytilaa ja siinä havaittuja kannustinongelmia. Lisäksi raportissa on kansainvälisiä esimerkkejä työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittamisesta sekä tilastotietoa työkyvyttömyyseläketä ja kuntoutusetuuksia saavista.

Työryhmä ehdottaa osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien työnteon kannusteiden parantamiseksi lineaarista mallia, jossa suojaosuuden ylittävät ansiot pienentäisivät maksussa olevaa eläkettä. Suojaosuudeksi ehdotetaan 50 prosenttia eläkkeen perusteena olevista ansioista, kuitenkin vähintään 600 euroa kuukaudessa. Suojaosuuden ylittävät ansiot pienentäisivät eläkettä 50 prosenttia jokaista ansaittua lisäeuroa kohti. Kansaneläkejärjestelmässä osatyökyvyttömyyseläke tulisi niissä tapauksissa, joissa osatyökyvyttömyyseläketä maksetaan myös työeläkejärjestelmästä. Kansaneläkejärjestelmässä täyden osatyökyvyttömyyseläkkeen määräksi ehdotetaan puolikasta takuueläkettä ja lineaarista mallia sovellettaisiin vastaavasti kuin työeläkkeissä.

Työryhmä katsoo, että myös täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen olisi hyvä ottaa käyttöön lineaarinen malli. Toimeenpanon ja eläkejärjestelmän loogisuuden vuoksi, lineaarinen malli olisi hyvä olla käytössä sekä työeläke- että kansaneläkejärjestelmässä. Jatkovalmistelussa tulisi vielä täsmentää lineaarista mallia täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle ja selvittää, millä edellytyksillä työkyvyttömyyseläkeoikeus jatkuu, jos eläkkeen rinnalla työskennellään pitkäaikaisesti. Lisäksi on varmistettava, ettei lineaarimalli johda tilanteeseen jossa työskentely työkyvyttömyyseläkkeellä muodostuu pelkkää työntekoa houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi.

Lineaarista mallia koskeva lainsäädäntö tulisi voimaan 1.1.2021, jolloin tulorekisteri on käytössä ja määräaikaisen lepäämislain voimassaolo on päättynyt.

Raporttiin liittyy eriyvä mielipide.

Asiasanat

työkyvyttömyyseläke, osatyökyvyttömyyseläke, työeläkejärjestelmä, kansaneläkejärjestelmä, kannustimet

Sosiaali- ja terveysministeriön
raportteja ja muistioita 2017:32

Muut tiedot
www.stm.fi

ISSN-L 2242-0037
ISSN 2242-0037 (verkkajulkaisu)
ISBN 978-952-00-3882-3
URN:ISBN:978-952-00-3882-3
<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3882-3

Kokonaissivumäärä
103

Kieli
suomi

PRESENTATIONSBLAD

Utgivare	Datum
Social- och hälsovårdsministeriet	22.9.2017
Författare	Uppdragsgivare
Arbetsgrupp som begrundade på flitfällor	Social- och hälsovårdsministeriet
	Projektnummer och datum för tillsättandet av organet
	STM085:00/2016

Rapportens titel

Flitfällor – Sammanjämkning av invalid- och sjukpension och förvärvsinkomster samt en linjär modell

Referat

■ Ett av spetsprojekten i statsminister Juha Sipiläs regeringsprogram är spetsprojektet Väger in i arbetslivet för partiellt arbetsföra. Projektet Flitfällor är en del av spetsprojektet. I projektet Flitfällor har man utrett incitament för ökat förvärvsarbete för invalid- och sjukpensionärer för att pensionstagarens återstående arbetsförmåga ska bättre kunna tas i bruk.

I rapporten har arbetsgruppen beskrivit invalid- och sjukpensionssystemen och nuläget för de förmåner som gäller dessa och de incitamentproblem som man observerat i systemen. Rapporten innehåller även internationella exempel på sammanjämkning av invalid- och sjukpension och förvärvsinkomster samt statistisk information om de som får invalid- och sjukpension och rehabiliteringsförmåner.

Arbetsgruppen föreslår en linjär modell för att förbättra incitamenten att arbeta för de som har partiell invalidpension. I modellen minskar de inkomster som överstiger det skyddade beloppet den löpande pensionen. Det föreslås att det skyddade beloppet ska vara 50 procent av de inkomster som ligger till grund för pensionen, dock minst 600 euro per månad. Enligt förslaget ska de inkomster som överstiger det skyddade beloppet minska pensionen med 50 procent per varje intjänad extra euro. I folkpensionssystemet får man partiell sjukpension i de fall där partiell invalidpension också betalas från arbetspensionssystemet. Det föreslås att beloppet av partiell sjukpension inom folkpensionssystemet ska vara en halv garantipension och att den linjära modellen tillämpas på motsvarande sätt som vid arbetspensioner.

Arbetsgruppen anser att det vore bra att ta i bruk en linjär modell även för full invalid- eller sjukpension. För att genomförandet och pensionssystemet ska vara logiska vore det bra att ta i bruk den linjära modellen i både arbetspensions- och folkpensionssystemet. I den fortsatta beredningen bör man ännu precisera den linjära modellen för full invalid- eller sjukpension och utreda förutsättningarna för rätten till invalid- eller sjukpension vid arbete i kombination med pensionen. Dessutom ska det säkerställas att den linjära modellen inte leder till en situation där arbete i kombination med invalid- eller sjukpension utgör ett mer lockande alternativ än att enbart arbeta.

Lagstiftningen om den linjära modellen ska enligt förslaget träda i kraft den 1 januari 2021. Då är inkomstregistret i bruk och giltighetstiden för lagen om främjande av sjukpensionärers återgång i arbete har gått ut.

I rapporten ingår en avvikande mening.

Nyckelord

invalidpension, sjukpension, partiell invalidpension, partiell sjukpension, arbetspensionssystem, folkpensionssystem, incitament

Social- och hälsovårdsministeriets rapporter och promemorior 2017:32

Övriga uppgifter

www.stm.fi/svenska

ISSN-L 2242-0037

ISSN 2242-0037 (online)

ISBN 978-952-00-3882-3

URN:ISBN:978-952-00-3882-3

<http://urn.fi/> URN:ISBN:978-952-00-3882-3

Sidoantal

103

Språk

finska

SOCIAL- OCH
HÄLSOVÅRDSMINISTERIET

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	NYKYTILA	9
2.1	TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKEJÄRJESTELMÄ JA KUNTOUTUS	9
2.1.1	Työeläkejärjestelmä	9
2.1.2	Kansaneläkejärjestelmä	11
2.1.3	Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä	14
2.2	TYÖTAPATURMA- JA AMMATTITAUTIVAKUUTUS	15
2.3	TYÖTTÖMYYSETUudet JA TYÖSKENTELY	18
2.4	KANSANELÄKELAITOKSEN ETUUSJÄRJESTELMÄ	19
2.4.1	Sairauspäiväraha	19
2.4.2	Vammaisetuudet	20
2.4.3	Asumisen tuet	21
2.5	VEROTUS	24
2.6	TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN SAAJAN SOSIAALITURVAETUudet	28
2.7	KANSAINVÄLISIÄ ESIMERKKEJÄ TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN JA ANSIOTULOJEN YHTEENSOVITTAMISESTA	29
2.7.1	Yleistä	29
2.7.2	Alankomaat	29
2.7.3	Norja	31
2.7.4	Ruotsi	34
2.7.5	Viro	36
2.7.6	Lopuksi	37
3	TILASTOTIETOA	38
3.1	TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKETTÄ SAAVAT	38
3.2	KUNTOUTUSETUUKSIEN SAAJAT	38
3.3	TYÖSSÄ JA ELÄKKEELLÄ OLEVAT	39
3.4	ELÄKKEEN LEPÄÄMÄÄN JÄTTÄNEET	40
3.5	VAHVISTETUT TAPATURMAELÄKKEET VUOSINA 1999–2014	40
4	NYKYTILAN ARVIOINTIA	42
4.1	KANNUSTINONGELMA TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN JA ANSIOTULON YHTEENSOVITTAMISESSA	42
4.2	KANNUSTINONGELMA TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN, ANSIOTULON JA KELAN ETUUKSIEN YHTEENSOVITTAMISESSA	43
4.3	TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEeseen LIITTYVÄN KANNUSTINLOUKUN KOHTAAVA POTENTIAALINEN JOUKKO	45
4.4	MUITA NÄKÖKOHTIA	48
4.4.1	Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättämisessä koetut ongelmat	48
4.4.2	Byrokratialoukut	50
4.4.3	Muita toimeenpanon näkökohtia	50
5	TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEIDEN LINEAARINEN MALLI	53
5.1	LINEAARISEN MALLIN KUVAUS	53
5.1.1	Alenemaprosentti ja suojaosuus	54
5.1.2	Ansioiden sovitteluväli	62

5.1.3	Soveltamisala.....	64
5.1.4	Eläkkeen lakkaaminen ja lepääminen	65
5.2	LINEAARISEN MALLIN TOIMIVUUDEN ARVIOINTIA.....	66
5.2.1	Eläkelaitosten näkemyksiä lineaarisista malleista	66
5.2.2	Päätösten antaminen	68
6	TYÖRYHMÄN EHDOTUKSET	70
6.1	LINEAARINEN MALLI	71
6.2	EHDOTUKSEN VAIKUTUKSIA.....	73
	LIITE 1. TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKETTÄ SAANEET.....	74
	LIITE 2. TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEELLÄ TAPAHTUVIA SIIRTYMIÄ	76
	LIITE 3. TYÖSSÄ JA TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEELLÄ OLEVAT JA HEIDÄN TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEENSÄ SYYT	79
	Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneet.....	79
	Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneet	80
	LIITE 4. TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKEAIKAINEN TYÖANSIO SUHTEESSA VAKIINTUNEeseen ANSIOON.....	83
	LIITE 5. TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN KESTO PÄÄTTYMISSYYN MUKAAN	86
	LIITE 6. ANSIO- JA YRITTÄJÄTULOJA SAAVIEN TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKELÄISTEN TULOT JA SAADUT TULONSIIRROT	89
	LIITE 7. TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN LEPÄÄMINEN TILASTOTIETOJEN VALOSSA.....	93

1 JOHDANTO

Hallitusohjelman kärkihanke

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa hallituskauden yhtenä kärkihankkeena on Osatyökykyisille tie työelämään -kärkihanke (OTE). Kärkihankkeen tavoite on muuttaa osatyökykyisten asemaa työmarkkinoilla. Tähän pyritään usealla eri keinolla, esimerkiksi

- tehostamalla palvelujärjestelmän toimintaa osatyökykyisten työllistymistä tuke-
vaksi,
- ottamalla työkykykoordinaattorimalli laajasti käyttöön,
- rakentamalla toimintamalli hoitoon ja kuntoutukseen ohjaukseen, työkyvyn tu-
keen ja työttömien osatyökykyisten työllistymiseen ja osallisuuteen,
- lisäämällä vammaisten yrittäjyyttä, madaltamalla osatyökykyisten rekrytointi-
kynnystä sekä
- vähentämällä työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen kannustinloukkuja.

Kärkihanke toteuttaa hallitusohjelman tavoitteita ja se on poikkihallinnollinen.

Kannustinloukut-projekti on osa OTE-kärkihanketta. Kannustinloukulla tarkoitetaan tilan-
netta, jossa henkilön on vaikea lisätä nettotulojaan lisäämällä työntekoa tai muuta tulon han-
kintaa. Kannustinloukku-projektissa selvitetään mahdollisuuksia lisätä työnteon kannusteita
työkyvyttömyyseläkkeellä, jotta eläkkeensaajan jäljellä oleva työkyky saataisiin paremmin
käyttöön.

Aiempi selvitys

Kannustinloukut-projekti on jatkoa sosiaali- ja terveysministeriön asettamalle työryhmälle,
joka selvitti osatyökykyisten työllistymisen edistämistä sekä työkyvyttömyyseläkkeen ja an-
siotulojen yhteensovittamista nykyistä kannustavammin¹. Työryhmä katsoi, että työnteon
kannustavuutta olisi parannettava. Sen mukaan hallinnollisesti helpoin ja nopein ratkaisu lisätä
työkyvyttömyyseläkeläisten työnteon kannustavuutta olisi ollut nostaa ansaintarajoja. Tämä
olisi vähentänyt pienituloisten kannustinloukkuja, mutta toisaalta olisi siirtänyt saman kannus-
tinloukun vain korkeammille tuloille.

Työryhmä selvitti myös ns. lineaarista mallia työansioden ja etuuksien yhteensovittami-
seksi. Työryhmän mielestä lineaarinen tai muu vastaavalla tavalla työnteon kannustavuutta
parantava eläkejärjestelmään liittyvä uudistus vaatisi kuitenkin vielä perusteellisempaa jatko-
valmistelua. Muutosten yhteiskunnallisia ja henkilötason vaikutuksia sekä yhteensovittamista
muun sosiaaliturvan kanssa olisi arvioitava kokonaisuutena.

Työryhmän työskentely

Kannustinloukut-projektia varten on sosiaali- ja terveysministeriön johdolla kokoontunut
kannustinloukkutyöryhmä. Kannustinloukkutyöryhmän puheenjohtajana on ollut Pirjo Moila-
nen sosiaali- ja terveysministeriöstä ja työryhmän jäsenenä ovat olleet Ilkka Kaukoranta Suo-
men Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:stä, Antti Tanskanen Elinkeinoelämän keskuslii-
tosta, Eugen Koev Akavasta, Ralf Sund Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry:stä, Marjukka
Hietaniemi ja Mari Kuuvalo Eläketurvakeskuksesta, Marja-Leena Seppälä ja Teemu Hänninen
Kansaneläkelaitoksesta sekä Erik Strömberg ja Inka Hassinen sosiaali- ja terveysministeriöstä.

¹ Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:37

Työryhmän sihteereinä ovat olleet Pia Nissinen ja Marko Leimio sosiaali- ja terveysministeriöstä. Kannustinloukkutyöryhmä on kokoontunut 11 kertaa.

Kannustinloukkutyöryhmän taustalla on työskennellyt asiantuntijaryhmä. Asiantuntijaryhmän puheenjohtajana on ollut Pirjo Moilanen sosiaali- ja terveysministeriöstä ja asiantuntijaryhmän jäseninä ovat olleet Marjukka Hietaniemi, Mari Kuuvalo, Juha Knuuti, Jukka Appelqvist ja Janne Pulkkinen Eläketurvakeskuksesta, Marja-Leena Seppälä ja Teemu Hänninen Kansaneläkelaitoksesta sekä Erik Strömberg ja Inka Hassinen sosiaali- ja terveysministeriöstä. Kansainvälisen osion raporttiin on kirjoittanut Antti Mielonen Eläketurvakeskuksesta, liitteenä olevan tarkastelun työkyvyttömyyseläkkeellä olevien tulojen tarkastelusta Anu Polvinen Eläketurvakeskuksesta ja lepäämäänjättämisen toimivuudesta Jukka Lampi Eläketurvakeskuksesta. Asiantuntijaryhmän sihteereinä ovat olleet Pia Nissinen ja Marko Leimio sosiaali- ja terveysministeriöstä.

Kannustinloukut -työryhmän tehtävänä on ollut selvittää keinoja työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulon kannustinloukkujen vähentämiseen. Työryhmän tehtäviin on kuulunut myös selvittää työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittamista ns. lineaarisen mallin mukaisesti. Lineaarinen malli tarkoittaa työansion ja työkyvyttömyyseläkkeen yhteensovittamisen tapaa, jossa työansio pienentää maksussa olevaa eläkettä portaattomasti.

Työryhmä on kuullut vammaisjärjestöjen edustajia kokouksensa yhteydessä 23.9.2016. Kuulemistilaisuudessa olivat Marika Ahlsten, Kehitysvammaliitto ry, Anne Mäki, Invalidiliitto ry, Virpi Peltomaa, Näkövammaisten keskusliitto ry, Jussi Ahokas, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry sekä Liisa-Maija Verainen Lihastautiliitto ry.

Vammaisjärjestöjen kuulemistilaisuudessa esiin nousi muun muassa seuraavia näkemyksiä:

- Työnteon tulisi olla aina kannattavaa.
- Eläkkeen lepäämään jättämiseen liittyvät ansaintarajat nähtiin hankalina työnantajille ja etuuden saajille, kun rajojen ylityksiä pyritään estämään.
- Pelko eläkkeen menettämisestä sen jäädessä lepäämään estää työn vastaanottamista.
- Kannustavaa olisi, jos kaikki kansaneläkkeen ja takuueläkkeen saajat saisivat eläkkeen lepäämisen ajalta ylintä vammaistukea, ei vain eläkkeensaajan hoitotukea saavat.
- Eläketulon ja työansioden yhteensovittamista pidettiin kannatettavana, jos yhteensovitus ei heti leikkaisi eläkettä ilman ansiorajaa. Myös ansiorajojen nostamista tai kokonaan poistamista kannatettiin.
- Lisäksi nostettiin esille esimerkkejä, joissa etuuksien yhteensovittaminen aiheuttaa kannustinloukkuja.

Työryhmän ehdotukset

Työryhmä ehdottaa osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien työnteon kannusteiden parantamiseksi lineaarista mallia alla mainittujen edellytysten täyttyessä. Lineaarisessa mallissa suojaosuuden ylittävät ansiot pienentäisivät maksussa olevaa eläkettä.

Osatyökyvyttömyyseläke

Osatyökyvyttömyyseläkkeensaajien työskentelyn kannustaminen on ensisijaista täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä oleviin nähden, koska heillä on enemmän työkykyä jäljellä. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä työstä saatava ansio muodostaa merkittävän osan toimeentulosta eläkkeen jäädessä pienemmäksi. Työryhmä ehdottaa lineaarista mallia työeläkejärjestelmän osatyökyvyttömyyseläkkeeseen. Kansaneläkejärjestelmään osatyökyvyttömyyseläke tulisi niissä

tapauksissa, joissa osatyökyvyttömyyseläkettä maksetaan myös työeläkejärjestelmästä. Osatyökyvyttömyyseläkkeessä suojaosuudeksi ehdotetaan 50 prosenttia eläkkeen perusteena olevista ansioista, kuitenkin vähintään 600 euroa kuukaudessa. Suojaosuuden ylittävät ansiot pienentäisivät eläkettä 50 prosenttia jokaista ansaittua lisäeuroa kohti. Kansaneläkejärjestelmässä täyden osatyökyvyttömyyseläkkeen määräksi ehdotetaan puolikasta takuueläkettä ja lineaarista mallia sovellettaisiin vastaavasti kuin työeläkkeissä. Eläkeoikeus päättyisi, kun eläkettä ei ole ollut maksussa kahtena vuotena yhtäjaksoisesti. Lähtökohtaisesti osatyökyvyttömyyseläke ja työansio eivät saisi ylittää vakiintunutta ansiotasoa, jolloin lineaarimallissa tulee olla mukana kattosääntö.

Täysi työkyvyttömyyseläke

Työryhmä on arvioinut lineaarista mallia myös täyden työkyvyttömyyseläkkeen osalta. Työryhmän työskentelyn yhteydessä on tullut esille, että myös täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajat kohtaavat kannustinongelmia, koska ansiorajojen vähänkin ylittyessä eläke jää lepäämään ja ansiorajojen seuraaminen on työnantajille ja työntekijöille haasteellista. Näin ollen työryhmä katsoo, että täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen olisi hyvä ottaa käyttöön lineaarinen malli. Jotta toimeenpano olisi sujuvaa ja eläkejärjestelmä toimisi kokonaisuutena eläkkeensaajan kannalta loogisesti, lineaarinen malli olisi hyvä olla käytössä sekä työeläke- että kansaneläkejärjestelmässä. Jatkovalmistelussa tulisi vielä täsmentää lineaarista mallia täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle ja selvittää, millä edellytyksillä työkyvyttömyyseläkeoikeus jatkuu, jos eläkkeen rinnalla työskennellään pitkäaikaisesti. Lisäksi on varmistettava, ettei lineaarimalli johda tilanteeseen, jossa työskentely työkyvyttömyyseläkkeellä muodostuu pelkkää työntekoa houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi.

Edellytykset

Lineaarisen mallin toimeenpano edellyttää, että tulorekisteri on käytössä ja että sen avulla lineaarimalli on toimeenpantavissa. Työryhmä katsoo, että lineaarisen mallin voimaantulo edellyttää myös sitä, että malli on toimeenpantavissa kohtuullisilla kustannuksilla ja kevyellä hallinnollisella taakalla, erityisesti ennakoivan ansioiden ja eläkkeen yhteensovittamisen osalta. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että ansioiden ja eläkkeen yhteensovittaminen tehtäisiin vuosittain valituskelpoisella päätöksellä ja ennakoivasti joka kuukausi ilman valituskelpoista päätöstä.

Työryhmä ehdottaa, että hallituksen esitys koskien lineaarista mallia voitaisiin antaa eduskunnalle keväällä 2019 ja lait tulisivat voimaan 1.1.2021, jolloin tulorekisteri on käytössä ja määräaikaisen lepämislain voimassaolo on päättynyt.

Raporttiin liittyy eriyvä mielipide.

2 NYKYTILA

Työkyvyttömyyseläkkeitä maksetaan sekä työeläke- että kansaneläkejärjestelmästä. Lisäksi niitä voidaan maksaa työtapaturma-, liikennevakuutus tai potilasvakuutusjärjestelmistä. Työkyvyttömyyseläkkeensaajalla on mahdollisuus tehdä työtä jäljellä olevalla työkyvyllään tietyissä rajoissa ja kartuttaa lisää eläkettä. Eläkkeet yhteensovitetaan työansion kanssa laissa säädettyjen rajojen perusteella.

Eläkkeensaaja voi saada myös muita etuuksia, jotka yhteensovitetaan keskenään. Näillä kaikilla on myös vaikutuksensa työkyvyttömyyseläkkeensaajan käytettävissä oleviin tuloihin. Sen vuoksi tässä luvussa kuvataan myös muiden etuuksien määräytymistä ja niiden yhteensovittamista eläkkeiden ja työansioiden kanssa. Näiden eri etuuksien yhteensovittamista toistensa kanssa on kuvattu myös erillisessä liitteessä Työikäisten sosiaalietuuksien vaikutukset toisiinsa.

2.1 TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKEJÄRJESTELMÄ JA KUNTOUTUS

Pitkäaikaisen työkyvyttömyyden aiheuttamaa ansiotulojen menetystä korvataan työkyvyttömyyseläkkeellä, jota voi saada työeläkkeenä ja kansaneläkkeenä. Työeläkkeen tarkoituksena on turvata entisen toimeentulon tason kohtuullinen säilyminen työkyvyttömyyden kohdatessa. Jos työeläke jää pieneksi, vähimmäistoimeentulo turvataan kansaneläkkeellä ja takuueläkkeellä. Työeläkelaitokset ja Kansaneläkelaitos järjestävät myös ammatillista kuntoutusta, joka on aina ensisijaista työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Ammatillisen kuntoutuksen tarkoituksena on tukea työ- ja ansiokykyä ja ehkäistä työkyvyttömyyttä.

Nykyisin työeläke ja kansaneläke yhteensovitetaan työtulon kanssa omalla tavallaan kummassakin järjestelmässä. Tähän vaikuttaa mm. se, että kansaneläkejärjestelmässä ei ole osatyökyvyttömyyseläkettä ja ansioiden valvonta on kummassakin järjestelmässä hoidettu omalla tavallaan ja eri tietolähteisiin perustuen. Kansaneläkelaitos valvoo mm. omien ja verottajan tietojen perusteella ja työeläkelaitokset lisäksi työnantajien palkkailmoitusten perusteella.

Tässä kappaleessa kuvataan työkyvyttömyys- ja kuntoutusetuuksia työeläke- ja kansaneläkejärjestelmässä sekä näiden etuuksien yhteensovitusta ansiotulon kanssa. Luvussa 2.1.3 käsitellään työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä annettua määräaikaista lakia, jolla säädetään työkyvyttömyyseläkkeiden ja ansiotulojen yhteensovituksesta.

2.1.1 Työeläkejärjestelmä

2.1.1.1 Työkyvyttömyyseläke ja työuraeläke

Työkyvyttömyyseläkkeitä ovat toistaiseksi myönnetty työkyvyttömyyseläke ja määräajaksi myönnetty kuntoutustuki. Työkyvyttömyyseläke voidaan myöntää täytenä eläkkeenä tai osatyökyvyttömyyseläkkeenä. Täysi työkyvyttömyyseläke myönnetään, kun henkilön työkyky on heikentynyt pysyvästi vähintään kolmella viidesosalla. Jos työkyvyn arvioidaan heikentyneen toistaiseksi ja on oletettavaa, ettei työkykyä voida hoidolla tai kuntoutuksella palauttaa riittävästi, myönnetään työkyvyttömyyseläke toistaiseksi jatkuvana. Työkyvyttömyyseläkkeen saaja on velvollinen ilmoittamaan eläkelaitokselle työkykynsä palautumisesta ja mahdollisesta ansiotyöhön ryhtymisestä, koska muutoksilla voi olla vaikutusta hänen oikeuteensa saada eläkettä.

Työkyvyttömyyseläke myönnetään osatyökyvyttömyyseläkkeenä, jos henkilön työkyky on heikentynyt pysyvästi vähintään kahdella viidesosalla, mutta ei kuitenkaan kolmella viides-

osalla. Osatyökyvyttömyyseläkkeen saaja on vielä osittain työkykyinen, mutta ei pysty enää antamaan täyttä työpanosta.

Jos henkilön työkyvyn arvioidaan alentuneen määräaikaisesti, mutta ainakin vuoden ajan, hänellä on oikeus saada työkyvyttömyyseläke kuntoutustukena työkykynsä palauttamiseksi niin pitkälle ajalle, kuin hänen arvioidaan olevan työkyvytön. Kuntoutustuen saaminen edellyttää, että henkilö täyttää työkyvyttömyyseläkkeen saamisen edellytykset. Mikäli työntekijän työkyky on määräaikaisesti alentunut alle kolmella viidesosalla, mutta kuitenkin vähintään kahdella viidesosalla, voidaan hänelle myöntää osakuntoutustuki. Myös osakuntoutustuen saaminen edellyttää, että työkyvyttömyys jatkuu vähintään vuoden.

Työkyvyttömyyseläke koostuu työkyvyttömyyden alkamisvuoden alkuun mennessä karttuneesta eläkkeestä ja tulevan ajan eläkkeen osuudesta. Tulevan ajan eläkkeen osa tarkoittaa sitä, että eläkettä karttuu todellisen työskentelyajan lisäksi myös laskennalliselta ajalta eli työkyvyttömyyden alkamisvuoden alusta työntekijän omaan alimpaan vanhuuseläkeikään saakka. Tulevan ajan eläkkeen osan tarkoitus on korvata työkyvyttömyyden vuoksi pois jääviä työansioita vanhuuseläkeikään asti. Tulevan ajan eläkeoikeus on henkilöllä, joka on ansainnut työansioita vähintään 17 455,15 euroa (vuonna 2017) työkyvyttömyyden alkamisvuotta edeltäneiden kymmenen kalenterivuoden aikana.

Työkyvyttömyyseläkkeeseen tehdään 23–55-vuotiaille pysyvä kertakorotus, kun eläke on jatkunut yhtäjaksoisesti viisi vuotta. Korotuksella pyritään takaamaan eläketason säilyminen nuorena työkyvyttömäksi tulevalle. Korotus on sitä suurempi, mitä nuorempana työkyvyttömyys on alkanut.

Elinäikakerroin vaikuttaa vuonna 2010 tai sen jälkeen alkaneisiin työkyvyttömyyseläkkeisiin. Karttunut työkyvyttömyyseläke kerrotaan elinäkertoimella eläkkeen alkaessa. Elinäikakerroin ei vaikuta tulevan ajan eläkkeen osaan toistaiseksi. Se alkaa vaikuttaa tulevan ajan eläkkeen osaan vasta, kun eläketapahtuma on vuonna 2027 tai sen jälkeen.

Työkyvyttömyyseläkkeellä voi myös hankkia lisäansioita, mutta ansaintaa on rajoitettu. Työeläkelakien mukaan työntekijällä ei ole oikeutta täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen aikana, jolloin hänen työansionsa ylittävät 40 prosenttia aikaisemmasta vakiintuneesta ansiosta (usein tulevan ajan ansio), eikä osatyökyvyttömyyseläkkeeseen aikana, jolloin ansiot ylittävät 60 prosenttia vakiintuneesta ansiosta. Työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen keskeytetään, jos ansiot ylittävät tilapäisesti 60 prosentin rajan. Jos muutos työkyvyssä on pysyvä siten, ettei eläkkeensaaja enää täytä eläkkeen saamisen edellytyksiä, työkyvyttömyyseläke lakkautetaan. Täysi työkyvyttömyyseläke muutetaan osatyökyvyttömyyseläkkeeksi, jos työkyvyn muutoksen arvioidaan kestävän yli vuoden ja työntekijällä on oikeus osatyökyvyttömyyseläkkeeseen.

Vuoden 2010 alusta voimaan tulleella määräaikaisella työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä annetulla lailla (738/2009) on säädetty poikkeuksia työeläkelakien säännöksiin työkyvyttömyyseläkkeen ansaintarajoista. Määräaikaisen lain voimassa ollessa maksamisen keskeyttämistä ei sovelleta. Kyseistä määräaikalakia käsitellään myöhemmin raportin kohdassa 2.1.3.

Uutena etuutena työeläkejärjestelmässä on työuraeläke, joka voi alkaa aikaisintaan 1.2.2018 lukien. Työuraeläke mahdollistaa eläkkeelle siirtymisen alinta vanhuuseläkeikää alemmassa eläkeiässä niille työntekijöille ja yrittäjille, jotka ovat tehneet pitkän työuran rasittuneisuutta ja kuluneisuutta aiheuttavassa työssä ja joiden mahdollisuudet jatkaa työssä ovat heikentyneet, mutta joilla ei ole oikeutta täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen. Työuraeläkkeen määrä on eläkkeen alkamista edeltävän kuukauden loppuun mennessä ansaittu eläke. Työuraeläkkeessä ei ole tulevan ajan eläkeosaa.

2.1.1.2 Työeläkekuntoutus

Työeläkekuntoutuksella tarkoitetaan työeläkelaitosten järjestämää ammatillista kuntoutusta, jonka tarkoituksena on ehkäistä työntekijän joutuminen työkyvyttömyyseläkkeelle tai tukea

työkyvyttömyyseläkkeellä olevan työntekijän paluuta takaisin työelämään. Työeläkekuntoutuksen ajalta kuntoutujan toimeentulon turvaksi maksetaan joko kuntoutusrahaa tai työkyvyttömyyseläkettä ja kuntoutuskorotusta.

Suuruudeltaan se on työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen määrä korotettuna 33 prosentilla. Kuntoutusrahaa maksetaan vain aktiivisen kuntoutuksen ajalta.

Jos kuntoutuja saa kuntoutustukea eli määrääikaista työkyvyttömyyseläkettä, kuntoutuksen ajalta maksetaan työkyvyttömyyseläkkeen lisäksi kuntoutuskorotusta, joka on 33 prosenttia täydestä työkyvyttömyyseläkkeestä. Osatyökyvyttömyyseläke voidaan maksaa työeläkekuntoutuksen ajalta täytenä työkyvyttömyyseläkkeenä.

Kuntoutus on aina ensisijainen työkyvyttömyyseläkkeeseen nähden. Työeläkelaitoksella on velvollisuus tutkia työkyvyttömyyseläkehakemusta käsiteltäessä henkilön oikeus työeläkelakien mukaiseen ammatilliseen kuntoutukseen. Jos oikeus kuntoutukseen on olemassa ja mahdollisuudet muun lain mukaiseen kuntoutukseen on selvitetty, annetaan viran puolesta ennakkopäätös.

Työeläkekuntoutujan työansioden vaikutus kuntoutusajan etuuteen

Työeläkelakien mukaista kuntoutusrahaa saavalla kuntoutujalla voi olla kuntoutuksen aikana työansioita enintään 50 prosenttia aiemmasta vakiintuneesta keskiansiosta ilman, että työansioilla on vaikutusta kuntoutusrahan määrään. Kuntoutusrahan aikana työansioita voi kuitenkin aina olla 737,45 euroa kuukaudessa (vuoden 2017 tasossa) ilman, että sillä on vaikutusta kuntoutusrahan määrään, samalla tavoin kuin työkyvyttömyyseläkkeen lepäämäänjättämistilanteissa.

- Jos kuntoutujalla on ammatillisen kuntoutuksen aikana työansioita alle 50 prosenttia vakiintuneesta keskiansiosta, kuntoutusrahan määrä on täyden kuntoutusrahan suuruinen.
- Jos kuntoutujalla on ammatillisen kuntoutuksen aikana työansioita yli 50 prosenttia vakiintuneesta keskiansiosta, kuntoutusrahan määrä on osakuntoutusrahan suuruinen (osakuntoutusrahan määrä on puolet täyden kuntoutusrahan määrästä).

Jos työkyvyttömyyseläkkeellä oleva kuntoutuja on työssä kuntoutuksen aikana, hänellä on oikeus ansaita työkyvyttömyyden alkamista edeltäneestä vakiintuneesta keskiansiosta

- enintään 40 prosenttia, jos hän on täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä
- enintään 60 prosenttia, jos hän on osatyökyvyttömyyseläkkeellä.

2.1.2 Kansaneläkejärjestelmä

2.1.2.1 Työkyvyttömyyseläke

Kansaneläkkeenä myönnetään vain täyttä työkyvyttömyyseläkettä. Kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen edellytyksenä on, että 16–64-vuotiaan sairaus, vika tai vamma estää kohtuullisen toimeentulon turvaavan työnteon ja henkilön muut eläkkeet ja korvaukset jäävät alle tulorajan. Kelan on työkyvyttömyyseläkehakemusta käsiteltäessä selvítettävä henkilön oikeus Kelan kuntoutuslain mukaiseen kuntoutukseen.

Työkyvyttömyyseläkkeen määrä on kansaneläkkeen suuruinen eli enintään 628,85 euroa kuukaudessa ja parisuhteessa olevalle 557,79 euroa kuukaudessa vuonna 2017. Täyttä kansaneläkettä maksetaan vain silloin, kun henkilöllä ei ole lainkaan työeläkkeitä tai niiden bruttoyhteismäärä on enintään 55,54 euroa kuukaudessa. Kansaneläkkeen määrä pienenee sitä mukaa,

kun työeläkkeen osuus kasvaa, kunnes yksinasuvalle sitä ei makseta lainkaan 1 299,88 euron kuukausitulorajan jälkeen. Parisuhteessa olevan tuloraja on 1 157,71 euroa kuukaudessa.

Jos henkilön kaikki eläkkeet jäävät alle vähimmäiseläkkeen, maksetaan erotus takuueläkkeenä. Täysi takuueläkkeen määrä on 760,26 euroa kuukaudessa. Takuueläkkeen suuruuteen vaikuttavat henkilön kaikki muut mahdolliset eläkkeet. Muut eläkkeet vähennetään takuueläkkeen määrästä täysimääräisesti. Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämäänjättämisestä kerrotaan kappaleessa 2.1.3.

Kansaneläkelain mukaiseen työkyvyttömyyseläkkeeseen on aina oikeus pysyvästi sokealla, liikuntakyvyttömällä ja pysyvästi avuttomalla henkilöllä, joka ei voi tulla toimeen ilman toisen henkilön apua (KEL 12 § 4 momentti). Sokeana pidetään henkilöä, jolta puuttuu suuntanäkö ja liikuntakyvyttömänä henkilöä, joka ei voi käyttää alaraajojaan liikkumiseen. Työskentelyllä ei ole vaikutusta näiden henkilöiden kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen maksumiseen ja sitä maksetaan, vaikka he olisivat työssä ja elättäisivät sillä itsensä.

2.1.2.2 Kelan järjestämä kuntoutus

Kelalla on lakisääteinen velvollisuus järjestää ja korvata vajaakuntoisten ammatillista kuntoutusta, vaikeavammaisten lääkinnällistä kuntoutusta ja kuntoutuspsykoterapiaa. Lisäksi Kela järjestää ja korvaa harkinnanvaraista lääkinnällistä ja ammatillista kuntoutusta, jota toteutetaan eduskunnan vuosittain myöntämän määrärahan ja sen käytöstä laaditun suunnitelman mukaan.

Kuntoutusrahan saamisen edellytykset

Kuntoutujan toimeentulon turvaamiseksi voidaan kuntoutuksen ajalta maksaa kuntoutusrahaa, jos kuntoutuksen tavoitteena on työelämässä pysyminen, sinne palaaminen tai työelämään tulo. Kelan järjestämässä kuntoutuksessa olevien henkilöiden lisäksi kuntoutusrahaa voidaan maksaa myös henkilöille, joiden kuntoutus perustuu työterveyshuoltolakiin (1383/2001), terveydenhuoltolakiin (1326/2010) tai päihdehuoltolakiin (841/1986). Lisäksi kuntoutusrahaa voidaan maksaa vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetun lain (380/1987) mukaisen tai veikkausvoittovarain rahoitetun sopeutumisvalmennuksen ajalta, sekä vastaavasti kuin kuntoutujalle itselleen myös perhekuntoutukseen osallistuvalla omaisella tai muulle läheiselle.

Kuntoutusraha voidaan lisäksi myöntää ammatillisesta kuntoutuksesta annetun lain (630/1998) tai ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain (631/1998) mukaisen oppisopimuskoulutuksen ajalta sekä nuoren kuntoutusrahana 16–19-vuotiaalle vajaakuntoiselle nuorelle.

Kuntoutusrahaa maksetaan 16–67-vuotiaalle Suomessa asuvalle vakuutetulle, joka on estynyt tekemästä kuntoutuksen vuoksi omaa tai toisen työtä. Myös eläkkeensaajalla voi olla oikeus kuntoutusrahaan. Kuntoutusrahaa maksetaan kuntoutukseen osallistumisen ajalta laissa (Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuksista KKRL, 566/2005) säädetyn omavastuunajan jälkeen jokaiselta arkipäivältä, jona kuntoutus matkoineen edellyttää vähintään neljä tuntia kestävästä työstä poissaoloa ja joka tosiasiallisesti estää kuntoutujaa tekemästä työtään.

Osakuntoutusrahaa voidaan maksaa silloin, kun työaika on kuntoutuspäivänä lyhennetty. Kuntoutuksen tulee estää asiakasta tekemästä ansiotyötä vähintään 40 prosenttia hänen päivittäisestä normaalityöajastaan. Päiväkohtaisella normaalityöajalla tarkoitetaan sitä työaika, jonka asiakas olisi ilman kuntoutukseen osallistumista kuntoutuspäivänä työskennellyt.

Pitkäkestoisissa kuntoutuksissa, kuten ammatillisessa koulutuksessa ja nuoren kuntoutusrahassa ei erikseen selvitetä kuntoutuksen päivittäistä kesto, vaan kuntoutusrahan myöntämisen ja maksamisen edellytyksenä on se, että kuntoutuja on estynyt tekemästä päätoimeen rinnastettavaa muuta kuin kuntoutukseen sisältyvää työtä.

Oppisopimuskoulutus puolestaan edellyttää jo määritelmällisesti kuntoutuksen aikaista työskentelyä oppisopimuksen tehneen työntäjän lukuun ja oppisopimuksen perusteella maksettava kuntoutusraha maksetaan tälle työnantajalle palkkaa vastaavalta osalta.

Kuntoutusrahan määräytyminen

Kelan maksama kuntoutusraha on yleensä sairausvakuutuslain (1224/2004) päivärahan suuruinen.

Kuntoutusraha lasketaan seuraavasti, rajat ovat vuoden 2017 tasossa:

Jos vuosityötulo on	Kuntoutusraha on
enintään 1 425	ei päivärahaa työtulojen perusteella
1 426 – 30 350	$0,7 \times \text{vuosityötulo} : 300$
yli 30 350	$70,82 + 0,20 \times (\text{vuosityötulo} - 30\,350) : 300$

Ammatillisen kuntoutuksen ajalta kuntoutusraha on kuitenkin aina 75 prosenttia kuntoutusrahan perusteena olevasta työtulosta ja siten sairauspäivärahaa suurempi. Vuosityötulo on viimeisimmässä verotuksessa todettu taikka kuntoutujan esittämä kuntoutusta välittömästi edeltävien kuuden kuukauden aikana työstä saatu ansiotulo, josta vähennetään vakuutusmaksuvähennyksenä 4,64 prosenttia sekä tulonhankkimisvähennykset. Saatu tulo korotetaan palkkakertoimella. Yrittäjätulosta ei tehdä vähennyksiä.

Kuntoutusraha voi määräytyä kuntoutusta edeltävien neljän kuukauden aikana saadun työtömyysetuuden tai opintorahan taikka kuntoutusta edeltävien kuuden kuukauden aikana saadun kuntoutusrahan perusteella, jos näin määritetty kuntoutusraha on työtulojen perusteella määritettyä kuntoutusrahaa suurempi.

Kuntoutusraha on kuitenkin aina vähintään vähimmäismääräisen sairauspäivärahan suuruinen, vuonna 2017 se on 23,73 euroa arkipäivältä. Ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutusraha ja nuoren kuntoutusraha on kuitenkin vähintään 30,41 euroa arkipäivältä. Eläkkeensaajan kuntoutusraha on 10 prosenttia hänelle maksettavien eläkkeiden yhteismäärästä ja se maksetaan eläkkeiden lisäksi. Eläkkeensaajan kuntoutusrahaa ei makseta osakuntoutusrahana.

Osakuntoutusrahan määrä on puolet kuntoutusrahan määrästä.

Kuntoutusraha ja työskentely

Työsuhteessa oleva ja yritystoimintaa harjoittava on oikeutettu täysimääräiseen kuntoutusrahaan niiltä kuntoutuspäiviltä, joina hän estyy työstään kokopäiväisesti. Jos kuntoutukseen osallistuminen ei estä häntä tekemästä työtään kokopäiväisesti, hän voi työskennellä osapäiväisesti ja saada kuntoutusrahan osakuntoutusrahana.

Kuntoutusraha maksetaan osakuntoutusrahana sellaisilta kuntoutuspäiviltä, joina kuntoutuja tosiasiallisesti työskentelee enintään 60 prosenttia normaalityöajastaan ja siten menettää vähintään 40 prosenttia päivittäisestä työpanoksesta.

Ammatillisena kuntoutuksena myönnetyn koulutuksen ja siihen liittyvän työharjoittelun aikaiset työtulot otetaan huomioon yhteensovituksessa eli tulot vähennetään samalta ajalta maksettavasta kuntoutusrahasta siltä osin kuin niiden määrä ylittää yhteensä 594 euroa kuukaudessa (vuonna 2017).

Nuoren kuntoutusrahan aikainen työskentely ja siitä saatava työtulo ei vaikuta oikeuteen saada nuoren kuntoutusrahaa kuntoutuksen aikana. Sen sijaan odotus- ja väliajan kuntoutusrahaan työskentelyllä voi olla vaikutusta, kun arvioidaan onko kuntoutusrahaa tarpeen maksaa

ajalta, jolloin kuntoutuja on töissä. Oppisopimuskoulutus puolestaan edellyttää jo lähtökohtaisesti, että työskennellään työnantajan lukuun.

Jos eläkkeensaajan kuntoutusrahaa saava ryhtyy työskentelemään, voi se johtaa siihen, että eläke tai eläkkeet laitetaan lepäämään. Jos kaikki eläkkeet ovat lepäämässä, ei eläkkeensaajan kuntoutusrahaa voida maksaa, vaan tulee harkittavaksi niin kuntoutuksen jatkuminen kuin kuntoutusrahan mahdollinen myöntäminen toisella perustella.

2.1.3 Laki työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhönpaluun edistämisestä

Kansaneläkejärjestelmässä on vuodesta 1999 ollut mahdollista jättää työkyvyttömyyseläke lepäämään ansiotulojen ylittäessä ansaintarajan. Vuoden 2010 alusta voimaan tulleella määräaikaaisella lailla työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön paluun edistämisestä (738/2009, jatkossa *lepäämislaki*) työkyvyttömyyseläkkeen lepäämäänjättämismahdollisuus laajennettiin koskemaan myös työeläkelakien mukaisia työkyvyttömyyseläkkeitä sekä kansaneläkelain (568/2007) mukaisia määräaikaaisia työkyvyttömyyseläkkeitä. Lakia sovelletaan myös työkyvyttömyyseläkkeenä myönnettyihin takuueläkkeisiin. Työkyvyttömyyseläkkeen ohella ansaittavien työ-ansioiden kiinteä euromääräinen raja on tällä hetkellä 737,45 euroa kuukaudessa (vuoden 2017 indeksitasossa). Euromääräistä rajaa sovelletaan myös työuraeläkkeeseen sekä työeläkelakien mukaiseen kuntoutusrahaan. Määräaikainen laki on voimassa vuoden 2020 loppuun.

Kansaneläkelain (568/2007) mukainen työkyvyttömyyseläke jätetään lepäämään silloin, kun henkilön työansiot ylittävät 737,45 euroa kuukaudessa.

Työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen maksaminen keskeytetään ja työkyvyttömyyseläke jätetään lepäämään, jos eläkkeensaaja on ansiotyössä ja tästä työstä saadut ansiot ylittävät suuremman seuraavista rajoista:

- 737,45 euroa kuukaudessa (vuoden 2017 tasossa)
- 60 prosenttia työkyvyttömyyden alkamista edeltäneestä vakiintuneesta keskiansiosta.

Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämisen aikana henkilö voi ansaita työansioita ilman ansaintarajoja.

Työeläkejärjestelmässä täysi työkyvyttömyyseläke muutetaan osatyökyvyttömyyseläkkeeksi yleensä eläkkeensaajan ansiotulojen vuoksi. Täysi toistaiseksi myönnetty työkyvyttömyyseläke tai täysi kuntoutustuki muutetaan osatyökyvyttömyyseläkkeeksi, jos eläkkeensaajan ansiotulot ovat yli 40 prosenttia, mutta alle 60 prosenttia vakiintuneesta keskiansiosta. Edellytyksenä on, että muutoksen työkyvyssä arvioidaan kestävän vähintään vuoden ajan. Eläkkeensaajan ansiotulojen lisäksi työkyvyn muutoksen arvioinnissa tulee huomioida myös muita, esimerkiksi lääketieteellisiä seikkoja.

Työkyvyttömyyseläke voi olla lepäämässä vähintään kolmen kuukauden ja enintään kahden vuoden ajan. Jos henkilön ansiotulot vähenevät alle laissa säädetyn ansaintarajan, lepäämässä olleen työkyvyttömyyseläkkeen maksamista jatketaan ilman uutta työkyvyn arviointia. Voimassa olevat säännökset mahdollistavat siten sen, että työkyvyttömyyseläkkeen saaja voi kokeilla työssäkäyntiä ilman pelkoa työkyvyttömyyseläkkeen menettämisestä tai täyden työkyvyttömyyseläkkeen muuttamisesta osatyökyvyttömyyseläkkeeksi. Työkyvyttömyyseläkkeen voi jättää uudelleen lepäämään sen jälkeen, kun työkyvyttömyyseläkettä on välillä maksettu vähintään yhden kuukauden ajan. Tuona väliaikana työansioiden määrä ei saa ylittää laissa säädettyä ansaintarajaa.

Työstä, jota tehdään työkyvyttömyyseläkkeen ollessa lepäämässä, karttuu uutta työeläkettä. Karttumisprosentti on sama kuin vanhuuseläkkeen rinnalla tehdystä työstä eli 1,5 prosenttia

vuosityöansiosta. Jos henkilö haluaa jatkaa pysyvästi työelämässä kahden vuoden jälkeen, hänen työkyvyttömyyseläkkeensä lakkautetaan takautuvasti työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättämisestä lukien ja hänelle karttuu työkyvyttömyyseläkkeen lepäämisen ajalta uutta työeläkettä joko 1,5 prosenttia (alle 53-v.) tai 1,7 prosenttia (53–62-v.) vuodesta 2017 alkaen. Ennen vuotta 2017 eläkettä karttui 1,9 prosenttia 53–62-vuotiailla.

Työkyvyttömyyseläkkeen olleessa lepäämässä henkilön työssä käymistä tuetaan maksamalla hänelle vammaisetuksista annetun lain (570/2007) mukaista 16 vuotta täyttäneen ylintä vammaistukea, jonka määrä on 416,91 euroa kuukaudessa (vuoden 2017 indeksitasossa). Edellytyksenä vammaistuen maksamiselle on, että kaikki henkilölle myönnetyt työkyvyttömyyseläkkeet ovat samanaikaisesti lepävinä. Lisäksi edellytetään, että henkilö on saanut välittömästi ennen työkyvyttömyyseläkkeen lepäämäänjättämistä eläkettä saavan hoitotukea, jonka tasoltaan korkeampi vammaistuki korvaa.

Jos henkilö on välittömästi ennen työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättämistä saanut eläkkeensaajan asumistukea, sen maksamista jatketaan niin kauan kuin asumistuen saamisen edellytykset muuten täyttyvät, vaikka työkyvyttömyyseläkettä ei makseta eläkkeen lepäämisen aikana.

2.2 TYÖTAPATURMA- JA AMMATTITAUTIVAKUUTUS

Työtapaturma- ja ammattitautilain (459/2015; TyTAL) perusteella myönnetään korvauksia työtapaturman ja ammattitaudin johdosta. TyTAL:n mukaisia ansionmenetykskorvauksia ovat päiväraha, tapaturmaeläke ja kuntoutusraha.

Päiväraha

Työkyvyttömyyden perusteella maksetaan aluksi päivärahaa, jos työkyvyttömyys kestää vähintään kolme peräkkäistä päivää vahinkopäivää lukuun ottamatta. Päivärahaa maksetaan enintään vuoden ajalta vahinkopäivästä lukien. Päivärahan suuruus on 28 päivän ajalta vahinkopäivästä lukien sitä lukuun ottamatta samansuuruinen kuin työntekijälle maksettu sairausajan palkka. Jos sairausajan palkkaa ei ole maksettu, päiväraha määräytyy vahinkotapahtumaa edeltäneen 28 päivän työansioden perusteella. Päiväraha perustuu vuosityöansioon, kun on kulunut 28 päivää vahinkopäivästä sitä lukuun ottamatta. Vuosityöansioon perustuva päiväraha on 1/360-osa vahingoittuneen vuosityöansiosta.

Päiväraha voidaan maksaa myös osakorvauksena, jos työkyvyttömyys ja ansioiden aleneminen on osittaista. Tällöin päivärahan määrä on työkyvyn heikentymää kuvaavan prosenttiluvun osoittama osa täydestä päivärahasta. Laskennallinen osakorvaus määrätään viiden prosentin välein. Työkyvyn heikentymän tulee kuitenkin olla vähintään 10 prosenttia.

Opiskelijan, koululaisen ja yrittäjän osalta päivärahasta on laissa erityissäännöksiä (70 §, 197 §). Laissa on myös erityissäännös päivärahasta tilanteessa, jossa ammattitauti ilmenee vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeellä olevalla henkilöllä (56 §:n 4 mom.). Se, mitä vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeellä TyTAL:ssa tarkoitetaan, säädetään lain 2 §:n 1 momentin 10-kohdassa.

Kuntoutusraha

Ansionmenetys ammatillisen kuntoutuksen ajalta korvataan kuntoutusraha- nimisellä etuudella päivärahan ja tapaturmaeläkkeen sijaan. Lähtökohtaisesti ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettava kuntoutusraha on täysimääräisen päivärahan tai tapaturmaeläkkeen suuruinen. Jos kuntoutus ei kuitenkaan estä vahingoittunutta tekemästä ansiotyötä, kuntoutusraha määräytyy ansionmenetyksen perusteella.

Kuntoutusraha maksetaan ammatillisena kuntoutuksena koulutuksen opetusohjelmaan kuuluvan loman ajalta samansuuruisena kuin koulutuksen ajalta. Näin ollen esimerkiksi kesätyöansiot eivät vaikuta kuntoutusrahan määrään.

Ammatillinen kuntoutus ei välttämättä ainakaan heti takaa samaa ansiotasoa kuin vahingoittuneella oli ennen tapaturmaa tai ammattitautia. Voi olla, ettei vahingoittunut työllistyy heti lainkaan tai työllistyy alemmilla ansioilla. Tällaisissa tilanteissa kuntoutusrahan maksamista jatketaan ammatillisen koulutuksen päättyessä enintään sitä seuraavan kuuden kuukauden ajalta, jos vahingoittuneen työansiot ovat pienemmät kuin hänen vuosityöansionsa. Tarkoituksena on tukea vahingoittuneen siirtymistä työelämään koulutuksen päätyttyä. Mainitun määräajan jälkeen vahingoittuneelle maksetaan osaeläkettä, jos hänellä olisi koulutuksensa mukaisessa työssä ansionalenemaa aikaisempaan ansiotasoon verrattuna.

Tapaturmaeläke

Tapaturmaeläkettä aletaan maksaa, kun on kulunut vuosi vahinkotapahtuman (työtapaturma tai ammattitauti) sattumisesta, jos vahinkotapahtuma tuolloin aiheuttaa työkyvyttömyyttä. Tapaturmaeläke myönnetään, jos vahingoittuneen työkyvyn voidaan arvioida vahinkotapahtuman johdosta heikentyneen vähintään 10 prosenttia.

Tapaturmaeläke voidaan myöntää määräajaksi (esim. leikkaustoimenpiteen ja siitä toipumisen ajalle) tai toistaiseksi. Tapaturmaeläke voidaan myöntää myös osaeläkkeenä, jolloin eläkkeen määrä on työkyvyn heikentymää kuvaavan prosenttiluvun osoittama osa täydestä eläkkeestä. Laskennallinen osaeläke määrätään viiden prosentin välein. Työkyvyn heikentymän tulee kuitenkin olla vähintään 10 prosenttia. Silloin, kun osaeläke perustuu arvioon (vertailuansioita ei ole käytettävissä), osaeläke määrätään käytännössä 30 prosentin, 50 prosentin tai 70 prosentin työkyvyn heikentymän perusteella.

Täysi tapaturmaeläke on 85 prosenttia vahingoittuneen vuosityöansiosta. Vahingoittuneen täyttäessä 65 vuotta eläkkeen määrä laskee 70 prosenttiin. Laissa on erityissäännöksiä vanhuuseläkkeellä sattuneen vahinkotapahtuman perusteella myönnettävän tapaturmaeläkkeen osalta (68 §) sekä opiskelijan, koululaisen (70 §) ja yrittäjän (198 §) osalta.

Alle 65-vuotiaille tapaturmaeläkkeen perusmäärään tehdään kuudennen vuoden alusta luki-en perusmäärän pysyvä korotus henkilön iän perusteella. Korotuksella kompensoidaan vuonna 2005 toteutettua indeksikorotusten pienenemistä. Tapaturmaeläkkeeseen tehdään myös vuosittain työntekijän eläkelain mukainen indeksikorotus.

Vuosityöansio

Tapaturmaeläke perustuu vuosityöansioon. Vuosityöansio määritetään vahingoittuneen työansioista vahinkotapahtuman sattuessa (vahinkopäivän työansio). Vahinkopäivän työansio lasketaan vahinkotapahtumaa edeltävän vuoden ajalta saatujen työansioiden perusteella. Vahinkopäivän työansiota verrataan vahinkotapahtumaa edeltävien kolmen kalenterivuoden työansioiden (vertailuajan työansiot) keskiarvoon. Jos vahinkopäivän työansio ei poikkea 20 prosenttia edellä mainitusta keskiarvosta, vuosityöansiona pidetään vahinkopäivän työansiota. Jos vahinkopäivän työansio poikkeaa vähintään 20 prosenttia vertailuajan työansioiden keskiarvosta, vuosityöansiona pidetään vertailuajan työansioiden ja vahinkopäivän työansion keskiarvoa. Jos tämä vähintään 20 prosentinpoikkeama johtuu kuitenkin jostakin pysyväksi arvioitavasta muutoksesta ansioissa, vuosityöansiona pidetään vahinkopäivän työansiota.

TyTAL:ssa on erityissäännöksiä vuosityöansion määrittämisestä vanhuuseläkkeellä sattuneen vahinkotapahtuman perusteella (73 §), ammattitaudin ilmetessä vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkkeellä taikka osittaisella varhennetulla vanhuuseläkkeellä (74 §) sekä päätoimisesti ammattiin opiskelevan (76 §), koululaisen (77 §) ja nuoren henkilön (78 §) osalta.

Vuosityöansion tulee aina olla vähintään vähimmäisvuosityöansion (14 080 euroa vuonna 2017) suuruinen. Jos vahingoittuneen ansiotaso jää tämän alle, vuosityöansiona käytetään

vähimmäisvuosityöansiota. Poikkeuksena edellä mainitusta on vanhuus- tai työkyvyttömyyseläkettä saava vahingoittunut, jolla ei ole vähimmäisvuosityöansiosuojaa, jollei kysymyksessä ole eläkeaikana ilmennyt ammattitauti. Myös yrittäjän vuosityöansio voi jäädä alle vähimmäisvuosityöansion, koska yrittäjän vuosityöansio perustuu suoraan YEL-työtuloon: YEL-työtulon vähimmäismäärä on alhaisempi kuin työtapaturma- ja ammattitautilain mukainen vähimmäisvuosityöansio.

Muutos olosuhteissa

Korvauksensaajalla on velvollisuus viipymättä ilmoittaa vakuutuslaitokselle terveydentilansa, työkykynsä, työntekonsa tai työansiodensa olennaisesta muutoksesta. Jos täyttää tapaturmaeläkettä saava ilmoittaa menneensä töihin, hänen työansionsa selvitetään ja tehdään ansiovertailu. Ansiovertailussa vahingoittuneen työansioita verrataan hänen vuosityöansioonsa vertailuvuoden tasoon palkkakertoimella korotettuna ja eläke lasketaan vertailun osoittaman prosenttiluvun mukaisena osana täydestä eläkkeestä. Tapaturmavakuutusjärjestelmän mukainen osaeläke on joustava, sillä se määrätään viiden prosentin välein. Työkyvyn heikentymän tulee kuitenkin olla vähintään 10 prosenttia, jotta eläkettä ylipäänsä voidaan myöntää. Yksittäinen kertaluonteinen työtulo ei käytännössä vaikuta tapaturmaeläkkeen suuruuteen suuntaan tai toiseen toisin kuin jatkuvaluonteiset, vakiintuneeksi arvioitavat muutokset.

Esimerkkitapaus

Henkilölle on sattunut pysyvän työkyvyttömyyden aiheuttanut työtapaturmavamma vuonna 2014. Hänellä on maksussa täyden 100 prosentin työkyvyn alentuman mukainen tapaturmaeläke 30 000 euron vuosityöansion (2014 tasossa) perusteella. Täyden tapaturmaeläkkeen määrä on 85 prosenttia vuosityöansiosta eli 25 500 euroa.

Henkilö ilmoittaa vakuutuslaitokselle menevänsä töihin 1.8.2016 alkaen. Ansiot uudessa työssä vuositasolla ovat 25 000 euroa.

Laskelma:

Ensin henkilön vuosityöansio lasketaan vuoden 2014 tasosta vertailuvuoden tasoon 2016 palkkakertoimen avulla seuraavasti: $(30\,000/1,350) \times 1,373 = 30\,511$ eli tämä on henkilön vuosityöansio vuoden 2016 tasossa

- Ansionalenemaksi saadaan tällöin 5 511 euroa /vuosi (30 511 - 25 000).
- Työkyvyn heikentymäksi puolestaan saadaan tällöin 18,06 $(5\,511/30\,511 \times 100)$ eli pyöristettynä 20 prosenttia (pyöristys tehdään lähimpään viiteen prosenttiin).
- Henkilölle myönnettävä osaeläke 1.8.2016 alkaen olisi siis 20 prosenttia hänen täydestä 25 500 euron eläkkeestään eli 5 100 euroa vuodessa. Eläkkeeseen tehdään vuosittain indeksikorotus.

Osa-eläke voidaan aluksi myöntää määräajaksi ja ansioita seurata jonkin aikaa (esim. parin vuoden välein) ennen pysyvän päätöksen antamista. Ansioden seuranta tehdään tapauskohtaisen harkinnan mukaan. Jos eläke aikanaan myönnetään lopullisena, eläketaso laskee 65 vuoden iässä 70 prosenttiin (osaeläke 3 150 euroa eli 20 % täydestä 70 %:n eläkkeestä, joka on 21 000 euroa)

Jos työkyvyn heikentymä olisi jäänyt alle 10 prosenttiin, henkilölle ei olisi enää myönnetty tapaturmaeläkettä.

2.3 TYÖTTÖMYYSETUUKSET JA TYÖSKENTELY

Työtön työnhakija voi saada joko Kelan maksamaa peruspäivärahaa tai työttömyyskassan jäsenilleen maksamaa ansiopäivärahaa. Peruspäivärahaa ja ansiopäivärahaa maksetaan muutoin samoin perustein, mutta ansiopäiväraha edellyttää työttömyyskassan jäsenyyttä. Työttömyyspäivärahaa saa 17–64-vuotias työtön, joka asuu Suomessa, ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi työ- ja elinkeinotoimistoon, hakee kokoaikatyötä, on työkykyinen ja työmarkkinoiden käytettävissä sekä täyttää työssäoloehdon (ollut työssä 26 viikkoa edellisen 28 kuukauden aikana).

Työttömyysturvan ansiopäiväraha lasketaan työttömyyttä edeltävän ajan palkan perusteella. Palkka otetaan huomioon siltä ajalta, jona henkilö on täyttänyt työssäoloehdon eli vähintään 26 kalenteriviikolta. Peruspäivärahan suuruus ilman lapsikorotuksia ja muita korotuksia on keskimäärin 697 euroa kuukaudessa. Jos henkilö saa täyttä työkyvyttömyyseläkettä, hän ei saa työttömyysturvaa. Työttömyyspäivärahaa maksetaan sen jälkeen, kun henkilö on työttömäksi jouduttuaan ollut työvoimatoimistossa työttömänä työnhakijana yhteensä viisi työpäivää.

Työttömyyspäivärahaa maksetaan pääsääntöisesti enintään 400 työttömyyspäivältä. Jos henkilö on ollut työssä yhteensä enintään kolme vuotta, enimmäisaika on 300 päivää. Työttömyyspäivärahaa maksetaan 500 työttömyyspäivältä henkilölle, jonka työssäoloehto on täyttynyt hänen täytettyään 58 vuotta. Ikääntyneille työttömille voidaan työttömyyspäivärahaa maksaa sen jälkeenkin niin sanotuilta lisäpäiviltä². Jos lisäpäiväoikeuden ehdot eivät täyty, TE-toimistolla on velvollisuus järjestää 57 vuotta täyttäneelle työttömälle työtä tai opiskelua niin, että päivärahaoikeus säilyy eläkeikään asti.

Jos työtön työnhakija on saanut työttömyyspäivärahaa enimmäisajan tai hän ei täytä työttömyysturvan työssäoloehdot, hänelle voidaan maksaa työmarkkinatukea. Työmarkkinatuen suuruus ilman lapsikorotuksia ja muita korotuksia on keskimäärin 697 euroa kuukaudessa.

Eri tulot yhteensovitetään maksettavan päivärahan kanssa. Lakisääteiset etuudet, kuten osatyökyvyttömyyseläke, vähennetään täydestä työttömyyspäivärahasta. Jos henkilö käy työttömyysaikana satunnaisesti tai osa-aikaisesti työssä, palkka sovitellaan päivärahan tai työmarkkinatuen kanssa. Korkeintaan 300 euron kuukausiansiot (nk. suojaosa) eivät vaikuta työttömyysetuuteen lainkaan. Jos palkkaa kertyy yli 300 euroa kuukaudessa, ylimenevästä osasta puolet vähennetään työttömyysetuudesta.

Työstä saadun palkan ja sovitellun ansiopäivärahan yhteismäärä voi olla enintään työttömyyttä edeltävän palkan suuruinen. Vertailu aiempaan palkkaan tehdään vain silloin, kun päiväraha maksetaan soviteltuna eli palkka ylittää 300 euron suojaosan. Soviteltu ansiopäiväraha on kuitenkin aina vähintään yhtä suuri kuin soviteltu peruspäiväraha. Käytännössä päivärahan enimmäismäärää koskeva säännös tulee sovellettavaksi silloin, kun työttömyyttä edeltänyt palkka on ollut pieni.

Osatyökyvyttömyyseläkettä varten työttömyysturvalaissa on poikkeussäännös, jolla turvataan se, ettei osatyökyvyttömyyseläkettä saavan tulotaso eroa työttömyystilanteessa muiden työntekijöiden työttömyysturvasta. Ilman poikkeussäännöstä osa-aikatyöstä työttömäksi jääneen osatyökyvyttömyyseläkettä saavan työnhakijan ansiopäiväraha laskettaisiin osa-aikatyön palkasta. Näin lasketusta päivärahasta vähennettäisiin vielä osatyökyvyttömyyseläke.

Poikkeussäännöksen mukaan päivärahan perusteena oleva palkanmäärittely tehdään osatyökyvyttömyyseläkkeen alkamishetkellä vallinneen tilanteen mukaisesti. Koska palkanmäärittely tapahtuu aina sellaiselta ajalta, jolloin työssäoloehto on täyttynyt, poikkeussäännöstä voidaan soveltaa vain silloin, kun henkilö on ollut työttömyyskassan jäsen ja täyttänyt työssä-

² Lisäpäiväoikeus syntyy, jos vuosina 1950–1954 syntynyt työtön täyttää 59 vuotta ennen 500 työttömyyspäivän täyttymistä, vuosina 1955–1956 syntynyt työtön täyttää 60 vuotta ennen 500 työttömyyspäivän täyttymistä, vuonna 1957 tai sen jälkeen syntynyt työtön täyttää 61 vuotta ennen 500 työttömyyspäivän täyttymistä.

oloehdon eläkkeen alkamishetkellä. Jos henkilö on esimerkiksi liittynyt työttömyyskassan jäseneksi vasta osatyökyvyttömyyseläkkeellä ollessaan, mutta on kuitenkin täyttänyt työssäoloehdon työskentelystä osatyökyvyttömyyseläkkeellä, palkanmääritys tapahtuu pääsäännön mukaisesti työskentelystä osatyökyvyttömyyseläkkeen aikana.

Jos henkilö, jonka palkanmääritys on tapahtunut osatyökyvyttömyyseläkettä edeltävältä ajalta, täyttää työssäoloehdon uudelleen osatyökyvyttömyyseläkkeellä ollessaan, työttömyyspäivärahan taso määrätään periaatteessa uudelleen, mutta koska henkilöön sovelletaan edelleen työttömyysturvalain poikkeussäännöstä, päivärahan taso määrätään edelleen osatyökyvyttömyyttä edeltävältä ajalta. Jos osatyökyvyttömyyseläke on jatkunut yhdenjaksoisesti vähintään kolme vuotta, palkka tarkistetaan palkkakertoimella ansiopäivärahan alkamisvuoden tasoon. Osatyökyvyttömyyseläkettä saava on lähes samassa asemassa kuin ne työnhakijat, jotka eivät saa osatyökyvyttömyyseläkettä.

2.4 KANSANELÄKELAITOKSEN ETUUSJÄRJESTELMÄ

2.4.1 Sairauspäiväraha

Saamisen edellytykset

Sairauspäivärahaa maksetaan alle vuoden kestävästä työkyvyttömyyden perusteella. Sairauspäivärahaa maksetaan enintään sen kalenterikuukauden loppuun, jota seuraavan kuukauden aikana sairauspäivärahapäivien määrä nousisi 300 päivään. Enimmäisajan päättymisen jälkeen vakuutetulla on oikeus sairauspäivärahaan saman sairauden perusteella uudestaan vasta, kun hän on ollut vähintään 12 kuukauden ajan yhtäjaksoisesti työkykyinen. Tästä poiketen sairauspäivärahaa voidaan maksaa saman sairauden perusteella myös enimmäisajan päättymisen jälkeen, jos vakuutettu palaa työhön ja hänen sairautensa uusiutuu työssäolon jatkuttua yhdenjaksoisesti vähintään 30 päivää. Tällöin sairauspäivärahaa voidaan maksaa omavastuuajan jälkeen yhdessä tai useammassa jaksossa yhteensä enintään 50 arkipäivältä. Lisäksi vakuutetulla on oikeus sairauspäivärahaan enimmäisajan täyttymisestä huolimatta, jos hän tulee työkyvyttömäksi uuden sairauden takia. Uutena sairautena pidetään sairautta, joka ei ole aiheuttanut työkyvyttömyyttä aikaisempaan enimmäisaikana ja jonka ei voida katsoa liittyvän aikaisempaan työkyvyttömyyteen.

Päivärahaan on oikeus vakuutetulla, jonka vuosityötulo on vähintään 1 425 euroa vuonna 2017. Jos vakuutetulla ei ole työtuloja työttömyyden, opiskelun tai kuntoutuksen vuoksi, hänellä on oikeus sairauspäivärahaan edeltävän etuuden perusteella. Jos oikeutta päivärahaan ei ole työtulojen eikä edeltävän etuuden perusteella, vakuutetulla on oikeus vähimmäismääräiseen päivärahaan sen jälkeen, kun työkyvyttömyys on jatkunut yhdenjaksoisesti vähintään 55 päivää.

Sairauspäivärahaa maksetaan omavastuuajan jälkeen. Omavastuu aika on työkyvyttömyyden alkamispäivä ja yhdeksän sitä lähinnä seuraavaa arkipäivää. Jos vakuutetun työkyvyttömyys alkaa saman sairauden perusteella uudelleen 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jolta viimeksi maksettiin sairauspäivärahaa, sairauspäiväraha maksetaan työkyvyttömyyden alkamispäivää seuraavasta arkipäivästä. Samoin menetellään, jos sairauspäivärahaan oikeuttava työkyvyttömyys alkaa tai jatkuu välittömästi sitä edeltäneen kuntoutusrahan jälkeen.

Päivärahan perusteena olevalla työtulolla tarkoitetaan työ- tai virkasuhteesta saatua palkkaa, yrittäjän eläkelain ja maatalousyrittäjän eläkelain mukaista kunkin vuoden vahvistettua työtuloa ja työeläkelaeissa tarkoitettua ulkomaantyön vakuutusalkua.

Työelämässä pysymisen tai työhön paluun tukemiseksi voidaan maksaa osasairauspäivärahaa, jonka määrä on puolet sairauspäivärahan määrästä. Osasairauspäiväraha-oikeuden edellytyksenä on, että vakuutettu on työkyvytön, mutta hän pystyy terveyttään ja toipumistaan vaa-

rantamatta hoitamaan osan työtehtävistään. Lisäksi edellytetään, että vakuutetun työaika on ennen osasairauspäivärahakautta tai sitä välittömästi edeltänyttä sairauspäiväraha- tai kuntoutusrahakautta ollut kokoaikatyön mukainen ja että hän on sopinut työnsä tekemisestä osaaikaisesti siten, että työaika vähentyy vähintään 40 prosenttia ja enintään 60 prosenttia aiemmasta.

Sairauspäivärahan määräytyminen

Sairauspäiväraha lasketaan seuraavasti, rajat ovat vuoden 2017 tasossa:

Jos vuosityötulo on	Päiväraha on
enintään 1 425	ei päivärahaa
1 426–30 350	$0,7 \times \text{vuosityötulo} : 300$
yli 30 350	$70,82 + 0,20 \times (\text{vuosityötulo} - 30\,350) : 300$

Vuosityötulo on viimeisimmässä verotuksessa todettu työstä saatu ansiotulo, josta vähennetään vakuutusmaksuvähennyksenä 4,64 prosenttia sekä tulonhankkimisvähennykset. Saatutulo korotetaan palkkakertoimella. Yrittäjätulosta ei tehdä vähennyksiä.

Vähimmäispäivärahaa maksetaan 55 kalenteripäivän jälkeen, jos tulot jäävät alle alarajan. Vähimmäispäivärahan määrä on 23,73 euroa päivässä eli 593 euroa kuukaudessa (25 päivää).

Sairauspäiväraha ja työskentely

Jos vakuutettu työskentelee satunnaisesti sairauspäivärahakaudella, häntä ei voida pitää työkyvyttömänä työssäolopäivinä eikä sairauspäivärahaa makseta työpäiviltä. Jos työpäiviä on toistuvasti, työkyvyttömyys arvioidaan uudelleen.

Jos vakuutettu tekee useampaa kuin yhtä työtä ja hän tulee työkyvyttömäksi johonkin niistä, ensin arvioidaan, voidaanko häntä pitää työkyvyttömänä. Jos hänet katsotaan työkyvyttömäksi, sairauspäiväraha voidaan myöntää, vaikka vakuutettu jatkaa työn tekemistä toisessa työssä.

Päätoiminen opiskelija voi ryhtyä vähäisessä määrin opiskelemaan sairauspäivärahakauden aikana. Tällöin opiskelija ei voi opiskelun ohella käydä muussa työssä, koska työpäiviltä opiskelija katsotaan työkykyiseksi. Vähäisellä opiskelulla tarkoitetaan opiskelua, joka on määrältään enintään 40 prosenttia ohjeellisesta lukukauden tai lukuvuoden opiskelutavoitteesta.

Osasairauspäivärahalla tuetaan työkyvyttömän henkilön työelämässä pysymistä ja paluuta kokoaikaiseen työhön. Osasairauspäiväraha voidaan myöntää, jos henkilö on sairauden vuoksi kykenemätön tekemään tavallista työtään ja jos hän työkyvyttömyydestään huolimatta pystyy terveyttään ja toipumistaan vaarantamatta hoitamaan osan työtehtävistään. Osasairauspäivärahaa voi saada kokoaikaisessa työsuhteessa oleva työntekijä, joka sopii työnantajansa kanssa työskentelyn vähentämisestä 40–60 prosenttiin normaalista työajasta. Lisäksi ansioiden on vähennettävä samassa suhteessa.

2.4.2 Vammaisetuudet

Vammaisuuksien tarkoituksena on tukea vammaisten ja pitkäaikaisesti sairaiden henkilöiden itsenäistä selviytymistä sekä heidän kuntoutustaan ja hoitoaan. 16 vuotta täyttäneellä henkilöllä voi olla oikeus joko 16 vuotta täyttäneen vammaistukeen tai eläkettä saavan hoitotukeen. Se, kumpaan tukeen oikeus tutkitaan, määräytyy sen perusteella, saako henkilö eläkettä saavan hoitotuen perusteena olevaa eläkettä, kuten täyttä työkyvyttömyyseläkettä tai vanhuuseläkettä.

Molemmat tuet on porrastettu kolmeen eri tasoon, mutta myöntökriteerit ovat erilaiset. Tuen myöntämiseen eivät vaikuta hakijan varallisuus tai tulot. Lisäksi tuet ovat verottomia.

Taulukko 2.1. Vammaistuet vuonna 2017

	Vammaistuki, euroa (vuonna 2017)	Eläkettä saavan hoitotuki, euroa (vuonna 2017)
Perustuki	92,14	61,71
Korotettu tuki	215,00	153,63
Ylin tuki	416,91	324,85

Hoitotuen saamisen edellytykset

Jos toimintakyky on heikentynyt yhtäjaksoisesti vähintään vuoden ajan sairauden, vian tai vamman takia ja henkilöllä on säännöllistä avuntarvetta henkilökohtaisissa toiminnoissa tai ohjauksen tai valvonnan tarvetta arjen eri toiminnoissa, henkilö voi saada Kelasta eläkettä saavan hoitotukea. Hoitotuella korvataan sairaudesta tai vammasta aiheutuvia kustannuksia. Vain osatyökyvyttömyyseläkettä tai osa-aikaeläkettä saava henkilö ei voi saada eläkkeensaajan hoitotukea. Tällöin voi tulla kysymykseen 16 vuotta täyttäneen vammaistuki.

Hoitotuki ja työskentely

Kuten todettu, hoitotuen saamiseen eivät vaikuta hakijan tulot vaan toimintakyvyn heikentyminen sekä avun, ohjauksen ja valvonnan tarve. Jos eläkkeensaaja ryhtyy työskentelemään siinä määrin, että työkyvyttömyyseläke jää lepäämään ja henkilö on saanut eläkettä saavan hoitotukea, muutetaan hoitotuki eläkkeen lepäämisajaksi ylimmäksi vammaistueksi. Tällöin edellytetään, että kaikki eläkkeet ovat lepäämässä.

Jos työkyvyttömyyseläkettä ei uudelleen laiteta maksuun kahden vuoden kuluessa lepäämään jättämisestä, lakkautetaan eläke lepäämään jättämisen alusta alkaen. Jos lepäämisen ajalta on maksettu ylintä vammaistukea, ei sitä takautuvasti lähdetä perimään takaisin. Jos lepäämässä ollut eläke on lakannut, ei eläkkeensaajan hoitotukea voi enää maksaa ja tulee harkittavaksi 16-vuotiaan vammaistuen myöntäminen.

2.4.3 Asumisen tuet

Kela tukee asumista eri tavoin. Kerrallaan voi saada vain yhtä asumisen tukea. Yleinen asumistuki on tarkoitettu helpottamaan pienituloisten ruokakuntien asumismenoissa. Eläkkeensaajan asumistuen tavoitteena on pienituloisten eläkkeensaajien asumismenojen alentaminen.

2.4.3.1 Eläkkeensaajan asumistuki

Saamisen edellytykset

Eläkkeensaajan asumistukeen on oikeus henkilöllä, joka on täyttänyt 16 vuotta ja saa jotain siihen oikeuttavaa etuutta. Tällaisia etuuksia ovat esimerkiksi Kelan tai työeläkelaitoksen maksama täysi työkyvyttömyyseläke, täyden työkyvyttömyyden perusteella myönnetty lakisääteisen tapaturmavakuutuksen ja liikennevakuutusta koskevan lainsäädännön mukainen jatkuva tapaturmaeläke tai työkyvyttömyyseläke. Eläkkeensaajan asumistukea ei kuitenkaan myönnetä henkilölle, jolla on oikeus yleisestä asumistuesta annetun lain mukaiseen asumistukeen.

Eläkkeensaajan asumistukeen ei ole oikeutta esimerkiksi osatyökyvyttömyyseläkkeen tai osa-aikaeläkkeen saajalla. Tällöin voi olla oikeus yleiseen asumistukeen.

Eläkkeensaajan asumistuen piiriin kuuluvat yksin asuvat eläkkeensaajan asumistukeen oikeuttavaa eläkettä saavat henkilöt, avio- / avoparit, joista toinen tai molemmat saavat eläkkeensaajan asumistukeen oikeuttavaa eläkettä sekä taloudet, joissa kaikki saavat eläkkeensaajan asumistukeen oikeuttavaa eläkettä. Muut ruokakunnat kuuluvat yleisen asumistuen piiriin.

Asumistuen määrä

Eläkkeensaajan asumistuen määräytymiseen vaikuttavat asumismenot, perhesuhteet sekä eläkkeensaajan ja puolison bruttotulot ja omaisuus. (Seuraavassa luvut vuoden 2017 tasossa)

Asumistuen määrä on 85 prosenttia huomioon otettavista vuotuisista asumismenoista, joista on vähennetty omavastuuosuudet.

$$\text{Asumistuki} = 0,85 \times \text{asumismenot} - (\text{perusomavastuu} + \text{lisäomavastuuraja})$$

Perusomavastuu on 610,42 e/v eli noin 50,87 e/kk. Lisäomavastuu on 40 prosenttia vuositulojen ja perhesuhteiden mukaan määräytyvän tulorajan ylittävistä osuudesta. Lisäomavastuuraja on yksin asuvalle 8 676 e/v (723 e/kk), avio- tai avoliitossa olevalla asumistuen hakijalla, jonka puolisoilla ei ole oikeutta asumistukeen 12 717 e/v (1 059,75 e/kk) ja avio- tai avoliitossa olevalla hakijalla, jonka puolisoilla on oikeus asumistukeen 13 936 e/v (1 161,33 e/kk).

Asumistukea ei makseta, jos asumismenot ovat pienemmät kuin 714 e/v / 59,50 e/kk. Asumismenoilla on myös enimmäismäärät, joiden ylittävältä osalta asumismenoja ei oteta huomioon eläkkeensaajan asumistukea laskettaessa. Enimmäisasumismenot vahvistetaan asunnon sijainnin perusteella (kolme kuntaryhmää).

Eläkkeensaajan asumistuki ja työskentely

Eläkkeensaajan asumistukea laskettaessa vuositulona otetaan huomioon hakijan ja hänen avio- tai avopuolionsa jatkuvasti tai vuosittain toistuvasti saamat bruttotulot lukuun ottamatta eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 14 §:ssä tarkoitettuja etuoikeutettuja tuloja. Palkkatuloja ei ole etuoikeutettu, joten ne otetaan tulona huomioon. Tulo katsotaan yleensä jatkuvaksi, jos sitä maksetaan vähintään kuuden kuukauden ajalta. Vaikka tulo kestäisi alle kuusi kuukautta, se otetaan vuosittain toistuvana tulona huomioon, jos tulo toistuu vuosittain.

Eläkkeensaajan asumistuessa ei ole samanlaista säännöstä ansiotulovähennyksestä kuin yleisessä asumistuessa. Säännöksen mukaan yleisen asumistuen määrää laskettaessa jokaisen ruokakunnan jäsenen yhteenlasketuista palkka- ja yritystoiminnan tuloista vähennetään 300 euroa kuukaudessa.

Esimerkki: Yksin asuva henkilö asuu Helsingissä

Kerttu asuu yksin Helsingissä. Asunnon vuokra on 750 e/kk. Muita asumisen kuluja hänellä ei ole.

Kerttu saa kansaneläkettä 628,85 e/kk ja takuueläkettä 131,41 e/kk eli yhteensä 760,26 e/kk. Muita tuloja tai omaisuutta hänellä ei ole.

Perusomavastuu vuonna 2017 on 610,42 e/kk. Lisäomavastuu on $0,40 \times (760,26 \times 12 - 9123 \text{ e/v} - 8676) = 178,80$ eli 179 e/v.

Eläkkeensaajan asumistuen enimmäisasumismenot ovat Helsingissä 7 951 e/v. Kertun vuokra ylittää enimmäisasumismenot, joten tukea laskettaessa huomioon otetaan enimmäisasumismenot.

Eläkkeensaajan asumistuen määrä on 85 prosenttia huomioon otettavista vuotuisista asumismenoista, joista on vähennetty omavastuuosuudet eli

$$0,85 \times (7951 - (610,42 + 179)) = 6\,087,34 / 12 = 507,28 \text{ e/kk.}$$

Kerttu maksaa itse asumismenoistaan $750 - 507,28 = 242,72$ e/kk.

2.4.3.2 Yleinen asumistuki

Pienituloinen ruokakunta voi saada yleistä asumistukea asumismenojensa vähentämiseksi. Ruokakunnan muodostavat samassa asunnossa asuvat henkilöt, ja asumistuki myönnetään ruokakunnalle yhteisesti.

Yleisen asumistuen määrä

Yleinen asumistuki on 80 prosenttia hyväksyttävien asumismenojen ja perusomavastuun erotuksesta.

Yleistä asumistukea laskettaessa huomioidaan hyväksyttävät asumismenot, esimerkiksi vuokra. Ruokakunnan asumismenoille on laissa määritelty enimmäismäärät, joiden mukaan asumismenot voidaan enintään huomioida. Jos ruokakunnan hyväksyttävät asumismenot ovat suuremmat kuin enimmäisasumismenot, huomioidaan asumismenot enimmäisasumismenojen mukaan.

Enimmäisasumismenoihin vaikuttavat ruokakunnan koko ja asunnon sijaintikunta. Enimmäisasumismenot vahvistetaan asunnon sijainnin perusteella määräytyvälle neljälle eri kuntaryhmälle.

Perusomavastuu

Asumistuen perusomavastuun määrään vaikuttavat

- bruttokuukausitulot, joista on tehty mahdollinen ansiotulovähennys
- ruokakunnan aikuisten ja lasten lukumäärä.

Perusomavastuu määräytyy samalla tavalla koko maassa. Jos perusomavastuu on alle 10 euroa, sitä ei oteta huomioon.

Perusomavastuu lasketaan seuraavalla kaavalla:

$$0,42 \times [T - (603 + 100 \times A + 223 \times L)]$$

jossa

T = ruokakunnan yhteenlasketut tulot

A = aikuisten lukumäärä

L = lasten lukumäärä

603 euroa on vakiomäärä

Yleisen asumistuen laskukaava:

$$\text{Asumistuki} = 0,8 \times (\text{Hyväksyttävät asumismenot} - \text{perusomavastuu})$$

Tulot

Asumistuen määrään vaikuttavat ruokakuntaan kuuluvien henkilöiden bruttotulot. Jokaisen ruokakuntaan kuuluvan henkilön palkkatulosta, elinkeinotoiminnan tulosta tai maatalouden tulosta tehdään 300 euron ansiotulovähennys. Tämä tarkoittaa, että henkilön tulona huomioidaan asumistukea laskettaessa todellista tuloa pienempi tulo. Alle 18-vuotiaiden lasten tulot eivät vaikuta asumistuen määrään paitsi silloin, kun alle 18-vuotias lapsi hakee asumistukea joko yksin tai puolisonsa kanssa.

Yleisessä asumistuessa tulo huomioidaan jatkuvana tulona tai keskiarvotulona. Jos tulo jatkuu vähintään kolme kuukautta asumistuen myöntämis- tai tarkistamisajankohdasta eteenpäin, voidaan tulo huomioida jatkuvana tulona. Jos tulo/tulot eivät jatku kolmea kuukautta myöntämis- tai tarkistamisajankohdasta lähtien, lasketaan kuukausitulo keskiarvotulona. Tämä lasketaan sen tulon perusteella, jota ruokakunnan arvioidaan saavan vuoden aikana.

Yleisessä asumistuessa huomioidaan tulona kaikki muut tulot, paitsi yleisestä asumistuesta annetun lain 15 § etuoikeutetut tulot (esim. lapsilisä, toimeentulotuki, äitiysavustus sekä opintoraha).

Esimerkki: Yhden hengen ruokakunta asuu Turussa

Jaakko asuu yksin Turussa. Asunnon vuokra on 615 e/kk. Muita asumisen kuluja hänellä ei ole. Jaakon asumistuessa huomioon otettavat tulot ovat 703 e/kk.

Perusomavastuun määrä lasketaan kaavalla:

$$0,42 \times [703 - (597 + 99 \times 1 + 221 \times 0)] = 0,42 \times (703 - 696) = 7 \text{ e/kk.}$$

Koska perusomavastuu olisi alle 10 euroa, sitä ei lain mukaan oteta huomioon eli tulojen pienuuden takia perusomavastuuta ei ole.

Enimmäisasumismenot Turussa yksinasuvalle ovat 390 e/kk. Koska vuokra ylittää enimmäisasumismenot, käytetään asumistuen määrän laskemisessa enimmäisasumis-menoja.

Asumistuki on 80 prosenttia enimmäisasumismenoista eli $390 \times 0,8 = 312 \text{ e/kk.}$

Jaakko maksaa itse asumisesta $615 - 312 = 303 \text{ e/kk.}$

2.5 VEROTUS

Työeläke, kansaneläke ja takuueläke ovat verotettavaa ansiotuloa. Verotonta tuloa ovat kuitenkin esimerkiksi kansaneläkkeen lapsikorotus, eläkkeensaajien hoitotuki, rintamalisä, veteraanilisä ja asumistuki.

Lakisääteisten eläkkeiden verotus määräytyy pääosin samoin kuin muidenkin ansiotulojen verotus. Eläketulon ja palkkatulon vero- ja maksurasite eroavat kuitenkin erilaisten verovähennysten ja sosiaalivakuutusmaksujen takia.

Taulukossa 2.2 on valtion tuloveroasteikko vuonna 2017.

Taulukko 2.2. Valtion tuloveroasteikko vuonna 2017

Verotettava tulo, euroa	Vero alarajan kohdalla, euroa	Vero alarajan ylittävästä tulon osasta, %
16 900–25 300	8,00	6,25
25 300–41 200	533,00	17,50
41 200–73 100	3 315,50	21,50
73 100–	10 174,00	31,50

Palkansaaja saa verotuksessa tulonhankkimisvähennyksen ja työtulovähennyksen sekä maksaa työeläkemaksua, joka vuonna 2017 on alle 53-vuotiailla ja vähintään 63-vuotiailla 6,15 prosenttia palkasta ja 53–62-vuotiailla 7,65 prosenttia palkasta. Palkansaaja maksaa myös työttömyysvakuutusmaksua (1,6 % v. 2017) sekä sairausvakuutuksen päivärahamaksua (1,58 %, jos tulot yli 14 000 e/v, v. 2017), jotka ovat vähennyskelpoisia verotuksessa.

Verotuksessa myönnetään invalidivähennys, joka eroaa valtion- ja kunnallisverotuksessa. Eläkkeensaajalle myönnetään enintään 115 euron suuruinen invalideittivähennys valtion tuloverosta, jos haitta-aste on 100 prosenttia. Jos prosenttimäärä on pienempi, mutta kuitenkin vähintään 30 prosenttia, vähennys on prosenttimäärän osoittama osuus 115 eurosta. Jos tulove-

roa ei ole määrätty tai jos vero ei riitä valtionverotuksen invalidivähennyksen tekemiseen, vähennys tai siitä vähentämättä jäänyt määrä siirretään viran puolesta puolison tuloverosta vähennettäväksi. Muusta ansiotulosta kuin eläketulosta myönnetään enintään 440 euron suuruinen vähennys kunnallisverotuksessa, jos invaliditeettiprosentti on 100 prosenttia.

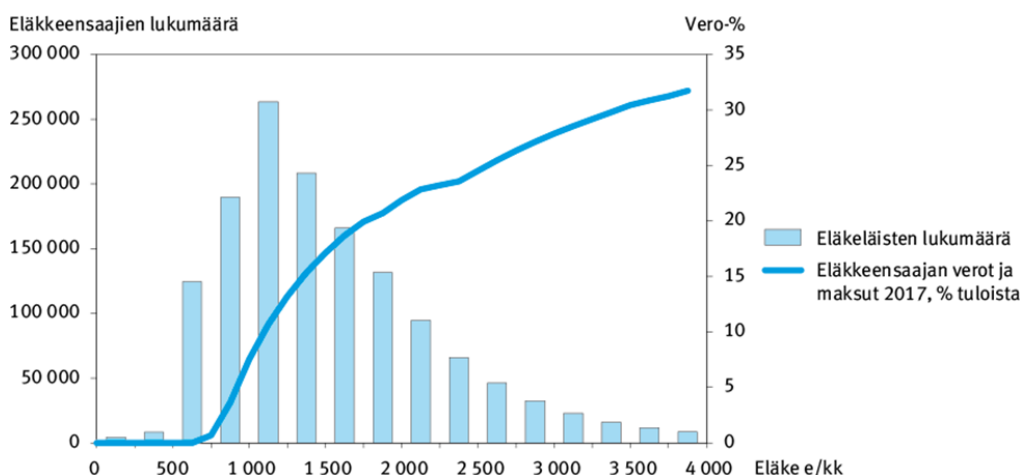
Eläketulosta myönnetään eläketulovähennys. Kunnallisverotuksen eläketulovähennys määräytyy kansaneläkkeen täyden määrän perusteella ja se on 9 040 euroa vuonna 2017. Valtionverotuksen eläketulovähennys on 11 860 euroa vuodessa. Eläketulovähennyksen vuoksi valtionverotus kohdistuu vuonna 2017 vajaan 2 009 euron kuukausieläkkeisiin. Valtionverotuksessa alin verotettava eläketulo on 24 107 euroa (Taulukko 2.3).

Eläketulovähennyksen sekä perusvähennyksen johdosta pienituloinen eläkkeensaaja ei maksa kunnallisveroa alle 11 067 euron vuosieläkkeestä (922 euroa/kk). Eläketulovähennys ulottuu 26 766 euron vuosituloihin (2 230 euroa/kk) asti (Taulukko 2.3). Perusvähennys lasketaan puhtaasta ansiotulosta, josta on vähennetty kunnallisverotuksessa myönnettävät muut vähennykset. Jos puhdas ansiotulo edellä mainittujen vähennysten jälkeen ei ole yli 3 060 euroa, on siitä vähennettävä tämän tulon määrä. Jos puhtaan ansiotulon määrä ylittää täyden perusvähennyksen määrän, vähennystä pienennetään 18 prosentilla yli menevän tulon määrää.

Taulukko 2.3. Eläketulovähennyksen täysi määrä sekä vuosituloraja, josta alkaen eläkkeensaaja alkaa maksaa veroa ja vuosituloraja, josta alkaen vähennystä ei saa enää lainkaan.

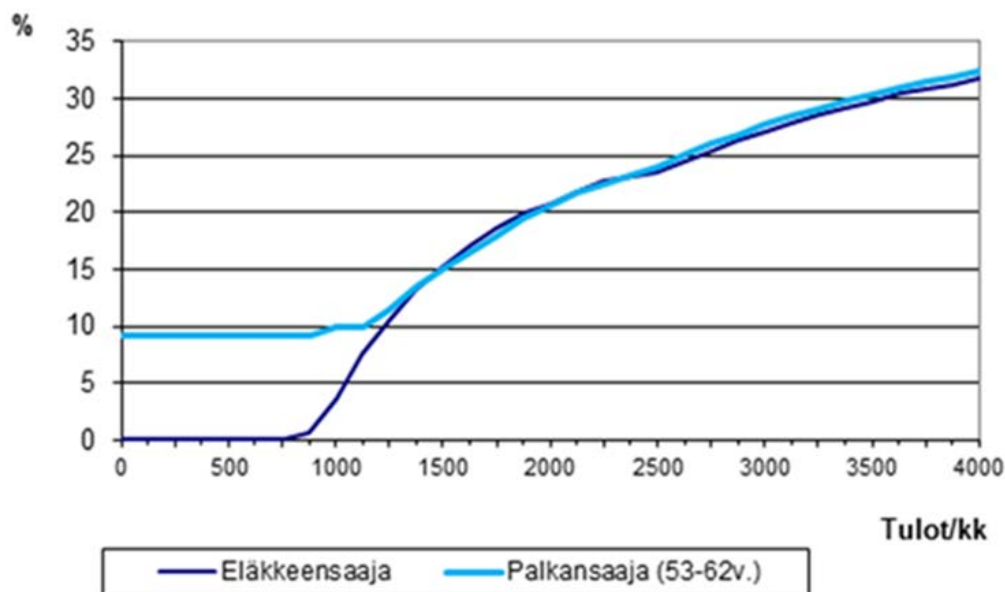
	Täysi vähennys, euroa	Eläke, josta alkaen veroa, euroa	Eläke, josta ei enää vähennystä, euroa
Kunnallisverotus	9 040	11 067	26 766
Valtion verotus	11 860	24 107	43 071

Kuviossa 2.1 näkyy, että eläkkeensaajia on eniten tulotasolla, jolla eläkkeestä ei makseta veroa tai veroprosentti on pieni. Runsaalla 40 prosentilla eläkeläisistä eläke jää alle 1 250 euron ja verot alle 11 prosentin. Yli 2 500 euron eläkettä saavia ja yli 24 prosentin veroja maksavia eläkkeensaajia on vajaa 12 prosenttia eläkeläisistä. Yli 4 000 euron eläkettä saa pari prosenttia, jolloin veroja maksetaan yli 32 prosenttia.

Kuvio 2.1. Suomessa asuvien omaeläkkeensaajien (ei osa-aikaeläke) kokonaiseläkejakauma 31.12.2015 sekä eläkkeensaajan vero- ja maksuprosentti vuonna 2017.

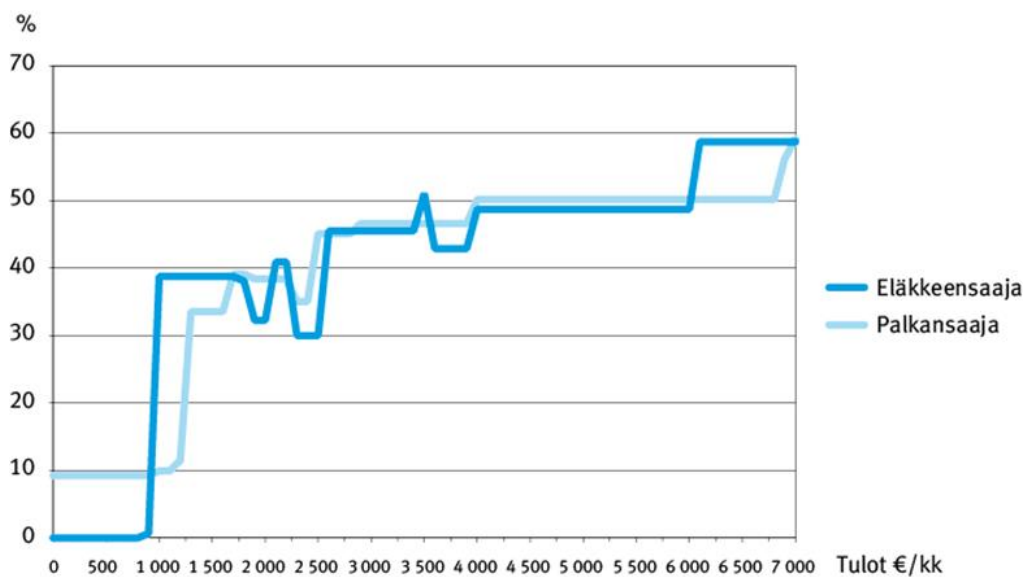
Kuviossa 2.2 on esitetty palkansaajan ja eläkkeensaajan vero- ja maksuprosentit yhteensä eri tulotasolla. Palkansaaja maksaa alle verotettavan tulon jäävistä tuloista työeläke- ja työt-

tömyysvakuutusmaksuja sekä sairausvakuutuksen päivärahamaksua. Korkeammilla tulotasolla kokonaisprosentti on eläkkeen- ja palkansaajalla lähes samalla tasolla, mutta palkansaajalla tähän sisältyy työeläke- ja työttömyysvakuutusmaksut, joten kunnallis- ja valtionveron osuus jää pienemmäksi kuin eläkkeensaajalla.

Kuvio 2.2. Palkansaajan (53–62-v.) ja eläkkeensaajan verot ja maksut vuonna 2017, prosenttia tuloista. (Kuukausitulo on vuositulo/12).

Kuviossa 2.3 on esitetty palkansaajan ja eläkkeensaajan tulonlisäyksestä veroihin ja maksuihin menevä osuus eri tulotasolla. Kunnallisverotuksen eläketulovähennys ja perusvähennys pienenevät tulojen kasvaessa, joten eläkkeiden verotus kiristyy voimakkaasti 1 000 – 1 800 euron tulotasolla. Tällä tuloalueella eläkkeensaaja maksaa tulonlisäyksestä veroa noin 40 prosenttia.

Kuvio 2.3. Palkansaajan ja eläkkeensaajan marginaaliveroaste vuonna 2017 eri tulotasolla.

Marginaaliveroaste nousee vajaaseen 45 prosenttiin 2 600 euron kuukausituloilla kun valti-onveroasteikossa noudetaan (vähennysten jälkeen) toiselle portaalle. Lisätulosta maksetaan korkeaa veroa tällä tulotasolla myös, koska valtionverotuksen eläketulovähennys pienenee tulojen kasvaessa ja loppuu noin 3 600 euron tuloilla.

Yli 3 800 euron kuukausituloilla eläketulon marginaalivero nousee vuonna 2013 voimaan tulleen eläketulon lisäveron seurauksena noin 49 prosenttiin. Veroasteikon ylimmän tulorajan ylittyessä runsaan 6 000 euron kuukausituloilla eläketulon marginaalivero nousee 59 prosenttiin.

Eläkkeensaajan palkkatulot verotetaan kuten palkkatulot yleensäkin. Muut ansiotulot pienentävät eläketulovähennystä; kun vähennys pienenee, veroprosentti kasvaa. Toisaalta palkkatulosta saa tulonhankkimisvähennyksen sekä ansiotulovähennyksen ja työtulovähennyksen. Palkasta peritään palkansaajan maksut. Työttömyysvakuutusmaksua ei peritä 65 vuotta täyttäneen saamasta palkasta. Eläkevakuutusmaksua maksetaan syntymävuosiluokan vakuuttamisvelvollisuuden yläkäräjaan saakka. Sairausvakuutuksen päivärahamaksua ei peritä 68 vuotta täyttäneen saamasta palkasta.

Taulukosta 2.4 näkyy myös, kuinka suuri osa eläkkeensaajan palkasta menee veroihin ja maksuihin. Kuvion laskelmissa ei ole otettu huomioon invalidivähennyksiä³, joihin työkyvyttömyyden henkilöllä olisi oikeus.

Taulukko 2.4. Eläkkeensaajan (53–62-v.) palkkatulon verot ja maksut vuonna 2017.

Eläke	Palkka /vuosi	Koko- naistulot /vuosi	Verot ja maksut palkasta, %	Vero- ja maksu- prosentti	Veroprosentti, jos koko- naistulot koostuisivat vain	
					eläkkeestä	palkasta
1 000 euroa/	0	12 000		3,6	3,3	9,9
kk	6 000	18 000	25,5	10,9	15,3	15,1
(12 000 eu- roa/vuosi)	12 000	24 000	25,5	14,6	20,7	20,7
	18 000	30 000	30,7	19,9	23,6	24,1
1 500 euroa	0	18 000		15,3	15,3	15,1
/kk	6 000	24 000	26,4	18,1	20,7	20,7
(18 000 eu- roa/vuosi)	12 000	30 000	24,6	19,1	23,6	24,1
	18 000	36 000	31,4	23,4	27,1	27,7
2 000 euroa/	0	24 000		20,7	20,7	20,7
kk	6 000	30 000	25,6	21,7	23,6	24,1
(24 000 eu- roa/vuosi)	12 000	36 000	27,5	23,0	27,1	27,1
	18 000	42 000	35,1	26,9	29,8	30,4
2 500 euroa/	0	30 000		23,6	23,6	24,1
kk	6 000	36 000	34,1	25,3	27,1	27,1
(30 000 eu- roa/vuosi)	12 000	42 000	34,0	26,5	29,8	30,4
	18 000	48 000	38,8	29,3	32,0	32,5
3 000 euroa	0	36 000		27,1	27,1	27,1
/kk	6 000	42 000	37,1	28,6	29,8	30,4
(36 000 eu- roa/vuosi)	12 000	48 000	34,8	29,1	31,7	32,5
	18 000	54 000	38,9	31,1	33,6	34,5

³ Työkyvyttömyyseläkettä saava saa täyden invalidivähennyksen ja osatyökyvyttömyyseläkettä saava puolet täydestä vähennyksestä. Täysi vähennys vuonna 2017 on valtion verotuksessa 115 euroa ja kunnallisverotuksessa 440 euroa. Vähennystä ei saa kunnallisverotuksessa, jos henkilöllä on pelkkää eläketulot.

Vero- ja maksuprosentit eroavat sen mukaan kuinka suuri osuus kokonaistulosta on eläketuloa ja palkkatuloa. Eläketulovähennys on sitä pienempi, mitä enemmän palkkatuloja henkilö saa. Työtulo- ja ansiotulovähennys sen sijaan kasvavat (enimmäismäärään asti) palkkatulojen lisääntyessä. Vähennysten yhteisvaikutuksena veroprosentti on eläke- ja palkkatulon yhdistelmästä pienempi, kuin jos sama kokonaistulo koostuisi pelkästään palkasta tai eläkkeestä.

Mitä suurempi osuus kokonaistulosta on eläketuloa, sitä suurempi on kokonaisveroprosentti tarkastelluilla tuloilla. Kuviossa esimerkiksi 24 000 euron tulojen koostuessa puoliksi eläkkeestä ja puoliksi palkasta, veroprosentti on 14,6. Kun samasta kokonaistulosta kolme neljäsosaa on eläkettä, veroprosentti on 18,1 ja kun kokonaan eläkettä, 20,7.

2.6 TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN SAAJAN SOSIAALITURVAETUUDET

Oheiseen taulukkoon on koottu sellaisia toimeentulon kannalta merkittäviä etuuksia, joita osatyökyvyttömyyseläkkeen saaja ja täyttä työkyvyttömyyseläkettä saava henkilö pääsääntöisesti voi saada eläkkeen rinnalla.

Taulukko 2.5. Työkyvyttömyyseläkkeensaajan sosiaaliturvaetuudet.

Osatyökyvyttömyyseläkkeen saaja		Täyden työkyvyttömyyseläkkeen saaja
Eläketurva	Työeläke	Työeläke, kansaneläke ja takuueläke
Asumistuki	Yleinen asumistuki	Eläkkeensaajan asumistuki
Työttömyysturva	Oikeus työttömyysetuuteen	Ei oikeutta työttömyysetuuteen
Vammaisetuudet	16 vuotta täyttäneen vammaistuki	Eläkettä saavan hoitotuki

Osatyökyvyttömyyseläkkeen saaja:

- Osatyökyvyttömyyseläkkeensaajan lakisääteinen eläketurva koostuu työeläkkeestä, koska kansaneläkejärjestelmässä ei ole osatyökyvyttömyyseläkettä ja osatyökyvyttömyyseläke ei ole sellainen eläke-etuus, jonka perusteella voisi saada takuueläkettä.
- Osatyökyvyttömyyseläke ei ole sellainen eläke, jonka perusteella tulisi oikeus eläkkeensaajan asumistukeen, joten osatyökyvyttömyyseläkkeensaaja on yleensä yleisen asumistuen piirissä. Jos hänen puolisoillaan on oikeus eläkkeensaajan asumistukeen eikä ruokakuntaan kuulu muita henkilöitä, kuuluvat he kuitenkin yhdessä eläkkeensaajan asumistuen piiriin.
- Osatyökyvyttömyyseläkkeen saaja voi saada työttömyysetuutta, vaikka hän ei hakisi kokoaikatyötä. Työttömyysetuudesta vähennetään osatyökyvyttömyyseläkkeen määrä.
- Osatyökyvyttömyyseläkkeensaaja voi saada 16 vuotta täyttäneen vammaistukea, jos hän täyttää etuuden myöntämiskriteerit. Vammaistuen määrä on suurempi kuin eläkettä saavan hoitotuen, mutta myöntökriteerit ovat myös erilaiset. Vammaistuen määrä on porrastettu kolmeen tasoon: perustuki 92,14 euroa/kk, korotettu tuki 215 euroa/kk ja ylin tuki 416,91 euroa/kk.

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen saaja:

- Täyttä työkyvyttömyyseläkettä voi saada työeläkkeenä ja kansaneläkkeenä. Lisäksi täyden työkyvyttömyyseläkkeen saaja voi saada takuueläkettä, jos hänen muut eläkkeensä jäävät alle täyden takuueläkkeen määrän.
- Täyden työkyvyttömyyseläkkeen saaja on eläkkeensaajan asumistuen piirissä. Hän voi ruokakuntansa kanssa kuitenkin saada yleistä asumistukea, jos ruokakuntaan kuuluu muitakin kuin eläkkeensaajia (esim. lapsiperheet). Jos henkilö saa eläkkeensaajan asumistukea ja työkyvyttömyyseläke jätetään lepäämään, eläkkeensaajan asumistuen maksamista jatketaan, vaikka eläke on lepäämässä.
- Täysi työkyvyttömyyseläke on työttömyysetuuden estävä etuus, joten täyden työkyvyttömyyseläkkeen saaja ei voi saada työttömyysetuutta.
- Täyden työkyvyttömyyseläkkeen saaja voi saada eläkettä saavan hoitotukea, jos hän täyttää myös muut etuuden myöntöedellytykset. Hoitotuen määrä on pienempi kuin 16 vuotta täyttäneen vammaistuen, mutta myöntökriteerit ovat myös erilaiset. Eläkkeen ollessa lepäämässä henkilölle voidaan maksaa ylintä vammaistukea, jos hän on saanut välittömästi ennen eläkkeen lepäämään jättämistä eläkettä saavan hoitotukea. Eläkettä saavan hoitotuki on porrastettu kolmeen tasoon, perushoitotuki 61,71 euroa/kk, korotettu tuki 153,63 euroa/kk ja ylin tuki 324,85 euroa/kk.

Anu Polvinen (Eläketurvakeskus, 2016) on tarkastellut täydellä ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien tuloja ja saatuja tulonsiirtoja sen mukaan, onko henkilöllä ansio- tai yrittäjätuloja ja työkyvyttömyyseläkkeen ohella. Asumisen tuki oli merkittävin etuus eläkkeen rinnalla täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajilla, jotka eivät työskentele. Työttömyysturva oli merkittävin etuus osatyökyvyttömyyseläkeläisillä, jotka eivät työskentele. Tarkempia tuloksia aiheesta löytyy liitteestä 6.

2.7 KANSAINVÄLISIÄ ESIMERKKEJÄ TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN JA ANSIOTULOJEN YHTENSOVITTAMISESTA

2.7.1 Yleistä

Tässä kappaleessa tarkastellaan työkyvyttömyysetuuden muodostumista ja työtulojen vaikutusta etuudensaajan kokonaistuloihin neljässä eri Euroopan maassa - Alankomaissa, Norjassa, Ruotsissa ja Virossa.

Vertailumaissa työkyvyttömyyseläkejärjestelmiin on tehty merkittäviä muutoksia 2000-luvun aikana. Uudistusten yhtenä tavoitteena on ollut etuuden ja työtulojen yhteensovittaminen siten, että etuudensaajan kokonaistulot kasvaisivat aina jonkin verran työtulojen kasvaessa. Toinen merkittävä muutos on ollut siirtyminen eläketyyppisestä etuudesta päivärahamuotoiseen etuuteen. Eläketyypinen työkyvyttömyysetuus on muodostunut useimmiten karttuneesta eläkkeestä ja vanhuuseläkeikään saakka laskettavasta tulevan ajan osuudesta. Päivärahatyyppisessä järjestelmässä etuus lasketaan kiinteänä prosenttiosuutena työkyvyttömyyttä edeltäneistä tuloista.

2.7.2 Alankomaat

Alankomaiden työkyvyttömyyseläkejärjestelmä uudistettiin vuonna 2006. Uusi WIA-järjestelmä koostuu kahdesta eri etuudesta: täysin ja pysyvästi työkyvyttömille myönnettävästä

IVA-etuudesta ja osittain tai tilapäisesti täysin työkyvyttömille myönnettävästä WGA-etuudesta.⁴

Täysin ja pysyvästi työkyvyttömät

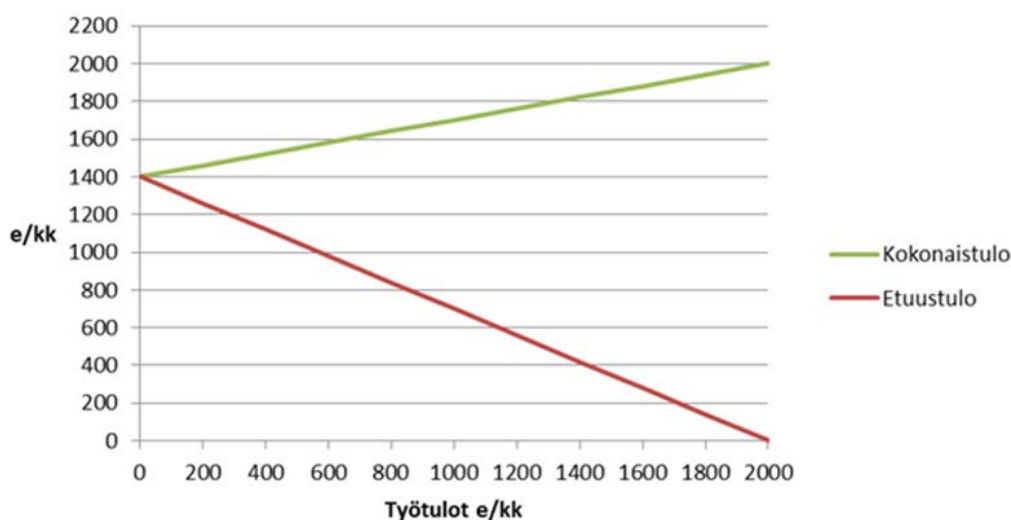
Jos henkilön työkyvyttömyysaste on 80 prosenttia tai yli ja työkyvyttömyys on pysyvää, myönnetään toistaiseksi maksettava IVA-etuus. Etuus on 75 prosenttia työkyvyttömyyttä edeltäneen vuoden keskipalkasta, enimmillään kuitenkin n. 3 300 e/kk.⁵ Eläkkeellä on mahdollista työskennellä vähäisessä määrin. Työtulot leikkaavat etuutta tällöin aina 70 prosenttia. Jos tulot ylittävät vuoden aikana 20 prosenttia eläkettä edeltävästä palkasta, arvioidaan työkyky uudelleen.

Osa- tai määräaikaisesti työkyvyttömät

Jos työkyvyttömyysaste on 35–79 prosenttia, myönnetään WGA-etuus. Samoin tehdään, jos työkyvyttömyyden arvioidaan olevan tilapäistä, mutta työkyvyttömyysaste on 80 prosenttia tai enemmän. Etuus määräytyy suhteessa työkyvyttömyyttä edeltäviin ansioihin, työkyvyn alenemaan tai Alankomaiden vähimmäispalkkaan. Aluksi myönnetään tulosidonnainen korvaus (LGU), joka on ensimmäisen kahden kuukauden ajan 75 prosenttia työkyvyttömyyttä edeltäneestä tulosta (kuitenkin enintään 3 300 e/kk). Kolmannesta kuukaudesta alkaen etuustaso on 70 prosenttia. Tulosidonnaisen korvauksen pituus määräytyy pääasiassa työkyvyttömyyttä edeltäneen työhistorian pituuden mukaan. Etuutta maksetaan vähintään kolme kuukautta ja enintään 38 kuukautta. Yhdestä työskentelyvuodesta kertyy karkeasti yksi tulosidonnaisen korvauksen kuukausi.

Kahden ensimmäisen kuukauden aikana ansaitut työtulot vähentävät tulosidonnaista korvausta 75 prosentilla. Kolmannesta kuukaudesta lähtien työtulot vähentävät etuutta 70 prosentilla.

Alla olevassa kuviossa on esitetty tulosidonnaisen korvauksen ja työtulojen yhteensovittaminen kolmannesta etuuskuukaudesta eteenpäin, kun henkilön täysi etuus on 1 400 e/kk (alkuperäinen, ennen työkyvyttömyyttä ansaittu palkka 2 000 e/kk).

Kuvio 2.4. Tulosidonnaisen korvauksen ja työtulojen yhteensovittaminen *

*Lähde: UWV <http://www.uwv.nl/particulieren/ziek/index.aspx>

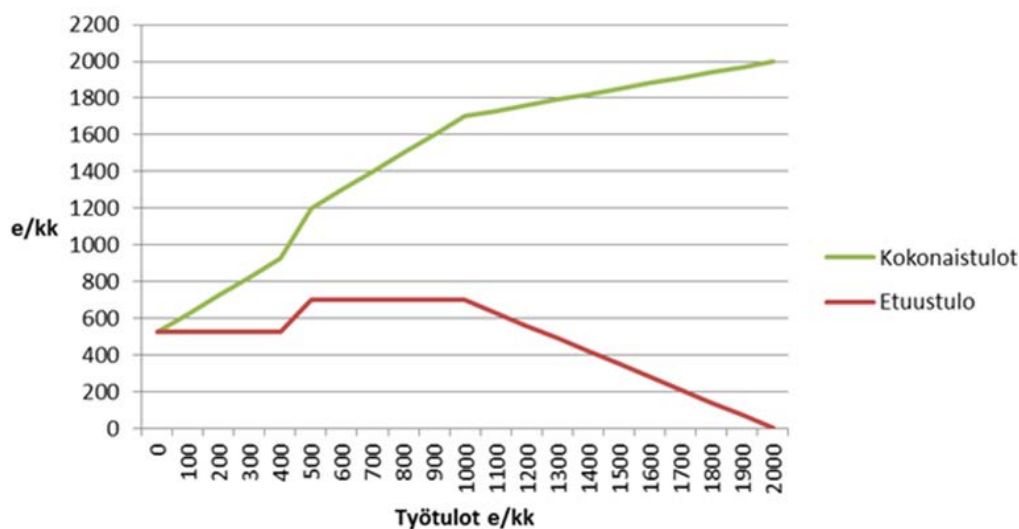
⁴ Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen (WIA), Werkhervatting Gedeeltelijk Arbeidsgeschikten (WGA), Inkomensvoorziening Volledig Arbeidsongeschikten (IVA).

⁵ V. 2016 taso. Alankomaissa erittäin yleiset työmarkkinalisäeläkkeet voivat turvata myös rajan ylittävät tulot.

Tulosidonnaisen korvauksen jälkeen etuus muuttuu joko palkkatueksi (LAU) tai jatkoetuudeksi (VVU). Jos etuudensaaja työskentelee ja ansaitsee 50–100 prosenttia UWV:n arvioimasta henkilön työkyvyn mukaisesta ansaintakyvystä, maksetaan palkkatuki. Palkkatuki on tällöin 70 prosenttia UWV:n arvioiman työkyvyn mukaisen laskennallisen palkan ja alkuperäisen erotuksesta. Toisin sanoen, työtulot eivät vähennä etuustuloa tällä tulotasolla. Jos etuudensaaja sen sijaan ansaitsee yli 100 prosenttia työkyvyn mukaisesta palkasta, vähentävät ylimenevät ansiot 70 prosentilla etuutta.

Jos henkilö ei työskentele tai työskentelee, mutta ansaitsee vähemmän kuin 50 prosenttia UWV:n arvioiman työkyvyn mukaisesta palkasta, maksetaan jatkoetus. Jatkoetuuden määrä riippuu työkyvyttömyysasteesta ja on alimmillaan 28 prosenttia ja enintään 50,75 prosenttia vähimmäispalkasta. Jatkoetuuden aikana työtulot eivät vähennä etuutta. Jos henkilön tulot nousevat yli 50 prosentin määritellyn työkyvyn mukaisesta palkasta, voi etuus muuttua jopa suuremmaksi jatkoetuudeksi. Palkkatukea tai jatkotukea voidaan maksaa periaatteessa vanhuuseläkeikään saakka, jos muut ehdot täyttyvät.

Alla olevassa kuviossa 2.5 on kuvattu tilanne, jossa henkilön tulosidonnainen korvaus on päättynyt. Hänen ansiotulonsa ennen työkyvyttömyyttä olivat 2 000 e/kk ja UWV:n arvioima työkyvyttömyysaste on 50 prosenttia. Toisin sanoen, hänen jäljellä oleva ansaintakykynsä on arvioitu olevan 1 000 e/kk. Jos henkilö ei työskentele tai työskentelee, mutta ansiot jäävät alle 500 e/kk, maksetaan aiempaa tulosidonnaista korvausta huomattavasti matalampi jatkoetus (n. 500 e/kk). Jos henkilö työskentelee niin, että tulot ovat 500–1 000 e/kk, etuus on palkkatuki, joka on 700 e/kk. Työtulot eivät tällöinkään vähennä etuustuloja. Jos henkilön tulot nousevat yli 1 000 euroon kuukaudessa, vähentävät ylimenevät tulot 70 prosentilla etuutta, kunnes etuutta ei jää enää maksettavaksi alkuperäisen, ennen työkyvyttömyyttä ansaitun palkan ylityksessä (2 000 e/kk).

Kuvio 2.5. Palkkatuen tai jatkotuen sekä työtulojen yhteensovittaminen

*Lähde: UWV <http://www.uwv.nl/particulieren/ziek/index.aspx>

2.7.3 Norja

Norjan uusi työkyvyttömyyseläkejärjestelmä (Uføretrygd) tuli voimaan vuoden 2015 alussa. Vanhassa järjestelmässä eläke laskettiin vanhuuseläkkeen laskusäännöillä lisättynä tulevan ajan karttumalla. Uudessa järjestelmässä täyden eläkkeen määrä on useimmiten kiinteä 66 prosenttia työkyvyttömyyttä edeltäneiden viimeisten viiden vuoden kolmen korkeimman työ-

tulovuoden keskiarvosta. Työtuloja otetaan huomioon kuusinkertaiseen perusmäärään (G) saakka (n. 60 000 e/v.), joten enimmäisetuus on n. 3 300 e/kk.⁶

Eläkkeeseen on oikeus, jos ansaintakyky on alentunut vähintään 50 prosenttia, tietyissä tapauksissa myös 40 tai 30 hyväksytään. Eläke on tällöin vastaava prosenttiosuus täydestä eläkkeestä.

Eläkkeeseen vaikuttaa lisäksi myös kansanvakuutusjärjestelmän vakuutus aika (asuminen). Mukaan lasketaan vuodet 16:sta eläketapahtumaan ja tuleva aika 66 vuoteen. Täyden eläkkeen saa vähintään 40 vuoden vakuutusajalla.

Uusi työkyvyttömyyseläke on suunniteltu niin, että työskenneltäessä eläkkeen ohella varsinaisia tuloloukkuja ei tule, joskin etuus pienenee työtulojen kasvaessa ja lakkaa täysin tietyn tulon jälkeen. Työkyvyttömyysastetta ei arvioida uudelleen työtulojen vaihtelun vuoksi.

Työtulot ja eläke

Kaikki työkyvyttömyyseläkkeellä olevat voivat työskennellä vapaasti ilman etuuden leikkausta vähintään 0,4 G (= n. 4 000 e) vuosituloihin saakka (vuoteen 2019 saakka raja kuitenkin 6 666 e). Perusmäärää tarkistetaan vuosittain palkkojen kehityksen mukaan. Kiinteän vapaan tulon lisäksi henkilö voi ansaita ilman etuusvähennystä henkilökohtaisen tulorajan (IEU = Inntekt etter uførhet) osoittaman määrän.

Henkilökohtainen tuloraja on täyden työkyvyttömyyden (100 %) kohdalla 0 kruunua. Osatyökyvyttömyyden kohdalla IEU riippuu siitä, mikä arvioidaan henkilön jäljellä olevaksi ansaintakyvyksi. Käytännössä se on työkyvyttömyysasteen käänteisluku. Toisin sanoen, jos työkyvyttömyysaste on 50 prosenttia, on jäljellä oleva työkyky 50 prosenttia ja jos työkyvyttömyysaste on 60 prosenttia, on jäljellä oleva työkyky 40 prosenttia. Kiinteä raja sekä henkilökohtainen raja lasketaan yhteen, josta muodostuu varsinainen tuloraja (inntektsgrensen).

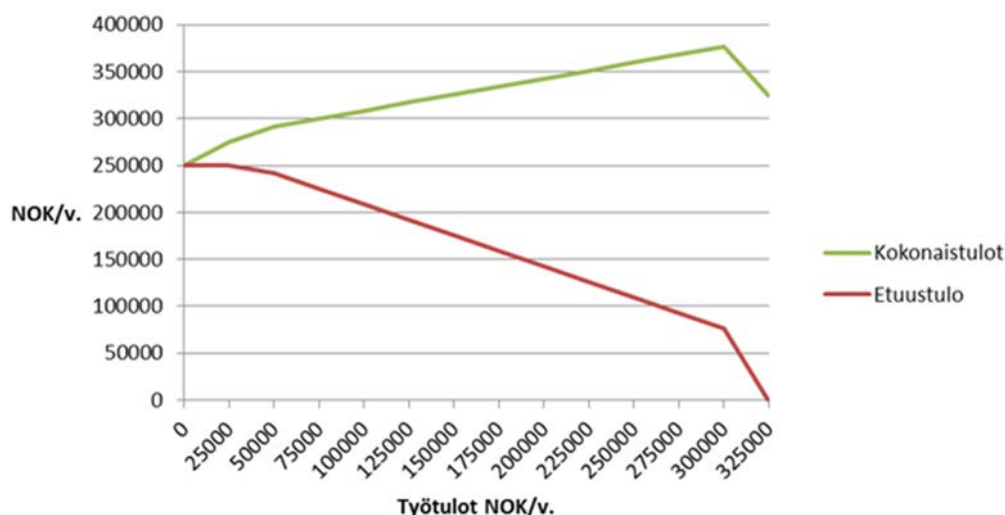
Jos tulot ylittävät varsinaisen tulorajan, vähennetään eläkettä aina tietyllä kiinteällä vähennysprosentilla (kompensasjonsgrad) ylimenevistä tuloista. Vähennysprosentti muodostuu täyden työkyvyttömyysasteen mukaisesta eläkkeestä jaettuna eläkettä edeltäneillä tuloilla. Myös osatyökyvyttömyyseläkkeen kohdalla käytetään laskennallista 100 prosentin työkyvyttömyysastetta. Yleensä vähennysprosentti on 66, ei kuitenkaan enempää kuin 70. Korkeilla (yli 6 G:n tuloilla) vähennysprosentti on matalampi kuin 66. Eläkettä ei makseta, jos tulot ylittävät 80 prosenttia etuuden perusteena olevista tuloista. Tällöin eläke on mahdollista jättää lepäämään enimmillään viideksi vuodeksi ilman, että työkyvyttömyysastetta arvioidaan uudelleen.

Etuudensaajan tulee ilmoittaa sosiaalivakuutuslaitokselle (NAV) vuositulojen muutoksesta. NAV saa kuukausittain myös työnantajilta sähköisesti tiedot etuudensaajan työtulojen muutoksista. Kerran vuodessa lopullisen verotuksen valmistuessa tarkistetaan onko etuutta maksettu liian vähän tai liian paljon.

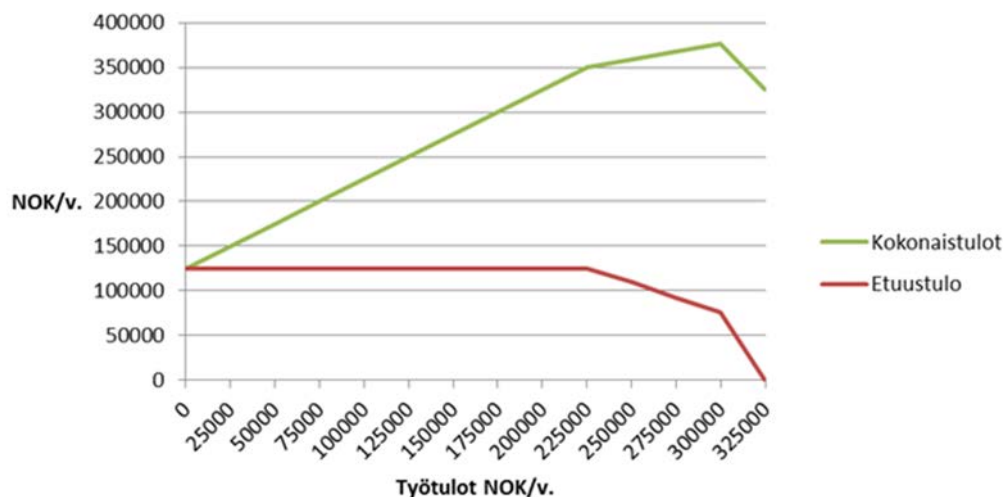
Alla olevassa kuviossa 2.6 on esitetty täyden työkyvyttömyyseläkkeen ja työtulojen yhteensovitus. Etuuden perusteena olevat tulot ovat 378 788 NOK/v (n. 3 400 e/kk) ja täysi eläke tästä on 66 prosenttia eli 250 000 NOK/v. (n. 2 250 e/kk). Työtulot alkavat vähentää etuutta 0,4 G:n, eli 37 030 NOK tulojen kohdalla. Vähennys on 66 prosenttia ylimenevältä osalta. Työkyvyttömyyseläkettä ei makseta kun työtulot ylittävät 80 prosenttia työkyvyttömyyttä edeltäneistä tuloista (n. 303 000 NOK).

⁶ Työmarkkinaeläke voi kattaa rajan ylimenevät tulot n. 120 000 e/v asti

Kuvio 2.6. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen ja työtulojen yhteen sovittaminen Norjassa
Lähde: Bråthen, A & Nielsen R. "Uførereformen Konsekvenser for yrkesaktiviteten", FAFO 2016
50 prosentin osa-työkykyisellä henkilöllä, joka ansaitsi ennen työkyvyttömyyttä saman verran kuin kuviossa 3, on korkeampi vapaa työtulo (226 424 NOK), mutta työtulot leikkaavat etuutta sen jälkeen vastaavalla tavalla.

Kuvio 2.7. Osatyökyvyttömyyseläkkeen (50 %) ja työtulojen yhteensovittaminen Norjassa
Lähde: Omat laskelmat ja hallituksen esitys: "Prop. 130 L Endringer i folketrygdloven (ny uføretrygd og alderspensjon til uføre)"

Järjestelmän toimivuus

Työkyvyttömyyseläkkeen alentaminen lineaarisesti suhteessa ansiotuloihin perustuu Norjassa⁷ eläkkeensaajan omaan aktiivisuuteen (odotettavissa olevien tulojen ilmoittaminen) ja eläkkeen nopeaan vähennykseen (portaaton vähennys). Ratkaisun tavoitteena on lisätä vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia hallita omaa talouttaan. Ongelmia voi syntyä, jos henkilön tilanne poikkeaa "normaalista". Norjassa ongelmia on aiheutunut ensinnäkin korkeasta vähennysprosentista. Henkilölle voidaan määrittää yli 66 prosentin vähennysprosentti (kompensasjonsgrad), jos työkyvyttömyyttä edeltäneiden työtulojen taso arvioidaan alemmaksi kuin hänen normaalit työtulonsa ennen työkyvyttömyyttä. Tällaisissa tapauksissa vähennys on korkeampi jokaista työtuloyksikköä kohden vähennysprosentin mukaisesti. Harvinaisissa tapauksissa vähennysprosentti voi olla korkeampi kuin 100 prosenttia, jolloin jokainen henkilön tienaa kruunu vähentää henkilöön saamaa eläkettä enemmän kuin yhdellä kruunulla. Useimmiten tämä johtuu siitä, että työkyvyttömyyttä edeltävät työtulot (IFU) ja työkyvyttömyyseläkkeen

⁷ Benefits Department NAV, Directorate of Labour and Welfare

määrän määrittävät työtulot lasketaan eri tavoin. Mitä korkeammaksi vähennysprosentti muodostuu, sitä vähemmän se kannustaa työntekoon.

Puutteelliset tiedot tapauksen käsittelyn kannalta ovat olleet toinen suuria ongelmia aiheuttanut seikka Norjassa. Vähennysmekanismi on suunniteltu lähes täysin automaattiseksi. Joka vuosi jokainen työkyvyttömyystapaus lasketaan uudelleen ja vahvistetaan. Tapauksia on noin 330 000, joten eläkkeiden manuaalinen käsittely ei ole mahdollista. Tämä ei tuota ongelmia, jos järjestelmä toimii niin kuin se pitäisi, mutta ongelmia voi syntyä, jos tapauksen käsittelyssä tai tiedoissa on puutteita. Norjassa on havaittu virheitä tapausten käsittelyssä ja eläkkeensaajien virheellisissä perustiedoissa, esimerkiksi siviilisäädissä. Vaikka tällaiset virheet ovat aiheuttaneet ongelmia laskennassa, niiden löytäminen ja korjaaminen on parantanut tapauskokoalaisuuden laatua. Testien perusteella vuoden 2016 lopullisessa laskennassa virheitä on ollut selkeästi edellisvuotta vähemmän.

2.7.4 Ruotsi

Ruotsissa työkyvyttömyyseläkkeet erotettiin muusta eläkejärjestelmästä vuonna 2003, jolloin ne siirrettiin sairausvakuutuksen piiriin. Etuudet muuttuivat samalla päivärahatyyppisiksi ja ne jaettiin nuorten ja vanhempien erillisiin etuuksiin.

Aktivointikorvaus on määräaikainen, enimmillään kolmen vuoden pituinen etuus 19–29-vuotiaille, joilla työkyky on alentunut vähintään 25 prosenttia vähintään vuoden ajaksi. Aktivointikorvauksen saajille tehdään aina kuntoutussuunnitelma.

Sairauskorvaus on nykyisin aina toistaiseksi myönnettävä etuus 30–64-vuotiaille, joilla työkyky on alentunut pysyvästi vähintään 25 prosenttia. Sairauskorvauksen saajille tehdään työkyvyn uudelleenarviointi kolmen vuoden välein.

Aktivointi- tai sairauskorvaus voidaan myöntää 25-, 50-, 75- tai 100-prosenttisena riippuen jäljellä olevasta työkyvystä. Täysi aktivointi- tai sairauskorvaus on 64,7 prosenttia edellisten vuosien kolmen parhaan vuoden keskiarvosta. Etuus voi kuitenkin olla enintään n. 18 000 SEK/kk (n. 2 000 e/kk).⁸

Työtulojen ja eläkkeen yhteensovittaminen vaihtelee sen mukaan milloin eläke on alkanut. Ennen 1.7.2008 myönnettyissä etuuksissa on tämän suhteen eri periaate kuin sen jälkeen myönnettyissä etuuksissa. Etuuden myöntämisedellytykset kiristyivät tuolloin, ja koska aiemmin eläkkeelle siirtyneet ovat päässeet eläkkeelle lievemmin kriteerein, on heillä ajateltu olevan työkykyä enemmän jäljellä kuin nykyisillä, tiukemmilla säännöillä eläkkeelle päässeillä. Työskentelyn kannusteita on siten kohdennettu erityisesti vanhoilla säännöillä eläkkeelle päässeihin.⁹

Työtulojen ja eläkkeen yhteensovittaminen ennen 1.7.2008 alkaneessa eläkkeessä (sairauskorvaus)

Eläkkeensaaja voi ansaita vapaasti ilman etuuden leikkaamista työkyvyttömyyden asteesta riippuvan vapaan tulon (fribelopp) verran. Vapaan tulon ylimenevä työtulo vähentää etuutta 50 prosentilla. Oikeutta etuuteen ei tarkisteta uudelleen tulojen muuttuessa. Vähennystapaa kutsutaan portaattomaksi vähennykseksi (steglös avräkning).

Yhteenlasketulla työtulolla ja etuustulolla on katto, joka on kahdeksankertainen perusmäärä (354 400 SEK eli n. 37 500 e/v). Tämän rajan ylimenevä tulo leikkaa siten etuutta 100 prosentilla.

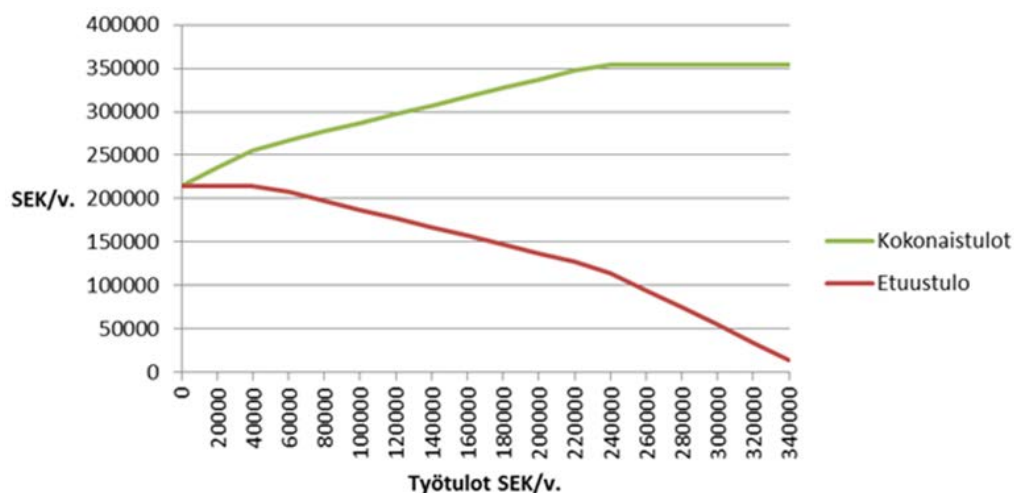
⁸ V. 2016 taso. Työmarkkinaeläkkeiden työkyvyttömyysetuus kompensoi enemmän ansaitsevilla lakisäätöisen eläkkeen ylimenevän osuuden.

⁹ Lisätietoa: "Regeringens proposition 2007/08:124 - Från sjukersättning till arbete <http://www.regeringen.se/49bbdc/contentassets/fd3577469e924fe388ec78a944f410d8/fran-sjukersattning-till-arbete-prop.-200708124>

Taulukko 2.6. Vapaa vuositulo v. 2016

Eläkkeen määrä	Vapaa vuositulo
100 %	44 300 SEK (n. 4 700 e)
75 %	115 180 SEK (n. 12 200 e)
50 %	186 060 SEK (n. 19 650 e)
25 %	256 940 SEK (n. 27 130 e)

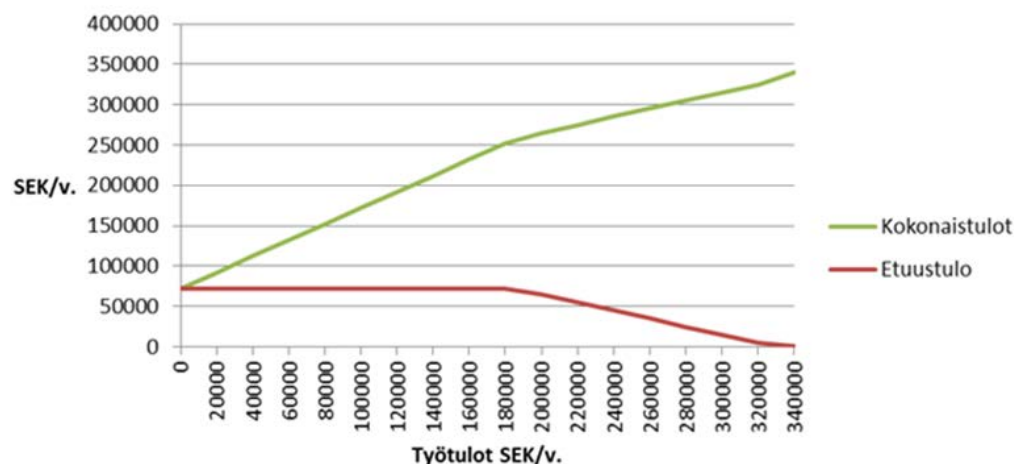
Kuviossa 2.8 on esitetty täyden ja enimmäismääräisen sairauskorvauksen saajan (214 966 SEK) eläkkeen vähentäminen työtulojen kasvaessa.

Kuvio 2.8. Täyden työkyvyttömyyseläkkeen ja työtulon yhteensovittaminen (portaaton vähennys)

Lähde: Försäkringskassan

Kuviossa 2.9 on esitetty 50-prosenttisen sairauskorvauksen ja työtulojen yhteensovitus. Etuustulo on ennen vähentämistä 72 000 kruunua vuodessa ja vapaa työtulo 186 060 kruunua vuodessa.

Kuvio 2.9. Osatyökyvyttömyyseläkkeen ja työtulon yhteensovitus (portaaton vähennys)

Lähde: Försäkringskassan

Työtulojen ja eläkkeen yhteensovittaminen 1.7.2008 jälkeen alkaneissa eläkkeissä

Uusissa eläkkeissä työtulojen ja etuustulojen yhteensovitus on jäykempää. Käytännössä eläke on mahdollista jättää työkokeilun ajaksi lepäämään. Tältä ajalta maksetaan erillisenä etuutena

(verovapaasti) 25 prosenttia lepäämään jätetystä eläkkeestä, eikä työtulojen määrällä ole vaikutusta erilliseen etuuteen. Eläkkeen voi jättää lepäämään enintään kahden vuoden ajaksi, mutta verovapaata etuutta maksetaan enintään vuoden ajan.¹⁰

Jos eläkettä ei jätä lepäämään, täydellä eläkkeellä voi työskennellä enintään viisi tuntia viikossa tai tulot voivat olla korkeintaan 1/8 täyspäiväisestä työtulosta. Jos työskentely ylittää rajan, työkyvyttömyys arvioidaan uudelleen ja etuutta voidaan leikata alemmalle tasolle. Osaetuuksien suhteen toimitaan vastaavasti, jos työtulot ylittävät säännöllisesti oman työkyvyn mukaisen ansaintarajan. Näin kokonaistuloihin voi muodostua merkittäviä pudotuksia tulojen ylittäessä ansaintarajan.

Järjestelmän toimivuus

Ruotsissa lineaarisen mallin käyttöönotto- ja toimeenpanovaiheessa on ollut jonkin verran ongelmia¹¹. Korkein hallinto-oikeus antoi ratkaisun, jossa lineaarisen mallin sääntöjen tulkinta poikkesi Försäkringskassan aikaisemmasta käytännöstä. Lisäksi tietojärjestelmät eivät aluksi toimineet toivotulla tavalla. Tästä syystä joitakin erityistapauksia piti ratkaista käsityönä, josta aiheutui lisäkustannuksia.

2.7.5 Viro

Viron uusi työkyvyttömyyseläkejärjestelmä tuli voimaan vuoden 2016 heinäkuun alussa. Uusi järjestelmä on työttömyysvakuutuskassan hallinnoima ja etuutena maksetaan työ- tai ansiohistoriasta riippumaton tasamääräistä työkykyisyysetuutta (töövöimetoetus) aiemman vanhuuseläkkeeseen perustuneen eläkkeen sijaan.

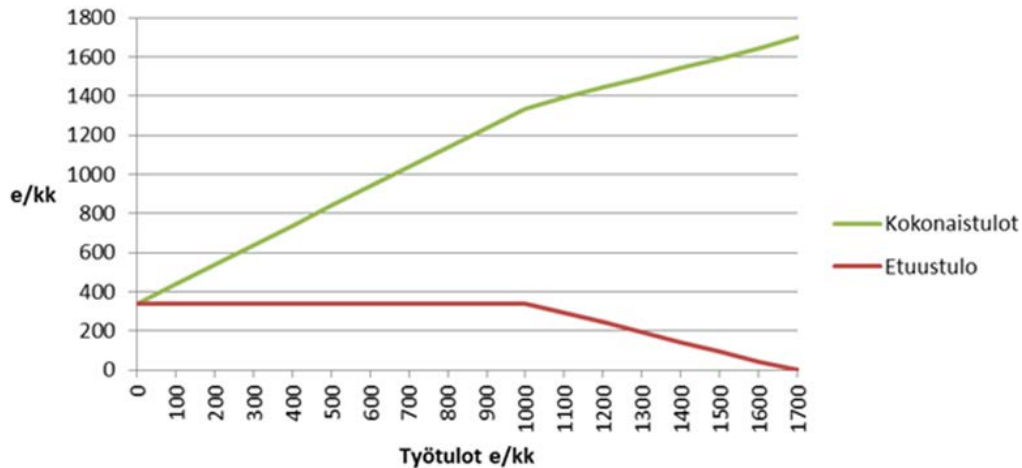
Uudessa järjestelmässä etuuden myöntäminen perustuu henkilökohtaiseen lääketieteelliseen arviointiin vakuutetun terveydentilasta. Vanhan järjestelmän työkyvyttömyyden määrittelyä (40–100 %) ei enää tehdä, vaan arvio perustuu vakuutetun työkykyyn. Etuus voidaan myöntää, jos henkilö on osittain työkykyinen tai ei lainkaan työkykyinen¹². Etuuden saamiseksi edellytetään myös, että osittain työkyvytön henkilö on työmarkkinoiden käytettävissä eli työssä, työttömänä tai osallistunut työvoimapolitiittisiin aktivointitoimenpiteisiin.

Vuonna 2016 täysi etuus on 11,25 euroa päivässä eli 337 e/kk ja osaetus 57 prosenttia tästä eli 6,41 euroa päivässä (192 e/kk). Etuuden rinnalla on mahdollista tehdä töitä. Etuutta vähentävä ansioraja on suhteellisen korkealla, 1 013 euroa kuukaudessa, asettuen lähelle maan keskipalkkaa. Tuloraja on sama sekä osa- että täyden työkyvyttömyysetuuden kohdalla. Rajan ylittyessä etuudesta vähennetään 50 prosenttia tulojen ja tulorajan erotuksesta.

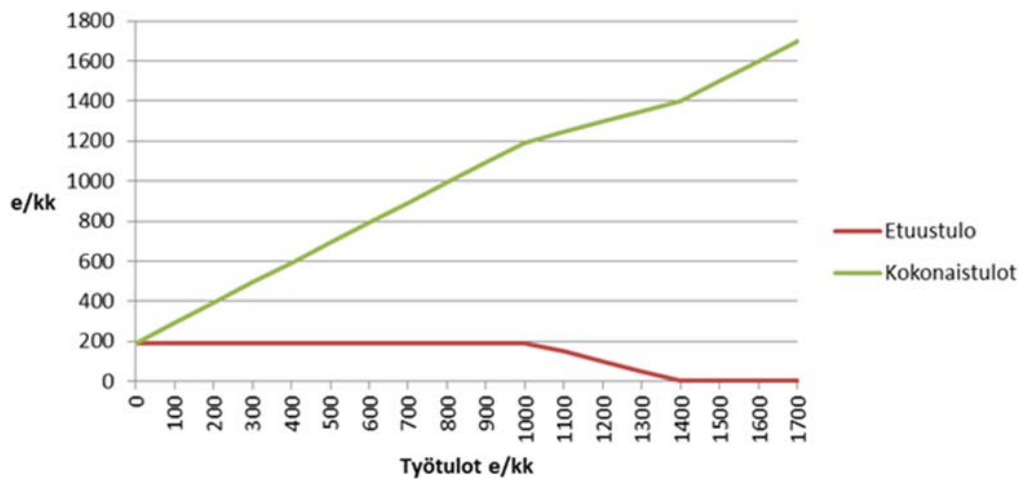
¹⁰ Lakiehdotuksen mukaan 25 prosentin etuus myönnettäisiin jatkossa myös enintään kahden vuoden ajalle.

¹¹ Försäkringskassasta saadun tiedon perusteella

¹² "Partial ability – the individual is partially restricted by reasons arising from their state of health
No ability – the individual is incapable of working due to their state of health and reasons arising therefrom"
<https://www.tootukassa.ee/eng/content/work-ability-reforms/decision-concerning-assessment-and-help-finding-work>

Kuvio 2.10. Täyden työkyvyttömyysetuuden ja työtulojen yhteensovitus.
Lähde: Sotiaalministerium <http://www.sm.ee/en/work-ability-reform>

Kuvio 2.11. Osittaisen työkyvyttömyysetuuden ja työtulojen yhteensovitus.
Lähde: Sotiaalministerium <http://www.sm.ee/en/work-ability-reform>

2.7.6 Lopuksi

Vertailtavissa maissa työkyvyttömyyseläkkeiden ja työtulojen yhteensovitus on erilaisista järjestelmistä huolimatta ratkaistu verrattain samankaltaisilla vähennysmekanismeilla. Useimmiten työtulot alkavat vaikuttaa etuustuloihin vasta tietyn vapaan ansiotulon jälkeen. Tämän jälkeen etuutta vähennetään useimmiten lineaarisesti tietyllä kiinteällä vähennysprosentilla, joka asettuu 50–75 prosentin välille. Näin kokonaistulot nousevat tasaisesti työskentelyn kasvaessa pääosin ilman epäjatkuvuuskohtia ja samalla etuus vähenee tasaisesti kunnes sitä ei jää maksettavaksi.

Vertailuissa ei ole huomioitu verojärjestelmän tai muiden etuuksien vaikutuksia. Huomioitava on myös, että useassa vertailumaassa työmarkkinoilla sovittava lisäeläketurva kompensoi hyvätuloisilla lakisääteisen turvan matalaa tasoa tai etuuskattoa. Tässä vertailussa ei ole tarkasteltu työmarkkinaeläkkeiden ja työskentelyn yhteensovittamista työmarkkinaeläkejärjestelmien moninaisuuden ja hajanaisuuden vuoksi.

3 TILASTOTIETOA

3.1 TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKETTÄ SAAVAT

Työkyvyttömyyseläkkeellä oli vuoden 2016 lopussa kaiken kaikkiaan 210 910 Suomessa asuvaa henkilöä (Ks. Liite 1). Määrä oli runsaat 14 prosenttia kaikista eläkkeensaajista. Työeläkettä sai Suomessa asuvista tuolloin 151 295 henkilöä ja kansaneläkettä 134 728 henkilöä. Näistä 75 113 sai sekä työ- että kansaneläkettä.

Työkyvyttömyyseläkkeiden määrä on vähentynyt vuosittain vuodesta 2009 lähtien, jolloin työkyvyttömyyseläkettä sai Suomessa asuvista 263 265 henkilöä.

Työeläkejärjestelmästä työkyvyttömyyseläkettä saavien lukumäärä pysytteli lähes koko 2000-luvun 210 000 tuntumassa Suomessa asuvista, mutta lähti laskuun vuonna 2009. Kansaneläkejärjestelmästä työkyvyttömyyseläkettä saavien määrä on vuodesta 2008 vähentynyt 16 prosenttia. Erityisesti toistaiseksi myönnetyt työkyvyttömyyseläkkeet ovat vähentyneet, kun taas määräaikaisten kuntoutustukien määrä on pysynyt ennallaan (ks. liite 2).

Osatyökyvyttömyyseläkettä sai vuoden 2016 lopussa 23 052 henkilöä. Osatyökyvyttömyyseläkettä saavien määrä on lähes kaksinkertaistunut vuodesta 2002, jolloin osatyökyvyttömyyseläkettä sai 12 738 henkilöä. Osatyökyvyttömyyseläkeläisten määrä on kasvanut suhteellisen tasaisesti.

Työeläkejärjestelmän täydeltä kuntoutustuelta täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle vuosittain siirtyneiden määrät ovat laskeneet. Sen sijaan täydeltä kuntoutustuelta osakuntoutustuella tai osatyökyvyttömyyseläkkeelle vuosittain siirtyneiden määrät ovat kasvaneet ajanjaksolla 2004–2016.

Vuonna 2016 täyden eläkkeen suuruista työkyvyttömyyseläkettä saavista hieman yli puolet oli miehiä (53 %). Pääosa työkyvyttömyyseläkkeensaajista oli 55–64 -vuotiaita. 46 prosentilla täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavista oli työkyvyttömyyden syynä mielenterveyden häiriöt. Tuki- ja liikuntaelinten sairauksien perusteella sai eläkettä 23 prosenttia eläkkeensaajista. Kolmanneksi yleisin syy työkyvyttömyyteen olivat hermoston sairaudet, mutta niiden osuus oli vain 9 prosenttia (ks. liite 3).

Osaeläkkeen suuruista työkyvyttömyyseläkettä saavista kolmannes (33 %) oli miehiä. Pääosa osatyökyvyttömyyseläkkeen saajista oli 55–64-vuotiaita. Runsaalla puolella (51 %) oli työkyvyttömyyden syynä tuki- ja liikuntaelinten sairaudet. Mielenterveyden häiriöiden perusteella eläkettä sai 18 prosenttia eläkkeensaajista. Kolmantena hieman isompana ryhmänä ovat verenkiertoelinten sairaudet (5 %).

3.2 KUNTOUTUSETUUKSIEN SAAJAT

Työeläkekuntoutusta sai noin 15 712 henkilöä vuonna 2016. Kuntoutuspäätöksiä, joissa henkilö on itse hakenut kuntoutusta, tehtiin 10 710 kappaletta. Näistä kuntoutuspäätöksistä 82 prosenttia oli myönteisiä, eli 8 756 myönteistä päätöstä. Hylkääviä kuntoutuspäätöksiä tehtiin 1 954. Henkilölle, jolla on työkyvyttömyyseläkekäsittelyn yhteydessä todettu olevan oikeus työeläkekuntoutukseen, annetaan ennakkopäätös ilman erillistä kuntoutushakemusta. Näitä ennakkopäätöksiä annettiin yhteensä 5 211 vuonna 2016 ja kuntoutus käynnistyi 20,6 prosentilla ennakkopäätöksen saaneista. Myönteisten työkyvyttömyyseläkeratkaisujen yhteydessä annettiin 3 347 ennakkopäätöstä, joista kuntoutus käynnistyi 19,8 prosentilla. Hylkäävien työkyvyttömyyseläkeratkaisujen yhteydessä annettiin 1 864 ennakkopäätöstä, joista kuntoutus käynnistyi 21,9 prosentilla.

Kansaneläkelaitoksen järjestämiä kuntoutuspalveluja sai yhteensä 109 743 henkilöä vuonna 2016. Kuntoutuspalveluja saaneista naisia oli 60 prosenttia ja miehiä 40 prosenttia. Näille

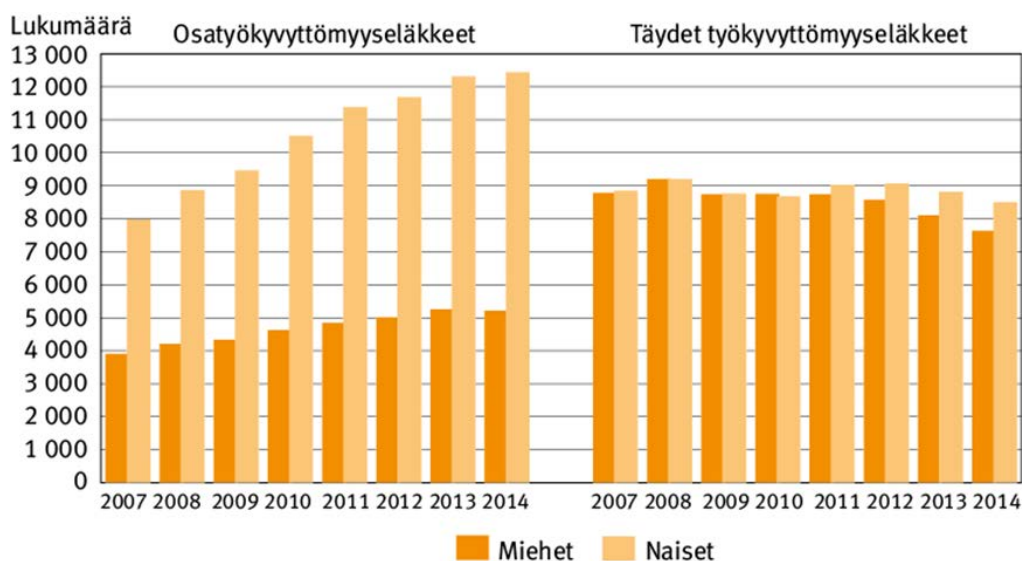
henkilöille tehtiin yhteensä yli 132 000 toimenpidettä. Kuntoutujia oli samana vuonna yhteensä 121 769 henkilöä. Kuntoutuksen ajalta maksettavaa kuntoutusrahaa maksettiin yhteensä 49 187¹³ henkilölle. Kuntoutusrahaa saaneista naisia oli 63 prosenttia. Kuntoutusrahaa saaneista selvästi suurin osa käytti Kelan kuntoutuspalveluja, yhteensä 34 402 henkilöä. Muita kuntoutuspalveluja käytti 6 603 henkilöä ja henkilöitä, jotka eivät käyttäneet kuntoutuspalveluja, oli 8 872.

3.3 TYÖSSÄ JA ELÄKKEELLÄ OLEVAT

Vuoden 2014 lopussa eläkkeellä oli noin 600 000 18–68-vuotiaasta työeläkevakuutettua, joista 80 000 henkilöä (13 %) kävi töissä eläkkeen ohella. Vuoden 2014 lopussa työeläkejärjestelmässä maksettiin työkyvyttömyyseläkettä 170 000 henkilölle. Yksi kymmenestä sai osatyökyvyttömyyseläkettä (23 000). (Ks. Liite 3.)

Kansaneläkejärjestelmässä vain kansaneläkettä vuonna 2015 saaneita oli 50 802 henkilöä, joista 2 715 henkilöä oli saanut ansiotuloja.

Kolme neljästä osatyökyvyttömyyseläkeläisestä oli työssä joulukuussa 2014 ja heistä taas kolme neljästä oli työssä koko vuoden. Vastaavasti joulukuussa 2014 täyden eläkkeen saajista oli työssä 11 prosenttia ja heistä koko vuoden kävi työssä yli 60 prosenttia. Osatyökyvyttömyyseläkkeen ja täyden työkyvyttömyyseläkkeen määrällinen suhde on viime vuosina muuttunut. Yhä useammin työkyvyttömyyseläke myönnetään osatyökyvyttömyyseläkkeenä. Aiemmin täysi työkyvyttömyyseläke oli pääsääntö. Työssä olevien työkyvyttömyyseläkkeensaajien kehitys näkyy kuviossa 3.1.

Kuvio 3.1. Vuosien 2007–2014 joulukuussa työssä olleet työkyvyttömyyseläkeläiset sukupuolen

Osatyökyvyttömyyseläkkeen aikainen kuukausiansio oli keskimäärin 1 500 euroa vuonna 2014. Se oli kaksinkertainen keskimääräiseen osatyökyvyttömyyseläkkeeseen verrattuna. Täyttä eläkettä saaneilla tilanne oli päinvastainen. Heillä ansiot jäivät puoleen niin eläkkeestä kuin osatyökyvyttömyyseläkeläisten ansioistakin. Tästä seuraa, että työssä olevilla työkyvyttömyyseläkkeensaajilla ansio- ja eläketulo yhteensä oli keskimäärin samalla tasolla riippumatta siitä, oliko heille myönnetty työkyvyttömyyseläke täytenä vai osatyökyvyttömyyseläkkeenä.

¹³ Henkilö on voinut saada kuntoutusta Kelasta ja myös muualta ja on silloin molemmissa ryhmissä, eli summaamalla luvut saadaan yhteensä enemmän kuin 49 187 henkilöä

3.4 ELÄKKEEN LEPÄÄMÄÄN JÄTTÄNEET

Vuosina 2010–2015 työeläkelakien ja/tai kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen jätti lepäämään 3 980 henkilöä. Näistä henkilöistä noin 15 prosenttia on jättänyt lepäämään sekä työ- että kansaneläkkeenä maksettavan työkyvyttömyyseläkkeen. Pelkästään työeläkkeen jätti lepäämään hieman alle 47 prosenttia. Noin 38 prosenttia henkilöistä jätti lepäämään vain kansaneläkkeen. Lepäämisjaksoja kansaneläkkeissä oli tarkastelujaksolla 2 803 ja työeläkkeissä 2 500. Samanaikaisia jaksoja oli 513.

Työeläke on ollut lepäämässä keskimäärin kahdeksan kuukautta vuosien 2010–2015 aikana. Kansaneläkkeissä keskimääräinen lepäämäänjättämiskausi on ollut pidempi, keskimäärin 18 kuukautta. Kansaneläkkeiden lepäämisjaksoista noin 60 prosenttia on kestoaltaan alle vuoden ja neljännes yli kaksi vuotta.

Työeläkettä osaeläkkeen suuruisena saavat jättävät eläkkeen useammin lepäämään kuin täyttä eläkettä saavat. Noin 55 prosenttia lepäämään jätetyistä eläkkeistä oli osaeläkkeen suuruisia. Vuonna 2015 lepäämään jätettiin yhteensä 401 työeläkettä, joista osatyökyvyttömyyseläkkeitä oli 150 ja osakuntoutustukia 62. Täysiiä työkyvyttömyyseläkkeitä jätettiin lepäämään 98 ja täysiiä kuntoutustukia 91. Kansaneläke maksetaan aina täytenä, joten lepäämään jätetään vain täysiiä työkyvyttömyyseläkkeitä. Liitteessä 7 on esitetty lepäämään jättämiseen liittyviä tilastoja tarkemmin.

Liitteessä 7 on esitetty myös tuloksia kansaneläkkeen ja työeläkkeen lepäämisaikana saaduista muista Kela-etuuksista vuosilta 2010–2015. Muita etuuksia ovat työttömyysturva, yleinen asumistuki, eläkkeensaajan asumistuki, sairauspäiväraha, vanhempainpäiväraha, opintotuki ja opintotuen asumislisä ja vammaistuki.

Työeläkkeensaajista eläkkeen lepäämisen aikana kahdeksan prosenttia sai vähintään kahta etuutta Kelasta ja kansaneläkkeen saajista 22 prosenttia. Sairauspäiväraha ja eläkkeensaajan asumistuki olivat yleisimmät Kelan maksamat etuudet eläkkeen lepäämisen aikana. Kuukausitiedoista näkee, kuinka eläkettään lepuuttavien määrät ovat nousseet tasaisesti, samalla muita etuuksia lepäämisaikana saavien määrät ovat pysyneet suhteessa samalla tasolla, mutta nousseet lukumääräisesti.

Vuositason tiedoissa kukin henkilö on laskettu summiin mukaan vain kerran, samoin on tehty koko ajanjakson yhteissummassa.

3.5 VAHVISTETUT TAPATURMAELÄKKEET VUOSINA 1999–2014

Tapaturmavakuutuskeskuksen (TVK) ennakoarvion mukaan vakuutuslaitokset korvasivat vuonna 2015 yhteensä noin 123 000 palkansaajille sattunutta työtapaturmaa. Lisäksi vapaaehtoisesti itsensä vakuuttaneille yrittäjille korvattiin noin 6 500 työtapaturmaa.

Palkansaajien korvatuista tapaturmista oli työpaikkatapaturmia noin 101 000 ja työn ja kodin välisillä matkoilla sattuneita työmatkatapaturmia noin 22 000. Työpaikkatapaturmien määrä nousi noin kaksi prosenttia vuodesta 2014.

Työmatkatapaturmien määrä nousi selvästi (noin 26 %) edellisvuodesta, jolloin työmatkatapaturmia sattui tavanomaista vähemmän (17 587 kpl). Sekä työpaikka- että työmatkatapaturmien lukumäärät palasivat vuoden 2013 tasolle.

Tapaturmavakuutuslaitokset vahvistivat vuonna 2014 yhteensä 320 uutta palkansaajien tapaturmaeläketapausta, eli eläkkeitä vahvistettiin 21 kpl vähemmän kuin vuonna 2013 ja 65 kpl vähemmän kuin vuonna 2012. Uusista tapauksista 177 oli täysiiä eläkkeitä ja loput 143 osaeläkkeitä. Täysien eläkkeiden määrä siis väheni ja osaeläkkeiden määrä kasvoi vuodesta 2013.

Palkansaajille sattuneista työpaikkatapaturmista aiheutuneita eläkkeitä vahvistettiin vuonna 2014 yhteensä 186, eli 32 tapausta vähemmän kuin vuonna 2013. Työmatkatapaturmista ai-

heutuneita eläkkeitä vahvistettiin 12 kpl enemmän kuin edellisvuonna. Ammattitaukeista aiheutuneiden eläkkeiden lukumäärä pysyi lähes ennallaan.

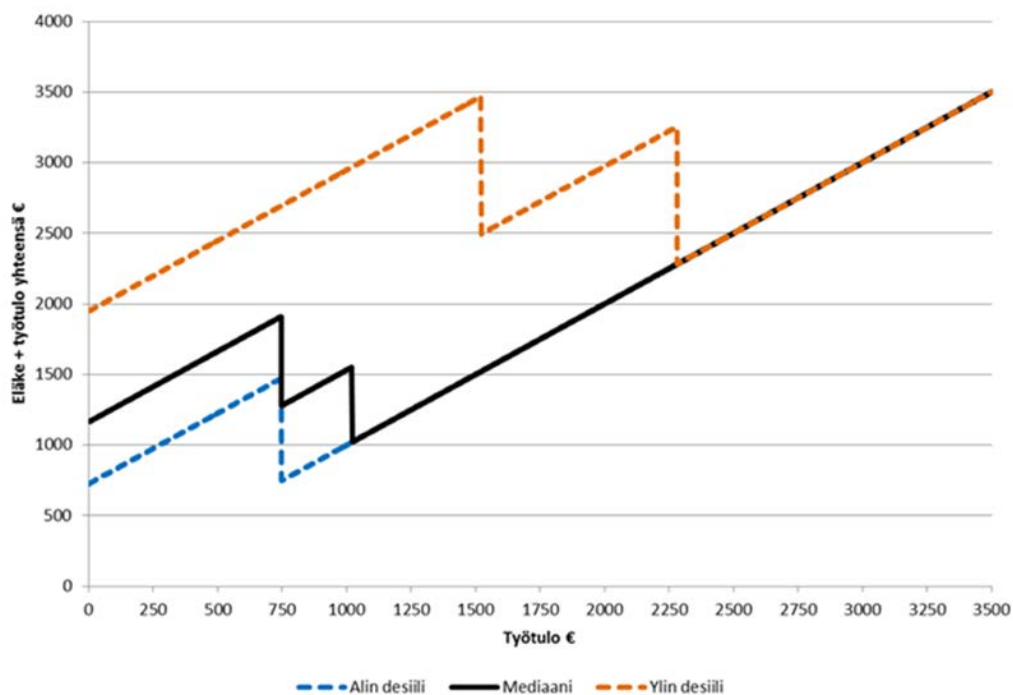
Yrittäjille vahvistettiin vuonna 2014 yhteensä 21 uutta tapaturmaeläkettä, joista 15 oli täysi eläkkeitä ja 6 osaeläkkeitä.

4 NYKYTILAN ARVIOINTIA

4.1 KANNUSTINONGELMA TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN JA ANSIOTULON YHTEENSOVITTAMISESSA

Kuviossa 4.1 on havainnollistettu nykytilaa työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulon yhteensovittamisessa täyden työkyvyttömyyseläkkeen osalta. Kuviossa ei ole huomioitu verotusta eikä mahdollisia muita etuuksia kansaneläkettä lukuun ottamatta. Euromäärät ovat vuoden 2015 tasossa. Tilannetta tarkastellaan hyödyntämällä rekisteritietojen perusteella laskettuja eläketasoja ja vakiintuneeseen ansioon perustuvia ansiorajoja. Tarkoitus ei ole kuvata sitä, miten yhteensovittamista tosiasiallisesti tehdään, vaan sitä, minkälaisen rajoitteen nykyiset ansiorajat asettaisivat työskentelylle, jos niitä sovellettaisiin tarkasti kuukausitasolla.

Keskimmäinen käyrä kuvaa henkilöä, jolla on rekisteriaineiston mediaania vastaava eläke ja ansiorajat. Alin käyrä kuvaa henkilöä, jonka työeläke ja ansiorajat vastaavat aineiston alinta desiiliä ja kansaneläke ylintä desiiliä. Tässä tapauksessa ansiorajat asettuvat käytännössä minimirajalle. Ylin käyrä kuvaa vastaavasti henkilöä, jolla on aineiston ylimmän desiilin mukainen työeläke ja alimman desiilin mukainen kansaneläke eli käytännössä ei kansaneläkettä lainkaan.

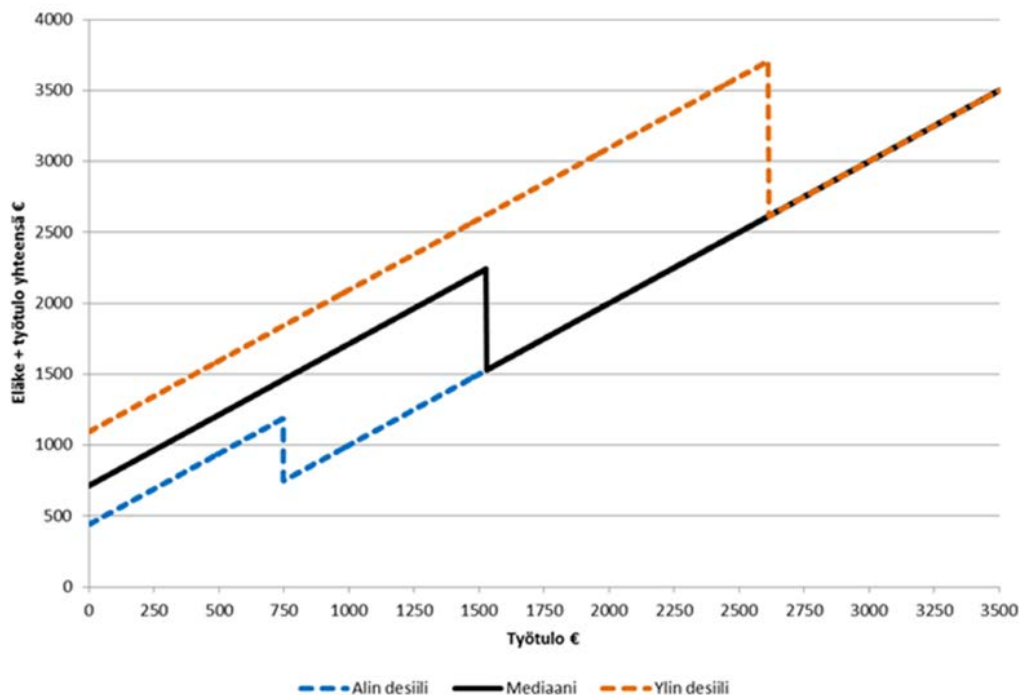
Kuvio 4.1. Työeläkejärjestelmän täyden työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulon yhteensovitus

Kahden ensimmäisen ryhmän osalta pahin kannustinloukku muodostuu ansioiden minimirajan alle. Alimman desiilin ryhmässä sekä kansaneläke että työeläke jäävät silloin pois. Mediaaniryhmässä minimirajan kohdalla hieman yli 1 000 euron suuruinen työeläke puolittuu ja lisäksi jää pois noin 100 euron suuruinen kansaneläke. Lepäämään eläke jää hieman yli 1 000 euron työasioiden kohdalla. Ylimmän desiilin ryhmässä eläke puolittuu noin 1 500 euron kohdalla ja jää lepäämään noin 2 250 euron kohdalla.

Alimman desiilin ryhmässä tarvitaan noin 1 500 euron kuukausitulot ennen kuin ansiorajaa edeltävä tilanne saavutetaan tulotason osalta. Mediaaniryhmässä vaaditaan vastaavasti jonkin

verran yli 1 900 euron työansiot ennen kuin eläkkeen pieneneminen kompensoituu työansioilla. Ylimmän desiilin ryhmässä vastaava vaadittavien työansioiden taso on noin 3 500 euroa.

Kuviossa 4.2 esitetään osatyökyvyttömyyseläkkeen ja työansion yhteensovittamisen nykytila. Alimman desiilin ryhmässä eläke jää lepäämään minimirajan kohdalla. Rajaa edeltävä kokonaistulojen taso saavutetaan noin 1 200 euron työtuloilla. Mediaaniryhmässä lepäämisen raja on noin 1 500 euroa ja vastaaviin kokonaistuloihin päästään takaisin hieman yli 2 200 euron työtuloilla. Ylimmän desiilin ryhmässä ansioraja on noin 2 600 euroa ja sitä ennen ehditään saavuttaa noin 3 700 euron kokonaistulon taso.

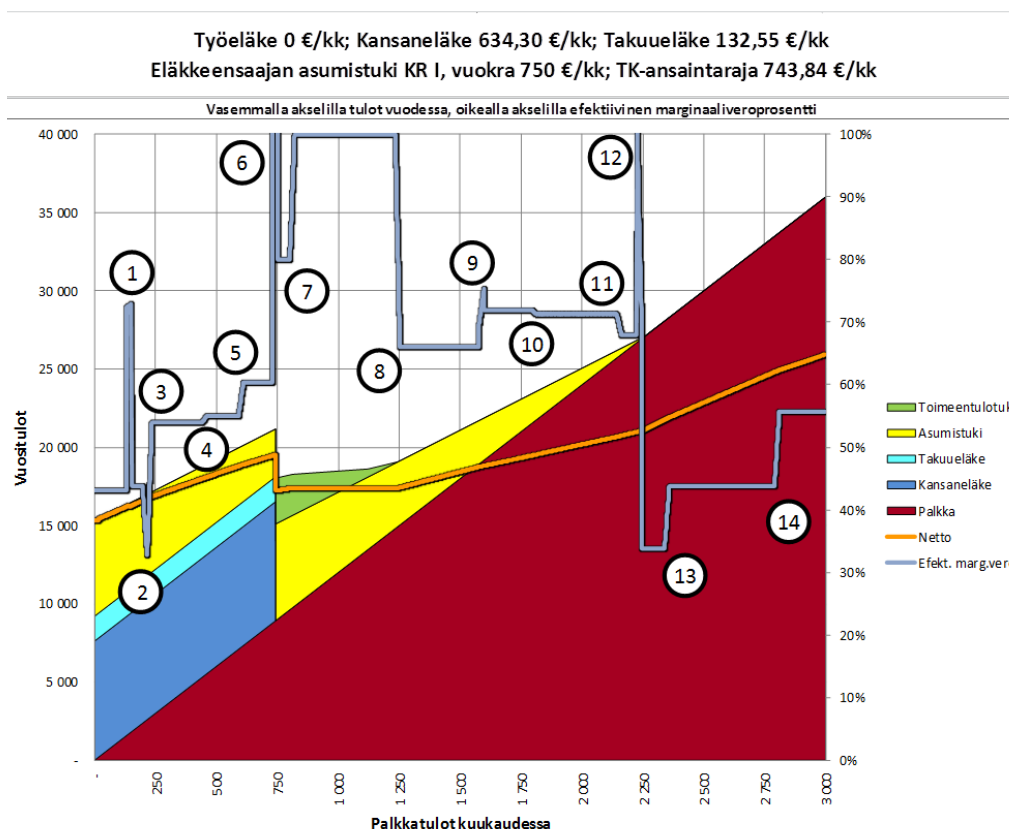
Kuvio 4.2. Työeläkejärjestelmän osatyökyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulon yhteensovitus

Yllä esitetty on kuvaus siitä, mitkä ovat periaatteessa eläkkeiden ja työansion yhteensovittamisen säännöt. Käytännössä täydet työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeet eivät puolituu koskaan (Ks. Liite 2). Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että työkyvyn ei ole arvioitu parantuneen lain tarkoittamaksi vuoden ajaksi. Työansio voi siis olla täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajalla 40 ja 60 prosentin välillä vakiintuneesta ansiosta ja jatkua silti täytenä.

Työnteko vaikuttaa eläkkeensaajan kokonaistulon osiin eri tavoin. Eläkkeensaaja voi saada myös muita etuuksia eläkkeensä rinnalla, joilla on omat yhteensovittamissääntönsä. Vaikka työansion vaikutus eläkkeeseen olisi nykyistä kannustavampaa, jää jäljelle silti kannustinloukuja muiden etuuksien kanssa.

4.2 KANNUSTINONGELMA TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN, ANSIOTULON JA KELAN ETUUKSIEN YHTENSOVITTAMISESSA

Kuviossa 4.3 on havainnollistettu pääkaupunkiseudulla asuvan henkilön osalta sitä, mitä työkyvyttömyyseläkkeellä olevan yksin asuvan henkilön tuloille tapahtuu palkkatulojen kasvaessa. Lähtötilanteessa henkilö saa kansaneläkettä ja takuueläkettä sekä eläkkeensaajan asumistukea.

Kuvio 4.3. Työkyvyttömyyseläkkeensaajan efektiivinen marginaalivero

Kuvion eriväriset alueet kuvaavat henkilön saamia bruttotuloja, kun taas oranssi viiva kertoo, minkä suuruiset ovat henkilön nettotulot verotuksen jälkeen. Violetti viiva on henkilön efektiivinen marginaaliveroaste kullakin palkkatasolla, eli se osuus palkkatulojen lisäyksestä, joka kuluu verojen kasvuun sekä sosiaaliturvatuksien pienenemiseen. Mitä suurempi efektiivinen marginaalivero on, sitä vähemmän lisääntyneestä tulosta jää käteen.

Kuviosta näkyy, kuinka palkkatulojen kasvaessa ensin asumistuki pienenee, kunnes työkyvyttömyyseläkkeen ansaintarajan kohdalla eläkkeet jäävät lepäämään. Ansaintarajaa (743,84 euroa/kk) suuremmilla palkkatuloilla henkilöllä on ensin oikeus myös toimeentulotukeen. Nettotulot kasvavat ansaintarajaa edeltänyttä tulotasoa suuremmiksi vasta silloin, kun palkkatulo ylittää 1 810 euroa/kk. Kuviossa käytetyt luvut ovat vuoden 2016 tasossa.

Esimerkki efektiivisestä marginaaliverosta:

Palkkatulojen ollessa 300 euroa kuussa (kuviossa kohtien 3 ja 4 välillä) henkilön verotettavat kuukausitulot ovat 1 066,85 euroa (kansaneläke, takuueläke ja palkka), josta hän maksaa veroja 39,56 euroa eli veroaste (verojen osuus verotettavista tuloista) on 3,71 prosenttia. Hän saa myös asumistukea 404,80 euroa/kk, jolloin bruttotulot kokonaisuudessaan ovat 1 471,65 euroa/kk, josta henkilölle jää käteen 1 432,09 euroa/kk nettona.

Jos palkkatulot kasvavat yhdellä eurolla 301 euroon kuussa, nousee myös verotettava tulo yhden euron arvoon 1 067,85 e/kk. Veroja tulee tällöin maksettavaksi 39,76 euroa (veroaste 3,72 %) eli 20 senttiä enemmän kuin euron pienemmillä palkkatuloilla. Vastaavasti asumistukea jää maksettavaksi enää 404,46 euroa, eli 34 senttiä vähemmän kuin aikaisemmin. Bruttotulot ovat nyt 1 472,31 euroa/kk, josta käteen jää 1 432,55 euroa/kk.

Kaiken kaikkiaan siis euron lisäys palkkatuloissa kasvatti henkilön käteen jääviä tuloja 46 senttiä. Näin ollen efektiivinen marginaalivero 300 euron palkkatuloilla on 54 prosenttia, sillä ylimääräisestä eurosta 54 senttiä (100 – 46 snt) jäi eri syistä saamatta. Uusista tuloista 20 senttiä kului lisääntyneiden verojen maksuun ja toisaalta suurempi tulo oikeutti 34 senttiä aiempaa pienempään asumistukeen.

Koska efektiivinen marginaalivero mittaa sitä, kuinka paljon seuraavasta lisäeurosta jää käteen, on verojen tai etuuksien muutoskohdissa suuria heilahteluja. Alla on listattu syyt efektiivisen marginaaliveroasteen muutoksiin kuvion 4.3 numeroiduissa kohdissa:

Taulukko 4.1. Efektiivisen marginaaliveroasteen muutoksen syyt kuviossa 4.3

	Palkkatulo	Efektiivisen marginaaliveroasteen muutoksen syy
1	143 euroa/kk	Yle-vero ylittää 70 euroa/v ja sitä aletaan periä
2	209 euroa/kk	Työtulovähennys ja ansiotulovähennys alkaa
3	228 euroa/kk	Perusvähennys alkaa pienentyä. Kunnallisvero suurempi kuin siitä tehtävät vähennykset
4	452 euroa/kk	Ansiotulovähennys alkaa pienentyä (puhdas ansiotulo yli 14 000 euroa/v)
5	603 euroa/kk	Palkka ylittää 7 230 euroa/v, ansiotulovähennys enää 28 % ylittävältä osalta
6	744 euroa/kk	Työkyvyttömyyseläkkeen ansaintaraja ylittyy. Eläke jää lepäämään
7	813 euroa/kk	Suojattu palkkatulo toimeentulotuessa täyttyy. Ylittävästä palkasta 100 % leikkaa toimeentulotukea
8	1 245 euroa/kk	Toimeentulotukeen oikeuttavat menot pienempiä kuin huomioon otettavat tulot
9	1 590 euroa/kk	Verotettava tulo valtionverotuksessa yli 16 700 euroa/v, valtion vero 6,5 % ylittävältä osalta
10	1 805 euroa/kk	Yle-vero saavuttaa maksimiarvonsa 143 euroa/v
11	2 154 euroa/kk	Perusvähennys lakkaa
12	2 237 euroa/kk	Asumistuki lakkaa
13	2 351 euroa/kk	Valtionverotuksen veroaste kasvaa 17,5 %:iin
14	2 802 euroa/kk	Työtulovähennys alkaa pienentyä

4.3 TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEESEEN LIITTYVÄN KANNUSTINLOUKUN KOHTAAVA POTENTIAALINEN JOUKKO

Jotta työkyvyttömyyseläkkeensaajan työnteon kannustinloukkujen poistamisen vaikutuksesta saisi jonkinlaisen rahallisen arvion, on selvitettävä ensin se henkilöjoukko, johon kannustimien muutoksella voisi olla vaikutusta. Tätä henkilöjoukkoa on työryhmässä pyritty selvittämään eläkejärjestelmän rekisteritietojen avulla. Rekisteritietojen perusteella ei voida tietää olisivatko

henkilöt valmiita työskentelemään lisää, jos kannusteet olisivat toiset, mutta niistä pystytään kuitenkin näkemään, minkälaisessa tulotilanteessa eläkkeensaajat tällä hetkellä ovat.

Työkyvyttömyyseläkkeelle siirrytään siksi, että työkyky on joko kokonaan tai osittain heikentynyt niin, että normaali työskentely ei enää onnistu. Täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla mahdollisuudet työllistyä ovat heikommalla kuin osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevilla. Kokonaan pois työstä jääneiden on vaikeampaa päästä takaisin osatyökykyisenä työmarkkinoille kuin niiden, jotka jatkavat samalla työnantajalla ja ovat pysyneet työssä. Vaikka kannustinongelmat voivat ilmetä jäämisenä kokonaan pois työmarkkinoilta, voi työstä poisjääneillä henkilöillä olla myös melko rajoitetut työmarkkinat. Heillä kannustinongelma ei ehkä ole niin todellinen kuin sellaisilla, joilla on työpaikka ja halua tehdä työtä enemmän kuin rajat sallivat, ainakin ajoittain.

Seuraavassa on työeläkejärjestelmän rekisterien avulla pyritty arvioimaan sitä joukkoa, jolla on parhaimmat mahdollisuudet lisätä työntekoaan ja joihin kannustimien parantaminen voisi vaikuttaa.

Osatyökyvyttömyyseläkkeensaajat

Eläketurvakeskuksen tilastojen mukaan vuoden 2016 lopussa oli osatyökyvyttömyyseläkkeellä runsaat 23 000 henkilöä, joista runsaat 19 600 varsinaisella osatyökyvyttömyyseläkkeellä ja 3 400 osakuntoutustuella (ks. Liite 1).

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä oleva henkilö saa ansaita enintään 60 prosenttia vakiintuneesta eläketä edeltävästä ansiotasosta. Eläketurvakeskuksen rekisteritietojen mukaan noin puolet osatyökyvyttömyyseläkeläisistä ansaitsee vähintään 50 prosenttia aikaisemmasta vakiintuneesta ansiotasosta. Rajat näyttäisivät ylittyvän usein jo varsin pienistä euromääräisistä muutoksista. Tämä tarkoittaa, että pääsääntöisesti jo varsin pieni ansioiden nousu näillä henkilöillä voi aiheuttaa eläkkeen jäävän lepäämään. (Ks. Liite 4.)

Kaikki lähellä rajaa olevat eivät kuitenkaan halua tehdä enempää töitä. Myöskään kaikki eivät työkyvyn alenemisen vuoksi pysty lisäämään työntekoa, vaikka se olisi kuinka kannustavaa. Osalla tulorajat voivat myös olla hyvinkin korkeita, ja ylitykseen vaaditaan jo merkittävää työpanoksen lisäämistä.

Julkisella sektorilla pysytään osatyökyvyttömyyseläkkeellä paremmin rajojen sisällä, kun taas yksityisellä 60 prosentin raja ylittyy useammin. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että julkisella sektorilla rajat määräävät työn tarjonnan. Yksityisellä sektorilla on rajan ylityksiä ja toisaalta myös pieniä työtuloja huomattavasti enemmän kuin julkisella sektorilla työskentelevillä. Saattaa olla, että julkisella sektorilla työskentelevien on helpompaa säätää työpanoksensa määrää kuin yksityisellä sektorilla työskentelevien. Yksityisellä sektorilla työurat ja tehtävät voivat olla vaihtelevampia, ja työntekijän tulotaso voi vuoden aikana myös vaihdella enemmän kuin julkisella sektorilla.

Eläketurvakeskuksen rekisteritietojen perusteella nähdään, että osatyökyvyttömyyseläkeläisistä runsaalla kymmenesosalla ansiot jäävät kokonaisuudessaan alle 10 000 euroon viiden edellisen vuoden aikana. Minkäänlaisia ansioita ei ole noin kahdeksalla prosentilla. Näillä henkilöillä kannustinloukku ei todennäköisesti ole pääasiallinen syy olla pois työelämästä. Tämä osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien joukko, joka ei saa kuitenkaan merkittävästi ansioita voi koostua esimerkiksi henkilöistä, jotka ovat omasta mielestään täysin työkyvyttömiä, mutta eivät ole saaneet täyttää työkyvyttömyyseläkettä. He voivat myös olla työttömiä, jotka hakevat, mutta eivät saa töitä.

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevista noin 80 prosenttia (runsaat 18 000) työskentelee ja voi jollain tasolla kohdata kannustinloukkuja. Välittömässä kannustinloukussa voidaan kuitenkin arvioida olevan niiden noin 10 000 osatyökyvyttömyyseläkkeensaajan, jotka työskentelevät lähellä sallittua ansiorajaa.

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajat

Työeläkejärjestelmän täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä oli noin 126 000 alle 63-vuotiaasta henkilöä vuoden 2014 lopussa. Heistä 10 prosenttia, eli noin 13 000 henkeä oli työsuhteessa vuoden lopussa. Jos mukaan lasketaan myös 63 vuotta täyttäneet, oli työssäkäyviä täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevia henkilöitä muutama tuhat enemmän.

Rekisteritietojen¹⁴ avulla voidaan arvioida täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevien eläkkeensaajien kannustinongelmia hyvin karkealla tasolla. Tässä arviointi on tehty sen perusteella, kuinka paljon työkyvyttömyyseläkkeensaajalla on ollut työansioita lähimenneisyydessä. Jos työkyvyttömyyseläkkeensaajalla on merkittävästi ansioita lähimenneisyydessä, voidaan ajatella hänen olevan vielä jossain määrin kykeneväinen työhön ja siten potentiaalinen kohtaamaan kannustinongelmia. Työansioita on tätä selvitystä tehtäessä arvioitu olevan merkittävästi, jos eläkkeensaaja on ansainnut vähintään 10 000 euroa vuosina 2013–2014 ja henkilöllä on kaikilta viideltä viimeiseltä vuodelta (2010–2014) ansioita vähintään 1 000 euroa/vuosi. Tällaisia henkilöitä löytyy rekisteristä noin 14 500 henkilöä.

Työkyvyttömyyseläkkeisiin liittyvän kannustinongelman voidaan edellä kuvatus perusteella arvioida mahdollisesti koskevan yhteensä yli 30 000 työkyvyttömyyseläkkeellä olevaa henkilöä.

Aikaisempia selvityksiä

Raija Gouldin ja Kasimir Kalivan vuonna 2010 tekemä selvitys työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkettä saavien työssäkäynnistä ja halukkuudesta ansiotyöhön kertoo, että täyttä eläkettä saavista 21 prosenttia halusi työhön. Täyttä eläkettä saavista työssäkäyvistä valtaosa teki tai halusi satunnaista työtä ja vain muutamia tunteja viikossa. Osatyökyvyttömyyseläkettä saavista ei-työssä olevista työhön halusi seitsemän prosenttia.

Osatyökyvyttömyyseläkettä saavien työssäkäynti oli Gouldin ja Kalivan tutkimuksen mukaan yleensä säännöllistä, mutta osa-aikaista. Työssäkäyntiin ja työhalukkuuteen olivat yhteydessä mm. erityisasiantuntijatyössä toimiminen, kohtalaisen hyväksi koettu työkyky ja keskimääräistä nuorempi ikä.

Kaikista työkyvyttömyyseläkkeen saajista 18 prosenttia (vuoden 2011 tilastojen mukaan runsaat 30 000 henkilöä) arvioi eläkkeen ansaintarajojen vähentäneen työntekoa ainakin vähän. Täydellä työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeellä olevista ja samanaikaisesti työtä tekevista vajaa puolet oli kokenut ansiorajojen estäneen jonkin verran työntekoa. Kaikista vuoden 2011 aikana työssä olleista täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajista tämä vastaa runsasta 10 000 henkilöä.

Kyseisen selvityksen mukaan useimpien ansiotyöhön haluavien tavoitteena ei ollut säännöllinen osa-aikatyö, vaan työtä haluttiin tehdä joustavasti pieniä määriä silloin, kun kunto sallii. Vuorelan selvityksen (2008) mukaan työkyvyttömyyseläkkeeltä osa- tai kokoaikatyöhön haluavia oli arviolta noin 30 000.

Näin nämä eri kannustinloukkuja kohtaavien eläkkeensaajien potentiaalisen joukon arviot päättyvät kukin tahollaan noin 30 000 henkilöön.

¹⁴ Pelkän kansaneläkkeen saajat eivät sisälly rekisteriin

4.4 MUITA NÄKÖKOHTIA

4.4.1 Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättämisessä koetut ongelmat

Kuulemistilaisuudessa esiin nousseet ongelmat

Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäminen ja sen edellytykset on kuvattu tarkemmin luvussa 2.1.3. Työryhmän järjestämässä vammaisjärjestöjen kuulemistilaisuudessa nousi esiin seuraavia huolia liittyen eläkkeen lepäämään jättämiseen.

Jos työkyvyttömyyseläkkeellä ollessaan henkilö on saanut eläkettä saavan hoitotukea, on henkilöllä oikeus saada sekä työ- että kansaneläkkeen lepäämässä ollessa palkan lisäksi ylimmän vammaistuen suuruista tukea¹⁵. Vuosittain näitä tapauksia on ollut noin 100 kappaletta. Noin puolet työikäisistä kansaneläkettä tai takuueläkettä saavista on oikeutettu hoitotukeen. Tilannetta, jossa vain osa eläkkeen lepäämään jättäneistä on oikeutettu ylimmän vammaistuen suuruiseen kannustimeen, ei ole pidetty työntekoon kannustavana kaikkien eläkkeensaajien kesken. Kansaneläkejärjestelmässä on ollut vuodesta 1999 mahdollista jättää työkyvyttömyyseläke lepäämään. Vuoden 2010 alusta voimaan tulleella lailla työkyvyttömyyseläkkeen lepäämäänjättämismahdollisuus ulotettiin koskemaan myös työeläkelakien mukaisia työkyvyttömyyseläkkeitä sekä kansaneläkelain mukaisia määräaikaista työkyvyttömyyseläkkeitä. Tässä yhteydessä muutettiin oikeutta saada ylintä vammaisetuutta vain silloin, kun eläkkeensä lepäämään jättävä henkilö on saanut välittömästi ennen lepäämäänjättämistä eläkettä saavan hoitotukea.

Osalla työntekijöistä on huoli työkyvyttömyyseläkkeen edellytysten uudelleenarvioinnista eläkkeen lepäämään jättämisen johdosta. Huolta aiheuttaa, että henkilön halukkuutta osallistua työmarkkinoille pidettäisiin merkinä työkyvyn palautumisesta, ja lepäämään jätettyä eläkettä ei enää myönnettäisi. Tältä osin Kansaneläkelaitoksen ja eläkelaitosten oikean tiedon ymmärrettävällä tarjoamisella on suuri merkitys siinä, kuinka kannustavana ihmiset eläkkeen lepäämään jättämisen kokevat.

Lepäämislain toimeenpano-ongelmat eläkelaitosten näkökulmasta

Erilainen ansioraja työeläkkeensaajilla ja kansaneläkkeen saajilla

Kansaneläkkeensaajien osalta noudatetaan aina lepäämislaissa säädettyä ansiorajaa (737,45 euroa/kuukaudessa vuoden 2017 tasossa). Työeläkkeiden osalta voi tulla sovellettavaksi myös tätä korkeampi ansioraja, jos 60 prosenttia työkyvyttömyyseläkkeelle jääneen vakiintuneesta ansiotasosta on tätä korkeampi. Näin ollen voi olla tilanteita, että henkilöllä on eri ansaintaraja kansaneläkkeessä ja työeläkkeessä ja eläke jää lepäämään eri ajankohdasta.

Eri ansioraja on johtanut myös siihen, että vaikka henkilölle on maksettu ennen työskentelyä hoitotukea, ei sitä voida muuttaa ylimmäksi vammaistueksi ennen kuin molemmat eläkkeet ovat lepäämässä.

Työkyvyn arviointi ja eläkkeen muutokset eläkkeen lepäämisen aikana

Työeläkelaeissa työkyvyn muutoksen arviointi edellyttää ansioiden muutoksen lisäksi muutosta eläkkeensaajan lääketieteellisessä työkyvyssä. Työkyvyn arviointi kytkeytyy siis sekä lääketieteelliseen työkyvyn muutokseen että kykyyn ansaita työansioita. Työeläkelaeissa työkyvyn muutoksen edellytetään kestävän vähintään vuoden, jotta työkyvyn muutoksella olisi vaikutus eläkeoikeuteen. Esimerkiksi täyttä työkyvyttömyyseläkettä ei voida muuttaa osatyö-

¹⁵ 416,91 euroa kuukaudessa

kyvyttömyyseläkkeeksi, jos työkyvyn muutoksen arvioidaan kestävän alle vuoden ajan. Lepäämislain säännös noudattaa työeläkelakien pääsääntöä, jonka mukaan työkyvyn muutoksen on oltava vähintään vuoden mittainen, jotta täysi työkyvyttömyyseläke voidaan muuttaa osatyökyvyttömyys-eläkkeeksi (ks. TyEdL:n 4 §:n 3 mom. ja TyEL 48 § 2 mom.).

Toimeenpanossa yhden vuoden aika työkyvyn muutoksen arvioinnissa on koettu haasteelliseksi esimerkiksi tilanteissa, jossa henkilölle on myönnetty täysi työkyvyttömyyseläke ja hänellä olisi mahdollisuus työllistyä alle vuoden mittaiseen osapäivätyöhön, jonka jälkeen eläke jatkuisi täytenä. Nykysäännöksen mukaan täyttä eläkettä ei pääsääntöisesti voida muuttaa osatyökyvyttömyyseläkkeeksi vuotta lyhyemmäksi ajaksi muutoin kuin eläkkeen lakkauttamisen tai kuntoutustuen päättymisen jälkeen (TyEL 49 § 2 mom.). Työeläkettä ei näissä tilanteissa voi jättää lepäämään, jos eläkkeen aikana saadut työansiot ovat alle 60 prosenttia työkyvyttömyyseläkkeen vakiintuneesta ansiosta.

Lepäämisen vähimmäiskeston liittyvät ongelmat

Toimeenpanossa lepäämisen kolmen kuukauden vähimmäisaika on koettu pääosin toimivana. Alle kolmen kuukauden työhönpaluuryitykset katsotaan työkokeiluksi. Tämä kannustaa kokeilemaan työskentelyä ilman pelkoa etuuden menetyksestä. Kolmen kuukauden minimivaatimus lepäämisen kestolle on koettu osin myös ongelmalliseksi etenkin niissä tilanteissa, joissa työkyvyttömyyseläke tulee myönnettäväksi takautuvasti. Takautuvuustilanteissa eläkelaitoksella voi jo myöntöpäätöstä tehtäessä olla tiedossa, että henkilö on työskennellyt takautuvalla ajalla esimerkiksi kaksi kuukautta ja saa siten samalta ajalta palkkaa ja eläkettä.

Jotta työkyvyttömyyseläke voidaan laittaa lepäämään edellytetään, että työansioita on kolmena peräkkäisenä kalenterikuukautena. Eläkettä ei voi kuitenkaan laittaa lepäämään, jos ansioita on vain yhtenä tai kahtena peräkkäisenä kuukautena, vaikka näitä työskentelyjaksoja olisi useita vuodessa ja vaikka vuotuiset ansiot ylittävät kuukausirajan kerrottuna kahdellatoista.

Työskentelyn ja lepäämisen vuorottelu useiden vuosien ajan

Lepäämislain tarkoituksena on nimenomaan kannustaa työkyvyttömyyseläkkeensaajia kokeilemaan työhönpaluuta ja jatkamaan työelämässä ilman pelkoa siitä, että työskentely johtaisi uuteen työkyvyn arviointiin ja eläkeoikeuden menettämiseen. Lepäämislaki kuitenkin mahdollistaa työskentelyn useiden vuosien ajan, jos lepäämässä oleva työkyvyttömyyseläke palaa maksuun vähintään yhden kuukauden ajaksi. Vähintään yhden kuukauden maksujakson jälkeen henkilö voi jättää eläkkeen uudelleen lepäämään yhdenjaksoisesti enintään kahden vuoden ajaksi.

Lepäämislaissa työkyvyttömyyseläkkeen lepäämiselle on asetettu kahden vuoden enimmäiskesto tilanteissa, joissa ansiorajan ylittävä työskentely jatkuu yhdenjaksoisesti kahden vuoden ajan. Jos työeläkelakien mukainen työkyvyttömyyseläke on ollut lepäämässä kahden vuoden ajan, työkyvyttömyyseläke lakkautetaan. Toimeenpanossa lepäämislain ja työeläkelakien mukaisen lakkauttamisen suhde on koettu osin ongelmallisena. Eläkkeen lepäämään jättäminen on ensisijainen vaihtoehto, mutta soveltamiskäytännössä on hankala ratkaista, missä vaiheessa eläke tulisi lakkauttaa, jos työskentely työhönpaluun edistämislain turvin jatkuu pitkään ja näyttää siltä, että työkyky on palautunut ja työeläkelakien mukaisen lakkauttamisen edellytykset täyttyisivät.

Kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke lakkautetaan aina niissä tilanteissa, joissa eläke on ollut lepäämässä kahden vuoden ajan eikä tämän suhteen ole ollut ongelmia toimeenpanossa. Ongelmia on aiheuttanut se, ettei kansaneläkkeiden osalta ei ole säädetty, miten pitkältä ajalta takautuen eläke voidaan laittaa lepäämään. Ilman erillistä säännöstä kansaneläkelain mukaisia työkyvyttömyyseläkkeitä on laitettu lepäämään takautuvasti viiden vuoden ajalta ja tämä on johtanut mittaviin takaisinperintöihin. Työeläkepuolella on erikseen säädetty, että eläke tarkistetaan enintään kaksi vuotta takautuvasti.

4.4.2 Byrokratialoukut

Kannustinloukulla tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilön nettotulot eivät lisääny hänen lisätessään työntetoa. Kannustinloukkujen lisäksi työnteon kannustavuuteen voivat vaikuttaa niin sanotut byrokratialoukut. Byrokratialoukulla tarkoitetaan tilannetta, jossa tulojen ja etuuksien yhteensovittamisesta aiheutuu henkilölle muita työnteon kannustavuutta vähentäviä ongelmia, kuten etuuksien maksatuksen viivästymistä, mahdollisia takaisinperintätilanteita, hallinnollisen taakan lisääntymistä ja epävarmuutta eri etuuksien maksatuksen jatkosta.

Myös työkyvyttömyyseläkkeensaajilla työnteon kannustimiin voivat vaikuttaa aiemmin raportissa käsiteltyjen kannustinloukkujen lisäksi erilaiset byrokratialoukut. Jos työkyvyttömyyseläkkeensaaja saa eläkkeen lisäksi muita etuuksia, voivat ansiotulot vaikuttaa eri tavoin eri etuuksiin ja aiheuttaa toimeentuloon katkoksia. Ongelmia voi tulla myös siitä, että tietyt etuudet ovat riippuvaisia toisten etuuksien saamisesta ja yhden etuuden muutoksella voi olla vaikutusta muihinkin etuuksiin. Esimerkiksi vammaistuissa osatyökyvyttömyyseläkettä saava on 16 vuotta täyttäneen vammaistuen piirissä kun taas täyttä työkyvyttömyyseläkettä saava on eläkettä saavan hoitotuen piirissä. Erillisessä liitteessä (Työikäisten sosiaalietuuksien vaikutukset toisiinsa) on taulukko eläkkeiden ja muiden etuuksien riippuvuudesta toisistaan.

Myös työryhmän järjestämässä kuulemistilaisuudessa tuotiin esille, että halukkuutta työnteeseen voivat taloudellisten kannustinloukkujen lisäksi vähentää esimerkiksi käsittelyaikojen viiveet ja etuuksien takaisinperinnät. Esille tuotiin myös se, että työkyvyttömyyseläkkeellä olevat eivät välttämättä uskalla tehdä työtä tulojen menettämisen pelossa, vaikka niin ei todellisuudessa työtä vastaanotettaessa kävisi. Tämä voi johtua osin siitä, että etuusjärjestelmä on melko monimutkainen eikä sen toimintaa riittävästi tunneta.

4.4.3 Muita toimeenpanon näkökohtia

Työeläkelaitosten mielestä nykyinen eläkkeen ja työansioden yhteensovittamisen tapa toimii pääasiassa hyvin. Eläkkeensaajat ovat usein yllättyneitä työnteon mahdollisuudesta. Joitakin ongelmia on kuitenkin havaittu erityisesti osatyökyvyttömyyseläkettä saavilla.

Kelan osalta kokemukset eivät ole yhtä myönteisiä nykylain toimivuudesta kuin työeläkelaitoksilla. Täydellä kansaneläkkeellä oleville kehitysvammaisille, joille on kansaneläke myönnetty toistaiseksi, on saatettu mitoittaa palkka juuri ansiorajan alapuolelle. Näin ollen lisätunteja, palkankorotusta tms. ei ole mahdollista ottaa ilman, että eläke leikkautuu nollassa. Ansaintarajan seuraamista pitävät niin eläkkeensaajat kuin työnantajatkin hankalana.

Seuraavassa on koottu eläkelaitosten havaitsemia ongelmia osatyökyvyttömyyseläkettä saavilta.

Osatyökyvyttömyyseläkkeen ansiorajaan liittyvät toimeenpanon ongelmat

Toimeenpanossa osatyökyvyttömyyseläkkeen ansaintarajat on nähty ongelmallisiksi esimerkiksi sellaisilla henkilöillä, joilla on rikkonainen työhistoria ja alhainen vakiintunut ansio. Nykylakien mukaiset ansaintarajat eivät tällaisten henkilöiden kohdalla mahdollista enempää kuin muutaman tunnin työskentelyn viikossa. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat henkilöt eivät myöskään aina voi vastaanottaa palkankorotuksia ansaintarajojen takia. Jos tulot ovat alun perin lähellä ansaintarajaa, eläkkeensaajat joutuvat kieltäytymään korotuksista tai vähentämään sovitua osapäivätyötä, vaikka työ ja työkyky ovat pysyneet samana.

Toimeenpanijoiden näkemyksen mukaan ansaintarajat eivät nouse samassa suhteessa kuin palkka (ansiorajat tarkistetaan palkkakertoimella¹⁶ ansioiden tarkasteluvuoden tasoon). Eläkelaitokset toivoisivat joustavuutta ansioiden valvontaan ja laajempaa mahdollisuutta jaksottaa

¹⁶ Palkkakertoimessa ansiotason muutoksen osuus on 80 prosenttia ja hintatason muutoksen osuus 20 prosenttia.

ansioita. Kelassa maksuperiaatteen soveltaminen on todettu varsin toimivaksi. Jos palkka maksetaan jälkikäteisesti pidemmältä ajalta kerralla, jaksotetaan se työskentelykuukausille.

Ongelmana nähdään myös se, että työnantajilla ei ole mahdollisuutta järjestää osa-aikatyötä. Jos osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevan työsuhde päättyy ja hän ei saa uutta työtä, toimeentuloturvana on osatyökyvyttömyyseläke ja työttömyyspäiväraha. Työttömyyspäivärahaan vaikuttaa työkyvyttömyyseläkkeen määrä ja työstä saadut ansiot.

Yrittäjien tilanne nähdään myös ongelmallisena, koska vahvistetut työtulot ovat usein liian alhaisia eikä työtulon alentaminen välttämättä onnistu, koska työtulo jää näissä tilanteissa helposti vakuuttamisrajan alapuolelle.

Määräajaksi myönnetyt etuudet ja toistaiseksi myönnetyt etuudet

Toimeenpanossa koetaan osin ongelmana se, että lainsäädännössä ei ole tehty eroa työansioiden vaikutuksesta työkyvyttömyyseläkkeeseen toistaiseksi myönnettyjen eläkkeiden ja kuntoutustukien osalta. Suuri osa työeläkelakien mukaisista työkyvyttömyyseläkkeistä on määräaikaista kuntoutustukia ja kuntoutustuet entistä useammin lakkaavat henkilön paranemiseen ja työelämään paluuseen. Kuntoutustuen tarkoituksena on henkilön työkyvyn palauttaminen, jolloin on tarkoituksenmukaista, että henkilö voi kokeilla työhön paluuta ilman pelkoa etuuden menettämisestä.

Pitempään jatkuneen kuntoutustuen osalta toimeenpanossa on hankala arvioida sitä, milloin työskentely tulisi katsoa työkokeiluksi ja missä vaiheessa pitempiaikaisen työskentelyn vuoksi tulisi harkita esimerkiksi täyden kuntoutustuen muuttamista osakuntoutustueksi tai kuntoutustuen jättämistä lepäämään.

Ansiovalvonta kuntoutustuen aikana perustuu kokonaisarvioon ja tapauskohtaiseen harkintaan. Kuntoutustuen jatkohakemuksen yhteydessä työkyky tulee aina uudelleen arvioitavaksi ja pitempään jatkuvien kuntoutustukijaksojen osalta työansioiden ja lääketieteellisen työkyvyn muutosten arviointi on osin ongelmallista. Nykyisin sairauksien hoito on kehittynyt ja työkyvyn muutoksen pysyvyyttä on usein vaikea arvioida ja on tarkoituksenmukaista, että eläke jatkuu kuntoutustukena, jos työkyvyn voidaan arvioida palautuvan. Kuntoutustuen saajien valvonnasta on ETK:n ohjeissa ohjeistettu seuraavasti: Eläketurvakeskus ei lähetä eläkelaitoksille tietoja kuntoutustuensaajien työskentelystä. Eläkelaitos harkitsee tapauskohtaisesti, milloin valvonta pitkähkön kuntoutustuen aikana on tarpeellista ja milloin eläkkeensaajalta vaaditaan lisäselvitystä. Kuntoutustuensaajien valvonta toteutuu usein samalla, kun eläkelaitos harkitsee eläkkeen jatkamista.

Kelassa ei ole tehty eroa kuntoutustukien ja toistaiseksi myönnettyjen työkyvyttömyyseläkkeiden valvonnassa. Kuntoutustukien valvonta toteutuu myös niissä tilanteissa, joissa harkintaan kuntoutustuen jatkamista.

Eläkkeensaajien yhdenvertainen kohtelu

Työeläkelakien mukaan eläkkeensaajan tulee ilmoittaa työhönmenostaan eläkettä maksavalle eläkelaitokselle. Työeläkelakien mukaisen työkyvyttömyyseläkkeen valvonnassa valvontakäytäntö perustuu vuosiansioihin. Eläkkeensaajien yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta eläkelaitokset näkivät haasteellisena tunnollisten eläkkeensaajien kohtelun verrattuna niiden eläkkeensaajien kohteluun, joiden osalta työansiot havaitaan vuosivalvonnassa.

Jos eläkkeensaaja ilmoittaa työskentelystään etukäteen, eläke jätetään lepäämään työskentelyn ajaksi. Jos eläkkeensaaja taas ei ilmoita työskentelystään etukäteen ja työstä saadut ansiot eivät ylitä sallittua vuosiansiorajaa, maksetaan palkka ja eläke samalta ajalta. Lähtökohtaisesti eläkelaitokset selvittävät valvontatilanteissa kuukausikohtaiset ansiot ainoastaan silloin, kun vuosiansioraja ylittyy.

Tilanteissa, joissa eläke on työskentelyn vuoksi lepäämässä ja henkilö sairastuu esim. vuoden työskentelyn jälkeen, tulee harkittavaksi myönnetäänpö henkilölle edellytysten täyttyessä

sairauspäiväraha vai palautetaanko lepäämässä oleva työkyvyttömyyseläke takaisin maksuun. Lähtökohtaisesti henkilöllä on itsellään disponointioikeus sen suhteen, hakeeko hän sairauspäivärahaa vai palautetaanko eläke maksuun. Jos työkyvyttömyyseläke palaa maksuun, myös ”lepäämisjakso” katkeaa ja henkilö voi työkyvyn palautumisen jälkeen jättää eläkkeen uudelleen lepäämään enintään kahden vuoden ajaksi. Jos henkilö valitsee sairauspäivärahan lähellä kahden vuoden lepäämisjakson loppua esimerkiksi etuuden paremman tason vuoksi, voi tilanne johtaa siihen, että työkyvyttömyyseläkkeen kahden vuoden lepäämisaika ylittyy ja henkilö joutuu hakemaan työkyvyttömyyseläkettä uudelleen.

5 TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEIDEN LINEAARINEN MALLI

5.1 LINEAARISEN MALLIN KUVAUS

Työryhmä on tarkastellut mahdollisuutta ottaa käyttöön koko eläkejärjestelmässä lineaarinen malli. Linearisessa mallissa eläketulo ja työansiot yhteensovitetaan niin, että työansiot pienentävät maksussa olevaa eläkettä siten, että käteen jäävä kokonaistulo ei pienene ansiotulojen noustessa. Työryhmä on selvittänyt erilaisia lineaarisia malleja työkyvyttömyyseläkkeen ja ansiotulojen yhteensovittamiseksi. Lineaarisen mallin edellytyksenä on, että kansallinen tulorekisteri on käytössä. Lineaarisen mallin lähtökohtana on ollut, että välittömät kustannukset eivät saisi merkittävästi nousta nykyisestä.

Lineaarista mallia pohdittaessa tulisi kiinnittää huomiota ainakin seuraaviin mallin komponentteihin, jotka liittyvät läheisesti toisiinsa:

- *Suojaisuus.* Suojaosuudella tarkoitetaan ansiorajaa, jonka verran eläkkeensaaja voi ansaita eläkkeellä ollessaan ilman, että eläkettä pienennetään. Eläkkeen suojaosuudella voidaan vaikuttaa työnteon kannustavuuteen. Matala suojaisuus tarkoittaisi, että työansiot alkaisivat vaikuttaa eläkkeen tasoon jo hyvinkin vähäisellä työskentelyllä, mutta mahdollistaisi alemman alenemaprosentin. Korkea suojaisuus lisäisi kannusteita vähäiseen työskentelemiseen, mutta vaatisi käytännössä korkean eläkkeen alenemaprosentin, jolloin suojaosuutta korkeammalla palkkatasolla kannusteet lisätyöskentelyyn heikkenevät. Lisäksi korkea suojaisuus saattaisi merkitä eläkemenon kasvua.
- *Alenemaprosentti.* Alenemaprosentilla tarkoitetaan suhdetta, jolla työtulojen kasvu vaikuttaa pienentävästi maksussa olevaan eläkkeeseen. Jotta malli olisi työntekoon kannustava, työansion aiheuttama eläkkeen alenemaprosentti ei saisi olla liian korkea. Alhainen alenemaprosentti kannustaisi selkeästi eläkkeensaajaa työntekoon. Alle 50 prosentin alenemaprosentti kannustaisi työntekoon, koska työstä käteen jäävä osuus olisi suurempi. Alhainen alenemaprosentti lisäisi eläkemenoa, eikä suojaosuuden raja voisi tällöin olla kovin korkea, jos tavoitteena on pitää eläkemenot suunnilleen nykyisellä tasolla. Yli 50 prosentin alenemaprosentti lisäisi vielä kokonaistuloa, mutta sitä ei koettaisi yhtä kannustavaksi. Jos alenemaprosentti on korkea, suojaosuuden raja voisi olla myös korkea.
- *Ansiokatto.* Linearisessa mallissa voidaan asettaa tarvittaessa jokin yläraja sille, kuinka suurella ansiolla eläkettä vielä voi olla maksussa. Ansiot, joilla eläke nollaantuu, voi olla yksinkertainen euromäärä tai prosenttimäärä esimerkiksi edeltävästä ansiotasosta.
- *Ansioiden sovitteluajaväli.* Tulorekisterin käyttöönotto mahdollistaisi kuukausittaisen yhteensovittamisen, jolloin malli toimisi lähes reaaliaikaisesti eikä aiheuttaisi suuria eläkkeen takaisinperintöjä. Yhteensovittaminen voisi olla myös kuukausittaista, mutta siten, että eläkkeen määrään tehtäisiin muutoksia vain, jos keskityötulo ylittäisi rajan jollain sovitulla pidemmällä aikavälillä. Vuosittainen tai pidempi sovitteluperiodi mahdollistaisi kausityöskentelyn paremmin, mutta edellyttäisi eläkkeensaajalta tarkempaa ansioiden seuranta ja saattaisi johtaa eläkkeen takaisinperintöihin.

- *Soveltamisala.* Mallissa olisi päätettävä, sovellettaisiinko sitä kaikkiin työkyvyttömyyseläkkeen ja kuntoutusetuuksien saajiin. Olisi myös pohdittava, olisiko täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla erilaiset säännöt kuin osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevilla tai työeläkettä ja kansaneläkettä saavilla.
- *Eläkkeen lakkaaminen/lepääminen.* Mallissa olisi päätettävä, lakkaako eläkkeen maksaminen, jos maksussa olevan eläkkeen määrä on nolla. Laissa tulisi olla mahdollisuus lakkauttaa työkyvyttömyyseläke, jos maksussa oleva eläkkeen määrä olisi nolla esimerkiksi useampana vuonna peräkkäin.

Lineaarisen mallin tavoitteet

Työryhmä katsoo, että mallin on toimittava kokonaisuutena järkevästi siten, että

- Kansaneläke ja työeläke toimisivat samoin periaattein ja olisivat yhteensovitettavissa
- Täyden työkyvyttömyyseläkkeen ja osatyökyvyttömyyseläkkeen mallit eivät saa poiketa toisistaan merkittävästi
- Eläkettä ei jää maksuun enää oleellisesti vakiintunutta ansiotasoa korkeammilla palkkatasoilla
- Malli on kohtuullisesti toimeenpantavissa.

5.1.1 Alenemaprosentti ja suojaosuus

Työeläkejärjestelmän osatyökyvyttömyyseläke

Osatyökyvyttömyyseläke myönnetään sen vuoksi, että eläkkeensaajalla oletetaan olevan työkykyä vielä 3/5 jäljellä. Osatyökyvyttömyyseläkkeensaajan kannustaminen työntekoon on ensisijaista ja siksi on kiinnitettävä erityistä huomiota osatyökyvyttömyyseläkkeensaajan kannusteiden parantamiseen.

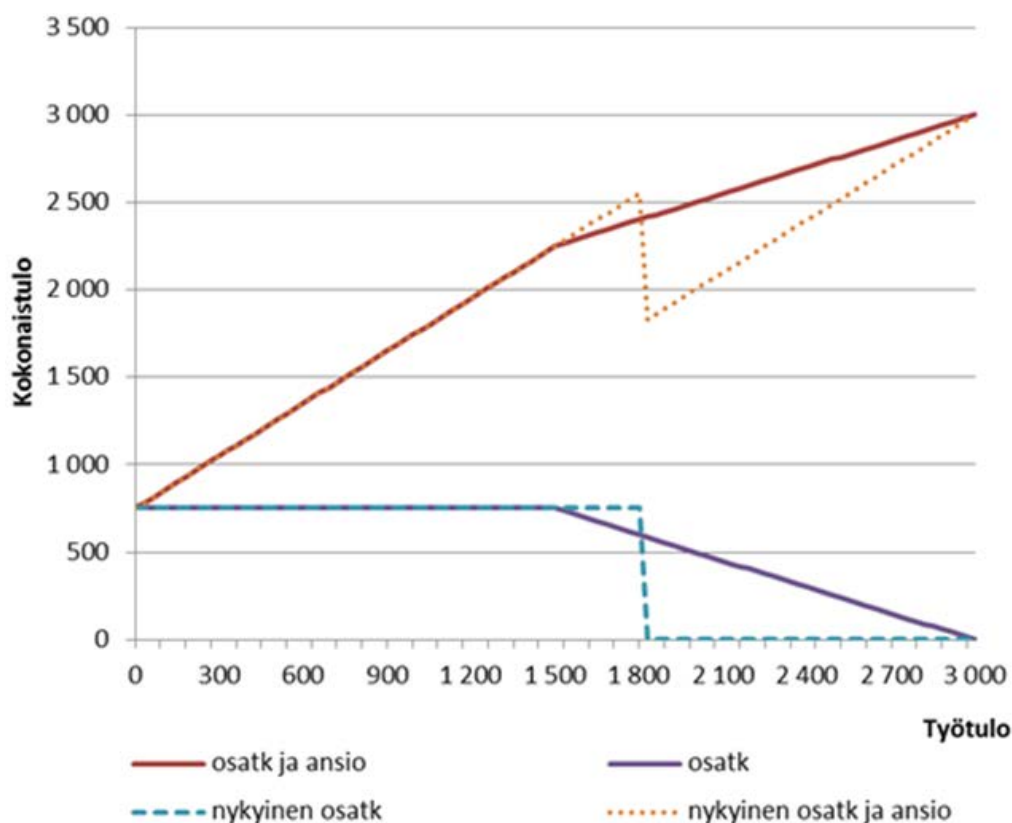
Kansaneläkkeen ja työeläkkeen sekä työttömyyspäivärahan ja työansion yhteensovituksessa huomioon otettava tulo pienentää etuutta 50-prosenttisesti. Se on luonteva lähtökohta myös osatyökyvyttömyyseläkkeen ja työansion yhteensovittamisessa.

Työkyvyttömyyseläkkeensaajan eläke suhteessa hänen vakiintuneeseen ansioonsa on tyyppillisesti noin 50 prosenttia. Jos tavoitteena pidetään sitä, että eläke nollaantuu suurin piirtein siinä pisteessä, jossa kokonaistulotaso ylittää aikaisemman vakiintuneen ansiotason, on luonteva suojaosuuden taso 50 prosenttia vakiintuneesta ansiosta, kun alenemaprosentti on 50. Jos alenemaprosentti olisi matalampi kuin 50, olisi suojaosuuden tasoa laskettava, jotta mallissa eläke nollaantuisi aikaisemman vakiintuneen ansiotason lähistöllä. Nykyinen suojaosuus on 60 prosenttia, joten suojaosuuden alentaminen alemmaksi kuin 50 prosenttia, olisi vielä huomattavampi muutos nykyisiin säännöksiin. Lisäksi $50 \text{ (puolet täydestä)} - 50 \text{ (suojaosuus)} = 50 \text{ (alenemaprosentti)}$ sääntö on yksinkertainen muistaa.

Tilanteissa, joissa eläkkeensaajan eläke on matalampi kuin 50 prosenttia suhteessa vakiintuneeseen ansioon, osatyökyvyttömyyseläkkeen maksaminen lakkaa ennen kuin ansion ja eläkkeen yhteissumma saavuttaa aikaisemman vakiintuneen ansion tason. Toisaalta taas vastakkaisessa tilanteessa, jossa eläkkeensaajan osatyökyvyttömyyseläke on korkea suhteessa vakiintuneeseen ansiotasoon, pysyy osatyökyvyttömyyseläke maksussa vielä silloin, kun ansioiden ja eläkkeen yhteismäärä ylittää aikaisemman vakiintuneen ansiotason.

Ansioilla olisi hyvä olla jokin minimisuojaosuuden taso, jotta eläkkeensaajilla, joilla on pieni vakiintunut ansiotaso, olisi mahdollisuus työskennellä edes vähän ennen kuin lineaarinen

yhteensovitus vähentää eläkettä. Työryhmässä on tarkasteltu eritasoisia vähimmäissuojaosuuksia.

Kuvio 5.1 Nykymallin ja lineaarisen osatyökyvyttömyyseläkemallin vertailu. Vakiintunut ansio 3 000 e/kk, osatyökyvyttömyyseläke 750 e/kk.

Kuviossa 5.1 esitetään lineaarinen osatyökyvyttömyyseläke (yhtenäinen viiva) sekä nykyinen työkyvyttömyyseläkejärjestelmä (katkoviiva). Kuviossa suojaosuuden raja laskisi nykyisestä 60 prosentista 50 prosenttiin aikaisemmasta vakiintuneesta ansiosta. Tämän jälkeisestä tulosta eläkettä leikattaisiin 50 prosenttia rajan yli ulottuvista ansioista. Tällä hetkellä voimassaolevan lainsäädännön (työeläkelait ja TyEdL) mukaan täysi työkyvyttömyyseläke muuttuu osatyökyvyttömyyseläkkeeksi, kun työansiot ovat vähintään vuoden ajan yli 40 prosenttia vakiintuneesta ansiosta. Työkyvyttömyyseläke jätetään lepäämään, jos työansiot ovat yli 60 prosenttia vakiintuneesta ansiosta vähintään kolmen kuukauden ajan (ks. tarkemmin kohta 2.1.3).

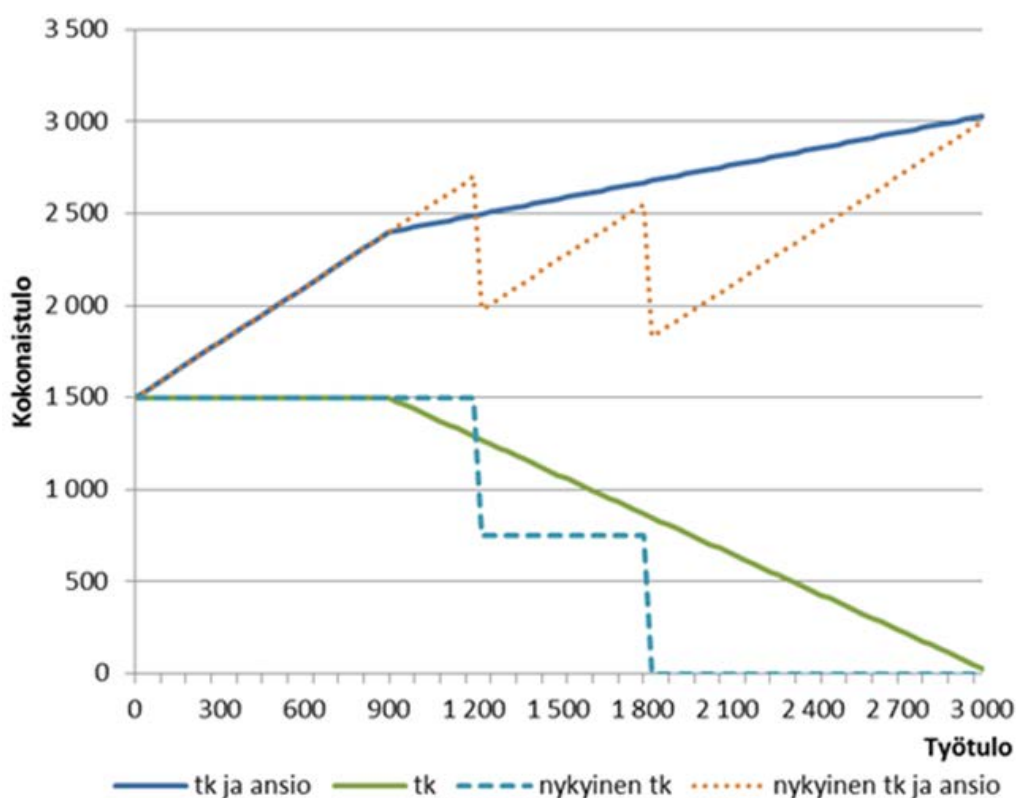
Kuvion 5.1 esimerkkitapauksessa henkilö voi nyky sääntöjen puitteissa ansaita osatyökyvyttömyyseläkkeellä vapaasti 1 800 e/kk ilman että 750 e/kk suuruista osatyökyvyttömyyseläkettä laitettaisiin lepäämään. Eläke- ja ansiotuloja voisi olla enimmillään siis 2 550 euroa kuukaudessa. Lineaarisessa mallissa vapaa ansioraja laskisi 1 500 euroon kuukaudessa, jonka jälkeen eläkettä leikattaisiin 50 prosentilla ylittävistä ansioista. Jos henkilö jatkaisi työskentelyä 60 prosenttisesti uudessa lineaarisessa osatyökyvyttömyyseläkemallissa, hänen osatyökyvyttömyyseläkkeensä olisi 1 800 euron ansiotuloilla tippunut 150 euroa ja osatyökyvyttömyyseläke olisi siis 600 euroa. Aikaisemman kokonaistulotason saavuttaakseen tulisi työntekoa lisätä kunnes ansiot vastaisivat 70 prosenttia (2 100 e/kk) aikaisemmasta vakiintuneesta ansiosta.

Täysi työeläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläke

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajat työskentelevät harvemmin jo johtuen heidän heikomasta työkyvystään eikä heidän kannustamisensa työskentelyyn ole yhtä keskeistä kuin osatyökyvyttömyyseläkkeensaajien. On kuitenkin toimeenpanon ja kokonaisuuden ymmärtämisen kannalta järkevää ulottaa lineaarinen malli myös täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen, sillä muussa tapauksessa käytössä olisivat kahdenlaiset säännökset esimerkiksi eläkkeen lepäämään jättämisessä (ks. tarkemmin myöhemmin).

Työnteon kannustimet eroaisivat järjestelmien kesken myös aivan liian paljon, jos päädyttäisiin uudistamaan ainoastaan osatyökyvyttömyyseläkettä. Tiedetään, että nykyään täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä voi työskennellä jopa 60 prosenttisesti, jos työnteke on kestoaltaan alle vuoden, ilman että sillä on vaikutusta eläkkeen suuruuteen. Eläkelaitosten soveltamiskäytännöt eläkkeen lepäämään jättämisen suhteen poikkeavat myös toisistaan.

Työryhmä on tarkastellut erilaisia suojaosuus- ja alenemaprocenttivaihtoehtoja. Esimerkiksi matalammalla, 20 prosentin, suojaosuudella olisi mahdollista taata alempi alenemaprocentti. Suojaosuus olisi kuitenkin merkittävästi alempi kuin nykyinen, jolloin voisi tulla ongelmaksi nykyisten eläkeläisten sovittaminen uuteen malliin. Siksi päädyttiin tarkastelemaan lähemmin 30 prosentin suojaosuutta yhdistettynä 70 prosentin alenemaprocenttiin. Tämä kombinaatio johtaa siihen, että tyypillisellä 50 prosentin korvausasteella eläkkeensaajan vakiintunut ansiotaso voi hieman ylittyä. Jos alenemaprocentti olisi alempi kuin 70, johtaisi se selkeään vakiintuneen ansiotason ylitykseen ilman erityistä kattoa.

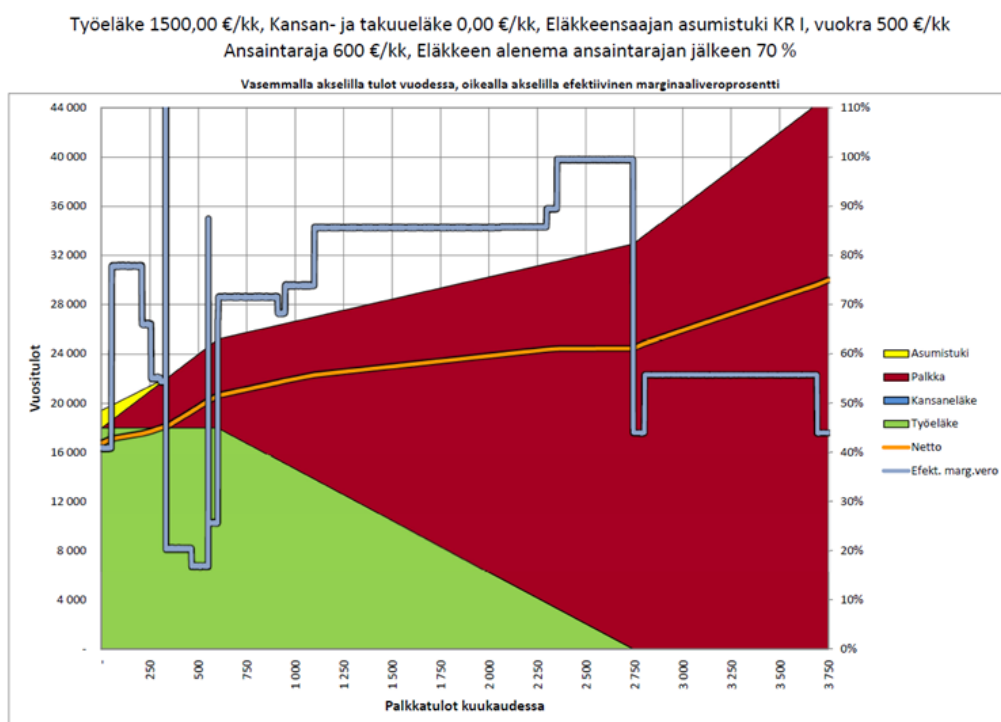
Kuvio 5.2. Nykymallin ja täyden lineaarisen työkyvyttömyyseläkemallin (suojaosuus 30 prosenttia ja alenemaprocentti 70) vertailu. Vakiintunut ansio 3 000 e/kk, työeläke 1 500 e/kk.

Kuviossa 5.2 näkyy katkoviivalla merkitty työkyvyttömyyseläkkeen nykytilanne. Tässä tilanteessa henkilö voi ansaita ensin täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä vapaasti 40 prosenttia vakiintuneesta ansiotasosta, jonka jälkeen eläke puolitetaan osatyökyvyttömyyseläkkeeksi. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä voi ansaita 60 prosenttiin saakka vakiintuneesta ansiotulosta, jonka ylittyessä eläke jäisi periaatteessa lepäämään. Yhtenäinen alempi käyrä kuvaa täyden

työkyvyttömyyseläkkeen tasoa eri ansiotuloilla. Ylemmässä sinisessä käyrässä 'tk ja ansio' kuvataan työkyvyttömyyseläkkeen ja ansioiden yhteismäärä ansiotulojen kasvaessa.

Kuviossa 5.2 vakiintunut ansio on 3 000 euroa ja työkyvyttömyyseläke 1 500 euroa. Tällöin voidaan nykyisin ansaita enintään 1 200 euroa eläkkeen pienentymättä, jolloin työkyvyttömyyseläkkeen ja työansioiden yhteismäärä on 2 700 euroa. Lineaarisessa mallissa ansioita täytyisi olla noin 1 900 euroa/kk, jotta lineaarisen täyden työkyvyttömyyseläkkeen ja ansioiden yhteismäärä olisi sama 2 700 euroa. Tällöin ansiot vastaavat runsasta 63 prosenttia vakiintuneesta ansiotasosta. Lineaarisessa työkyvyttömyyseläkkeessä voi ansaita vapaasti 900 euroa (30 %), jonka jälkeen eläkettä vähennetään 70 prosentilla. Jos työskentely pidetään ennallaan, työansioiden ja eläkkeen yhteismäärä on 2 490 euroa, eli 210 euroa vähemmän. Kuviossa 5.3 on kuvattu efektiivinen marginaaliveroaste samassa tilanteessa.

Kuvio 5.3. Efektiivinen marginaaliveroaste, vakiintunut ansio 3 000 e/kk, työeläke 1 500 e/kk.

Kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläke

Lineaarista mallia sovellettaisiin samalla tavalla kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyyseläkkeeseen kuin työeläkejärjestelmässä. On tärkeää mallin ymmärtämisen kannalta, että järjestelmät toimivat samalla tavalla ja samanaikaisesti. Myös työkyvyttömyyseläkkeensaajan saamaa takuueläkettä tulisi kohdella samalla tavalla.

Kansaneläkejärjestelmän osaeläkemahdollisuutta on tarkasteltu aiemmin useassa työryhmässä, mutta päätökset on jätetty myöhempään ajankohtaan. Osatyökyvyttömyyseläke voitaisiin myöntää joko itsenäisesti tai sitoa se työeläkejärjestelmästä myönnettävään eläkkeeseen. Lineaarinen malli ei välttämättä edellytä osatyökyvyttömyyseläkettä kansaneläkejärjestelmään, mutta se voisi selkeyttää kokonaisuutta.

Kelan osatyökyvyttömyyseläke parantaisi pientä työeläkettä osaeläkkeenä saavien tulotasoja. Samalla se parantaisi eläkejärjestelmien yhteensopivuutta ja ymmärrettävyyttä tilanteessa, jossa vain osaeläke tulee kyseeseen. Jos työeläkettä ei ole, pelkkä Kelan osatyökyvyttömyyseläke ei turvaa eläkkeensaajan vähimmäistoimeentuloa yksinään. Tarvitaan lisäksi työttömyysturvaa ja mahdollisesti muuta toimeentulotukea, jos työtä ei ole. Tällöin toimeentulon lähteet hajaantuvat useampaan etuusjärjestelmään kuin nykyisin. Kansaneläkejärjestelmän

kannalta järjestelmä kuitenkin toimisi selkeämmin, jos lineaarista osatyökyvyttömyyseläkettä myönnettäisiin myös pelkkänä kansaneläkkeenä.

Vaihtoehtoisia ansiorajoja/suojaosuuksia

Täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajalle työryhmä pohti myös kiinteää suojaosuutta, joka ei olisi millään tavalla sidottu aikaisempaan ansiotasoon. Se helpottaisi erityisesti pientä ja epä-säännöllistä tuloa ansaitsevien tilannetta, joiden vakiintunut ansiotaso voi olla vaikea määrittää. Kiinteän suojaosuuden todettiin kuitenkin olevan liian erilainen nykyiseen suojaosuuteen nähden. Viimeisin ansio edustaa nykyisin sitä työkykyä, joka on työkyvyttömyyden vuoksi jäämässä pois. Vaikka pienempituloiset voisivat hyötyä tarpeeksi korkealle asetetusta kiinteästä rajasta (kuten nykyinen lepäämään jättämisen ansioraja), olisi se korkeampituloisille merkittävä heikennys nykyisiin kannustimiin.

Työryhmä pohti myös vakiintuneeksi ansioksi ansiorajaa, jossa eläkkeensaajan täysi työkyvyttömyyseläke kerrottaisiin kahdella. Koska työkyvyttömyyseläke tyypillisesti on noin 50 prosenttia edeltävästä ansiotasosta, johtaisi tämä keskimäärin aikaisempaa vakiintunutta ansiorajaa vastaavaan rajaan. Sen voi myös ajatella edustavan työuran keskimääräistä ansiotasoa. Tällaisen vakiintuneen ansion kautta määritelty raja olisi käytännössä helppo toimeenpanna ja johtaisi luonnollisesti siihen, että eläke nollaantuisi, kun kokonaistulo saavuttaisi tämän ns. vakiintuneen ansiorajan. Tällaiseen ansiorajaan liittyy kuitenkin vastaavia ongelmia kuin kiinteään suojaosuuteen tietyissä tilanteissa, mutta ei niin usein.

Sama suojaisuus ja alenemaprosentti kansaneläkkeeseen ja työeläkkeeseen

Suuri osa työkyvyttömyyseläkkeensaajista saa sekä työeläkettä että kansaneläkettä. Jotta järjestelmä olisi selkeä eläkkeensaajalle, olisi hyvä, jos nämä järjestelmät toimisivat hyvin yhteen. Silloin oleellista on, että käytetään samoja suojaosuuksia, valvonta on samanaikaista ja käytetään tulorekisteriä ansiotulojen tietolähteenä.

Eläkettä vähennettäisiin kummassakin järjestelmässä samassa suhteessa kuin mitä kansaneläkkeen ja työkyvyttömyyseläkkeen suhteellinen osuus alun perin on. Pidemmällä aikavälillä eläkkeiden indeksointierot hieman muuttavat eläkkeiden suhteita, ja tämä pitää ratkaista jollain tavoin.

Ansiokatto

Joissain tilanteissa työkyvyttömyyseläkkeen ja eläkkeellä saatujen ansioiden yhteismäärä voi ylittää aikaisemman vakiintuneen ansiotason. Mitä suurempi eläke on suhteessa aikaisempaan vakiintuneeseen ansiotasoon, sitä herkemmin eläkeajakaisten ansiotulojen ja lineaarisen eläkkeen yhteismäärä ylittää aikaisemman vakiintuneen ansiotason. Varsinkin pienillä tulotasoilla tällainen tilanne voi helposti tulla vastaan, kun työeläkkeen päälle tulee myös kansaneläkettä.

Ansiokaton käytännön erot verrattuna lineaarisen mallin katottomaan perusversioon riippuvat olennaisesti parametrien valinnasta ja eläketasosta. Periaatteessa kaikilla kattoehtomalleilla on kuitenkin se ominaisuus, että eläkkeen maksu lakkaa silloin, kun aiempi vakiintunut ansiotaso saavutetaan (silloin vakiintunut ansio - työtulot = 0). Tätä voidaan pitää kattomallien merkittävänä etuna. Jos tavoitteena on se, ettei vakiintunut ansio saa ylittyä, tarjoaa kattomalli tavoitteen saavuttamiseen selkeän keinon. Ongelmana ovat sen sijaan tilanteet, joissa henkilön vakiintunut ansio on syystä tai toisesta matala, jolloin katto muodostaa työskentelylle tiukan rajoitteen.

Suhteellinen katto

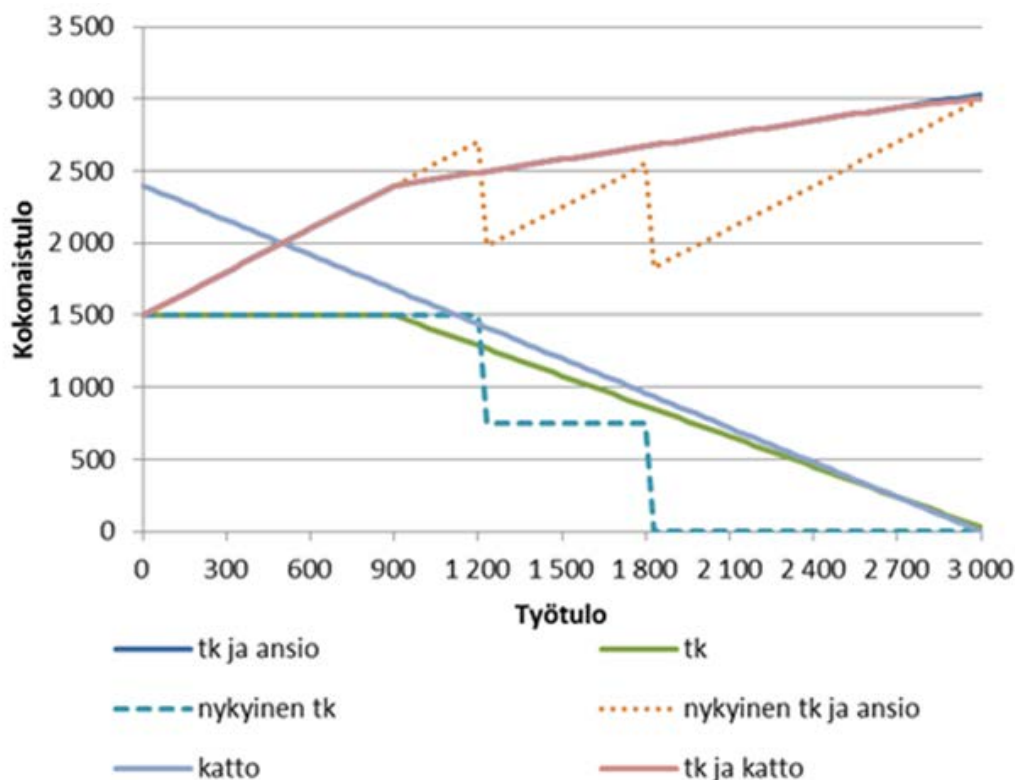
Työryhmä tarkasteli kahta kattomallia, joista ensimmäisenä esitellään suhteellinen eli 80 prosentin kattomalli. Katto asettaisi ylärajan sille, kuinka suuri työskentelyn rinnalla maksettava eläke voi olla verrattuna vakiintuneeseen ansiotasoon. Kattoehto olisi siis muotoa:

$$\text{Maksettava eläke} \leq 80 \% \times (\text{vakiintunut ansio} - \text{työtulot})^+.$$

Mitä suurempi kattoprosentti on, sitä korkeammat työansiot tarvitaan ennen kuin ehdolla on käytännössä vaikutusta eli sitä suurempi on ansioiden suojaosuutta vastaava raja. Toisaalta silloin eläke pienenee nopeammin siinä vaiheessa, kun työansiot saavuttavat katon eli ansioiden vähennysprosentti on korkeampi.

Kattoehto rajaa työkyvyttömyyseläkkeen ja ansioiden yhteismääräksi enintään aikaisemmin saavutetun vakiintuneen ansiotulon. Normaalisissa tapauksissa, jossa täysi työkyvyttömyyseläke on 50 prosenttia aikaisemmasta vakiintuneesta ansiotasosta, 80 prosentin katto toimisi varsin hyvin. Pienillä ansiotuloilla, jolloin työeläkkeen lisäksi tulisi myös kansaneläkettä maksuun, kattorajoite ottaisi kiinni varsin pian. Tällaisia tapauksia varten olisi määriteltävä teoreettinen vakiintuneen ansiotason minimitaso, jotta välttyttäisiin leikkaamasta aivan pienimpiä eläkkeitä. Tässä laskelmassa minimitasoksi on ajateltu 1 800 euroa.

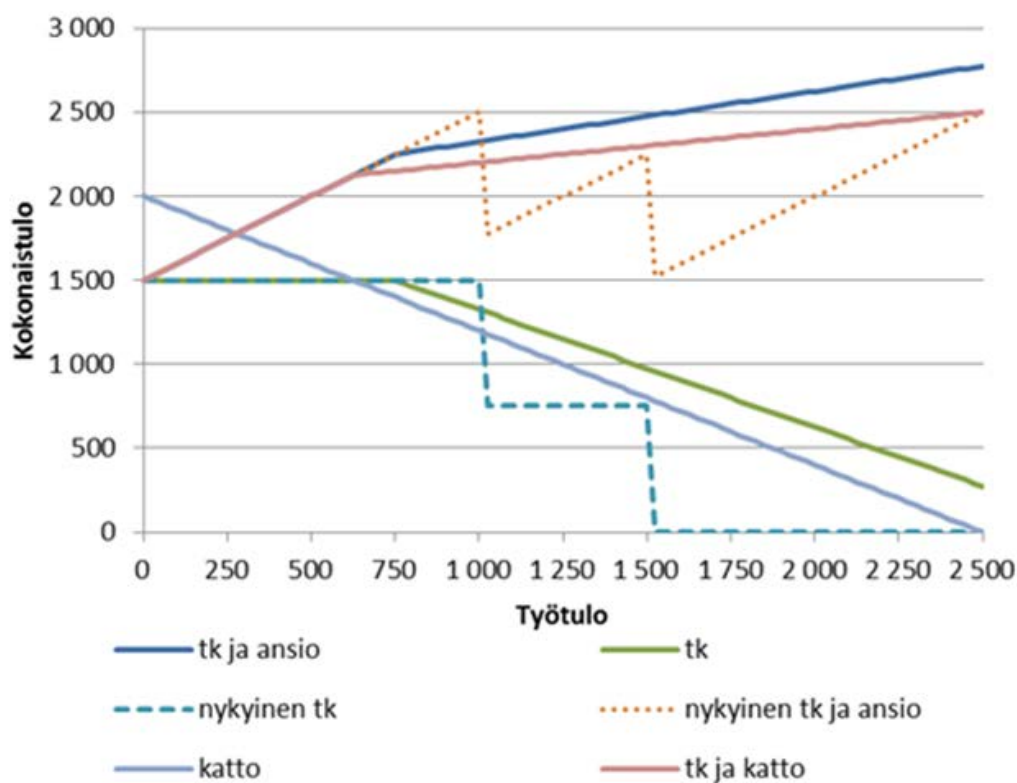
Yleisesti voi todeta, että 80 prosentin kattomalli on melko herkkä eläkkeen ja vakiintuneen ansiotason suhteen. Mitä korkeampi eläke on suhteessa kattona käytettävään vakiintuneeseen ansiotasoon, sitä nopeammin katto vaikuttaa. Asian voi ilmaista myös toisinpäin, mitä pienempi eläke on suhteessa kattona käytettävään vakiintuneeseen ansiotasoon, sitä vähemmän 80 prosenttikatolla on merkitystä. 80 prosentin kattomalliin liittyy kannustinloukku sellaisessa tapauksessa, että katto tulisi voimaan ennen 600 euron / 30 prosentin suojaosuutta.

Kuvio 5.4. Vakiintunut ansio 3 000 e/kk, työeläke 1 500 e/kk. Katto 80 % x (vakiintunut ansio - työtulot)

80 prosentin kattomalli näkyy kuviossa 5.4 sinisenä 'Katto' viivana. Kuviota voidaan tulkita siten, että katto vaikuttaa, jos se leikkaa tai on jo alun perin 'tk' tai 'osatk' viivojen alapuolella. Kuvion 5.4 mukaan 80 prosentin katto vaikuttaa täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen korkeilla tuloilla.

Suhteellisessa kattomallissa on kuitenkin ongelmia tilanteessa, jossa eläke on korkeahko suhteessa vakiintuneeseen ansiotasoon.

Kuvio 5.5. Vakiintunut ansio 2 500 e/kk, työeläke 1 500 e/kk. Katto 80 % x (vakiintunut ansio - työtulot)

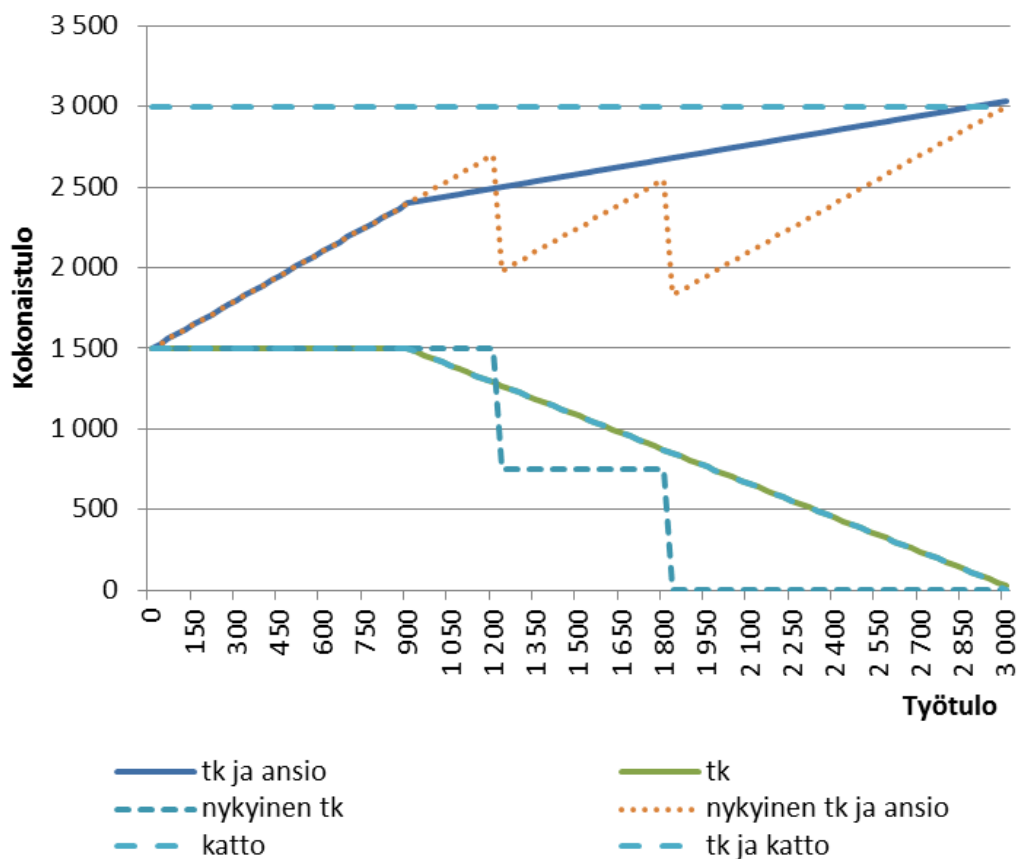
Kuviossa 5.5 kuvataan tilannetta, jossa työkyvyttömyyseläke on 60 prosenttia aikaisemmasta vakiintuneesta ansiotasosta. Vakiintuneen ansion tasoa lasketaan 500 euroa kuvioon 5.4 verrattuna ja pidetään eläkkeet ennallaan. Tällöin 80 prosentin katto vaikuttaisi täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä ennen kuin ansiotulojen suojaosa (750 euroa) olisi ylittynyt. Suhteellinen kattoehto tulisi voimaan jo 625 tuloilla. Jos minimisuojaosuutta pidettäisiin vahvempana ehtona, voisi henkilö ansaita vapaasti 750 euroa kuukaudessa. Suojaosan täytyttyä kattomalli tulisi kuitenkin voimaan ja henkilö siirtyisi siniseltä 'tk ja ansio' käyrältä alemmalle punaiselle 'tk ja katto' käyrälle. Tällöin järjestelmään syntyisi samantyylinen kannustinloukku kuin on nykyisessäkin järjestelmässä.

Toinen vaihtoehto olisi, että suhteellinen katto vaikuttaisi jo ennen ansioiden suojaosan täyttymistä. Tämänkaltaisen malli olisi kuitenkin hyvin hankalasti ymmärrettävissä ja voisi aiheuttaa tilanteita, jossa työn teon lisäämisestä ei saisi mitään hyötyä.

Mitä lähempänä eläke on vakiintunutta ansiotasoa, sitä nopeammin suhteellinen katto puree ja edellä mainittu tilanne aiheutuu. Varsinkin pienituloisilla on tilanne todennäköinen, kun työeläkkeen päälle tulee myös kansaneläkettä. Näitä tapauksia varten olisi määriteltävä jo aikaisemmin mainittu teoreettinen minimitaso vakiintuneelle ansiolle, jotta suhteellinen kattomalli ei koskisi aivan pienituloisimpia henkilöitä. Työryhmä pohti sopivaksi laskennalliseksi minimitasoksi 1 800 euroa kuukaudessa.

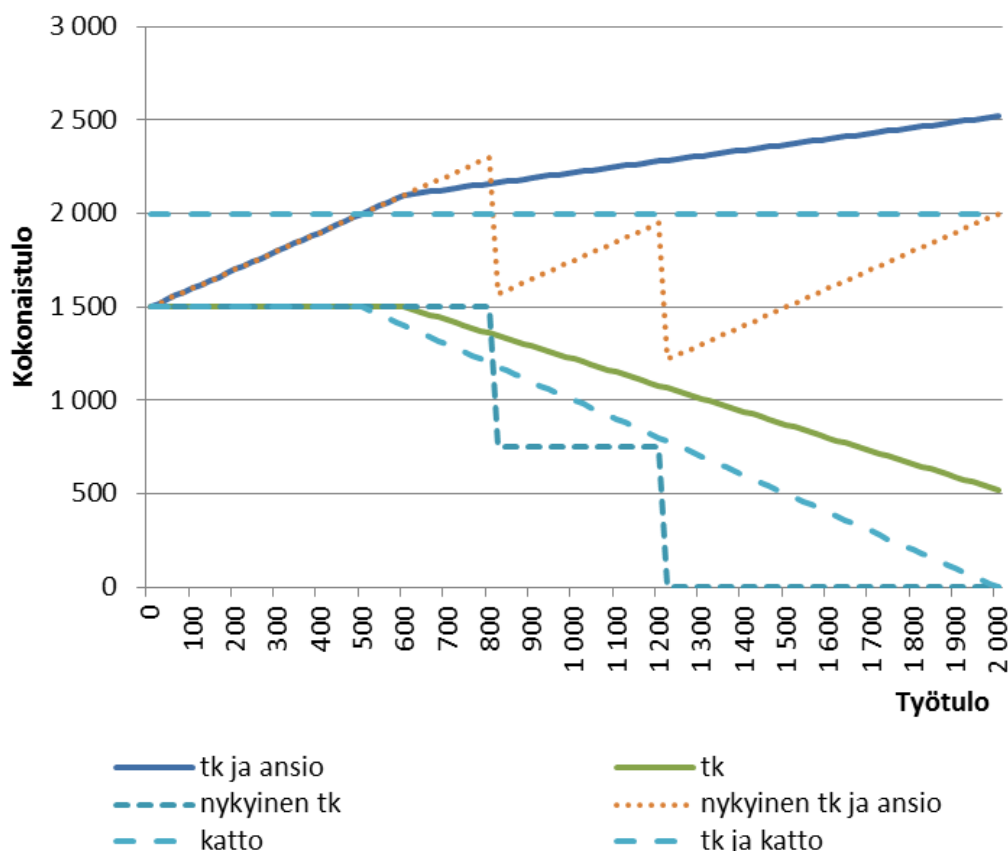
Ansiokattona vakiintunut ansio

Toinen työryhmässä käsitelty kattomalli oli edellistä yksinkertaisempi. Siinä työkyvyttömyyseläkkeeseen vaikuttava katto olisi yhtä suuri kuin henkilön aikaisempi vakiintunut ansio. Tässäkin kattomallissa määrätään vähimmäismäärä vakiintuneelle ansiotasolle, jonka kautta katto lasketaan. Muussa tapauksessa katto voisi leikata merkittävästi erityisesti kansaneläkettä saavien ansaintamahdollisuuksia.

Kuvio 5.6. Vakiintunut ansio 3 000 e/kk, työeläke 1 500 e/kk. Katto = vakiintunut ansiotaso

Kuviossa 5.6 on ns. perustapaus, jossa työkyvyttömyyseläke on puolet vakiintuneesta ansiosta. Tällöin katto vaikuttaa vasta hyvin korkeilla tuloilla suhteessa vakiintuneeseen ansioon. Tämän takia 'nykyinen' ja 'tk ja katto' kuvaaja ovat suurimmalta osin päällekkäin, ja eroavat työtulon ollessa noin 2 900 euroa. Mitä korkeampi eläke on suhteessa kattona käytettävään vakiintuneeseen ansiotasoon, sitä nopeammin katto vaikuttaa.

Kuvio 5.7. Vakiintunut ansio 2 000 e/kk, työeläke 1 500 e/kk. Katto = vakiintunut ansiotasoo.

Kuviossa 5.7 esitetään tilanne, jossa työkyvyttömyyseläke vastaa 75 prosenttia vakiintuneesta ansiotasosta. Tilanne on varmastikin melko epätodennäköinen mutta kuitenkin mahdollinen. Katto vaikuttaisi esimerkkitapauksessa ennen minimisuojaosuuden täyttymistä ja vastaan tulisi samanlainen tilanne kuin aikaisemmassa kuviossa 5.2. Jos minimisuojaosuus on vahvempi ehto, ansiot voisivat kasvaa vapaasti ilman eläkkeen leikkautumista 600 euroon saakka. Tämän jälkeen lisäansio kuitenkin tiputtaisi kokonaistulon 2 000 euroon, ja lisätyös-kentelystä ei olisi mitään hyötyä.

5.1.2 Ansioiden sovitteluväli

Linearisessa mallissa tulisi päätettäväksi kuinka pitkältä aikaväliltä ansioita sovitettaisiin maksettavaan eläkkeeseen. Mahdollisimman lyhyt aikaväli tuntuisi työryhmän mielestä tavoiteltavalta päämäärältä. Ensinnäkin se sopisi luonteeltaan parhaiten lineaarisen mallin tavoitteisiin. Mitä reaaliaikaisempaa valvonta olisi, sitä vähemmän aiheutuisi esimerkiksi takaisinperintöjä eläkkeestä. Ongelmakohtana kuukausittain tapahtuvassa tarkistusmenettelyssä on eläkkeeseen tehtävien päätösten lisääntyminen ja siitä aiheutuvat ongelmat. Alla on kuvattu esimerkkejä työryhmän pohtimista vaihtoehtoista.

Sovittelujakso yksi kuukausi

a) Perusmalli

$$(\text{Eläket}^{+2} - y \% \times (\text{Työansiot}^t - \text{suojaosuus})^+)^+ = \text{maksettava eläke}$$

Jossa t on työansioiden ansaintakuukausi ja y on valittava alenemaprosentti.

Mallissa eläke yhteen sovitettaisiin kuukausittain työansioden kanssa. Koska palkka kirjautuu tulorekisteriin vasta viisi päivää palkanmaksun jälkeen, ei kuun lopussa maksettu palkka ole vielä tiedossa silloin, kun on eläkkeiden tyypilliset maksupäivät. Näin ollen yhteensovitus voi tapahtua vasta kaksi kuukautta sen jälkeen, kun työansio on ansaittu. Esimerkiksi helmikuussa ansaittu työansio vaikuttaa vähentävästi huhtikuussa maksettavaan eläkkeeseen.

Eläkkeen päättymisvuonna ei voine tehdä jälkikäteistä vähentämistä eläkkeestä, vaan tilanne jää siihen, että viimeisen kuukauden eläkkeestä vähennetään kaksi kuukautta aiemmin ansaittu palkka.

Jos tulorekisteriin on ilmoitettu virheellistä tietoa, asia korjattaisiin mahdollisimman pian virheen selvittyä.

b) Malli a ennakollisena kuukausiyhteensovituksena, mutta lisättynä vielä kerran vuodessa tapahtuvalla lopullisella laskennalla

Seuraavan vuoden helmikuussa on saatu otettua huomioon edellisen vuoden joulukuussa maksettu palkka. Tällöin voitaisiin tehdä lopullinen laskelma koko vuoden maksettavan eläkkeen määrästä.

$(\text{Vuosieläke}^t - y \% \times (\text{vuosityöansiot}^t - \text{vuositasoinen suojaosuus})^+)^+ = \text{maksettava vuosieläke}$
jossa t on eläkkeen ja työansion maksuvuosi.

Tätä verrataan ennakolliseen yhteensovitukseen. Jos eläkkeensaajalle jää maksettavaa, se peritään takaisin vuonna t+1 maksettavasta eläkkeestä tarvittaessa vähitellen. Jos eläkkeensaajalle palautetaan eläkettä, se palautetaan kerralla.

Vuositasoinen yhteensovitus voi poiketa kuukausitasoisesta silloin, kun

- Palkka on maksettu esimerkiksi yhtenä könttänä yhden kuukauden ajalta, jolloin eläke on mennyt ennakollisessa yhteensovituksessa yhden kuukauden ajalta noltaan, mutta muuten eläkettä on maksettu normaalisti
- Kahden ensimmäisen kuukauden työansiot ovat poikenneet merkittävästi loppuvuoden ansioista
- Eläke alkaa/lakkaa kesken vuotta.

c) Ennakollinen menettely niin, että vähennys on arvioitu koko vuodelle etukäteen

Yksi tapa toteuttaa lineaarinen malli on toimia enemmän kuten nykyisin, että eläkkeensaaja ilmoittaa arvionsa vuoden tuloista. Sen mukaisesti vähennetään eläkettä joka kuukausi. Jos arvio tulon määrästä muuttuu, eläkkeensaaja voi ilmoittaa uuden arvion tuloistaan, ja vähennys muuttuu. Eläkelaitos voi myös tarkkailla tulorekisterin kautta eläkkeensaajan tuloja esimerkiksi puolivuositain ja tehdä oma-aloitteisesti vähennyksen, jos eläkkeensaaja ei reagoi. Asiasta voi tuki olla syytä keskustella ensin etukäteen eläkkeensaajan kanssa.

Kerran vuodessa eläkkeen määrä tasataan vuoden toteutuneen tulon mukaan. Jos ennakoarviot poikkeavat toteutuneesta, tulee takaisinperintöjä tai palautuksia.

Sovittelujakso tai työansio pidemmältä ajalta kuin yksi kuukausi

a) Sovittelujakso kuukausi, mutta 3 kk työansioden keskiarvolla

Mallissa eläke yhteen sovitettaisiin **kuukausittain** työansioden kanssa, mutta sovittelussa käytettäisiin esimerkiksi kolmen kuukauden työansioden keskimäärää. Näin ollen kaava olisi muotoa:

$$(\text{Eläke}^{t+5} - y \% \times (\text{Työansioden ka}^{t1,2,3} - \text{suojaosuus})^+)^+ = \text{maksettava eläke}$$

jossa t on työansioden ansaintakuukausi ja y on valittava alenemaprosentti.

Esimerkiksi helmi-huhtikuussa ansaittu keskityöansio vaikuttaa vähentävästi kesäkuussa maksettavaan eläkkeeseen, maaliskokuun keskityöansio vaikuttaisi heinäkuussa maksettavaan eläkkeeseen jne.

b) Kolmen kuukauden sovittejakso kolmen kuukauden välein

Mallissa eläke yhteen sovitettaisiin esimerkiksi **kolmen kuukauden jaksoissa** (tai puolen vuoden) työansioden kanssa, ja sovittelussa käytettäisiin samoin kolmen kuukauden työansioden keskimäärää.

Näin ollen kuukausien 1-3 työansioden keskiarvo vaikuttaisi 5-7 kuukausina maksettavaan eläkkeeseen, kuukausien 4-6 keskiarvo vaikuttaisi 8-10 kuukausien maksettavaan eläkkeeseen jne.

5.1.3 Soveltamisala

Toistaiseksi myönnettyihin vai myös kuntoutustukiin

Eläkkeensaajan ansiotulojen kohonnut määrä on yksi merkki työkyvyn palaamisesta. Työkykyä arvioidaan myös lääketieteellisin perustein, eivätkä ansiot ole näin ainoa eläkkeen laskamiseen vaikuttava tekijä.

Suuri osa työkyvyttömyyseläkkeistä on määräaikaista kuntoutustukia ja kuntoutustuet entistä useammin lakkaavat henkilön paranemiseen ja työelämään paluuseen (Ks. Liite 5). Kuntoutustuki myönnetään, jos on perusteltua olettaa, että kuntoutuksen avulla henkilöllä on mahdollisuuksia palata työhön. Kuntoutustuki on määräaikaista ja työkyvyn arviointi tehdään aina mahdollista jatkoa harkittaessa sekä aikaisempien ansioiden että lääketieteellisen arvion perusteella. Koska ansioita tarkastellaan kuntoutustuen jatkoa myönnettäessä, ei kuntoutustuensaajan ansioita ole tarvetta valvoa samalla tavalla kuin toistaiseksi myönnettyjä. Jos työkyky on kuntoutustuen päätyttyä edelleen heikentynyt lain edellyttämällä tavalla, kuntoutustuki joko jatkuu määräajan tai eläke myönnetään toistaiseksi.

Yksi ratkaisu voisi olla se, että kuntoutustukea saavan ansioita ei valvottaisi ensimmäisen vuoden aikana lainkaan. Koska kuntoutustuen tarkoituksena on työhön paluun edistäminen, vähentämätöntä kuntoutustukea voitaisiin pitää työhön paluun tukena.

Jos lineaarinen malli otetaan käyttöön ilman, että puututaan lainkaan nykyiseen työkyvyttömyyden määrittelyyn ja arviointiin, on toisaalta yhtä perusteltua olla soveltamatta sitä kuntoutustukiin kuin soveltaa sitä samalla tavalla kaikkiin eläkkeisiin. Nykyinen käytäntö, jossa kuntoutustuen aikaisia ansioita ei valvota samalla tavalla kuin toistaiseksi myönnettyjen työkyvyttömyyseläkkeen aikaisia ansioita perustuu siihen, että ansioita valvotaan vuositasona. Jos lineaarisen mallin aikana valvonta tehdään tulorekisterin mahdollistamalla kuukausitasolla, ei ole välttämättä samalla tavoin perusteltua jättää kuntoutustukia pois lineaarisen mallin soveltamisesta.

Lineaarinen malli voisi olla ymmärrettävämpi, jos sitä sovellettaisiin automaattisesti kaikkiin eläkkeisiin. Kuntoutustuet voivat jatkua monia vuosia ennen kuin ihminen parantuu riittävästi tai ennen kuin on selvää, että kuntoutuksella ei voida palauttaa eläkkeensaajaa enää työelämään. Jos kuntoutustuki jatkuu useita vuosia, voi olla tarpeen kuitenkin jossain vaiheessa ruveta tarkkailemaan eläkkeensaajan ansiokykyä, vaikka niin ei lähtökohtaisesti lyhytaikaisiin myöntöihin sovellettaisikaan.

Työeläkejärjestelmän kuntoutusraha yhteensovitetään työansion kanssa omalla tavallaan. Kuntoutusraha puolitetaan, jos ansiot ylittävät 50 prosenttia vakiintuneesta ansiotasosta. Voi olla syytä pohtia lineaarisen mallin soveltamista samalla tavalla myös kuntoutusrahaan.

Vain osatyökyvyttömyyseläkkeeseen

Täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä työskentely on harvinaisempaa kuin osatyökyvyttömyyseläkkeellä työskentely, koska täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajan työkykyä on vähemmän jäljellä. Yksi mahdollisuus olisi, että täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavalla ansiorajat ja eläkkeen ja työansion sovittelu säilyisivät nykyisellään.

Periaatteessa täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä suojaisuus on 40 prosenttia vakiintuneesta ansiosta. Käytännössä täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavat voivat työskennellä 40 ja 60 prosentin välillä myös melko vapaasti, jos muutosta työkyvyssä ei katsota pysyväksi. Nykyinen malli on siis käytännössä varsin liberaali ja kannustaa varmastikin täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevia työskentelemään ainakin 60 prosentin rajaan asti, jos he ovat asiasta tietoisia.

Jos täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä työskentelevällä ei sovellettaisi lineaarista mallia, mutta osatyökyvyttömyyseläkkeensaajalla sovellettaisiin, olisi käytössä oltava kahdenlaiset säännöt eläkkeen lepäämisestä, mikä on omiaan aiheuttamaan hankaluuksia toimeenpanossa.

Vammaisjärjestöillä on ollut huolena erityisesti Kelan työkyvyttömyyseläkkeen lakkaaminen ansiorajojen vähänkin ylittyessä. Siten erityisesti pelkän Kelan eläkkeensaajilla olisi hyvä ottaa käyttöön lineaarinen malli. Jos lineaarinen malli olisi käytössä Kelassa mutta ei työeläkepuolella, aiheuttaisi se jälleen epätietoisuutta työeläkkeen ja Kelan eläkkeensaajissa, koska järjestelmät toimisivat eri tavalla.

Jos Kelassa olisi lineaarinen malli käytössä pelkän Kelan saajille ja nykyinen sekä Kelaa että työeläkettä saaville, olisi se toimeenpanon kannalta äärimmäisen hankalaa, koska Kelassa jouduttaisiin soveltamaan kahdenlaisia lepäämissäännöksiä ja erilaista valvontaa.

Lisäksi voidaan ajatella, että jäljellä olevan työkyvyn määrittäminen ei aina ole suoraviivaista. Työkyky heikkenee usein asteittain ja se, kuka on oikeutettu osatyökyvyttömyyseläkkeeseen ja kuka täyteen ei ole niin selkeää. Jos täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajana työskentelyn valvonta olisi suurpiirteisempää, olisi osatyökyvyttömyyseläkettä saavan intressissä pyrkiä täydelle eläkkeelle ainakin ansioiden ollessa 50 ja 60 prosentin välillä vakiintuneesta ansiotasosta. Toisaalta, jos ansiot ylittäisivät 60 prosenttia vakiintuneesta ansiosta, olisi edullista pyrkiä takaisin osatyökyvyttömyyseläkkeelle. Siirtymät sekä täydeltä osaeläkkeelle että osalta täydelle eläkkeelle saattaisivat lisääntyä. Silloin näiden yhteensovitusmallien erot korostuisivat. On kuitenkin selvää, että siirtyminen täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle ei ole ilmoitusasia, vaan edellyttää normaalia työkyvyn arviointiprosessia eläkelaitoksissa.

5.1.4 Eläkkeen lakkaaminen ja lepääminen

Nykyisen lepäämislain voimassaolo lakkaa 31.12.2020. Voimassaoloaikaa jatkettiin vuoden 2017 eläkeuudistusta tehtäessä, koska tarkoituksena oli selvittää ensin lineaarisen mallin mahdollinen käyttöönotto.

Lineaarisessa mallissa olisi mahdollista soveltaa eläkkeen lepäämään jättämistä samalla tavalla kuin nykyisin. Jos eläkettä ei työansioden vuoksi ole maksettu esimerkiksi kahteen vuoteen, eläkeoikeus lakkaisi. Säännökset olisi mahdollista kirjoittaa työeläke- ja kansaneläkelä-

keihin samansisältöisinä, jolloin erillislakia ei tarvittaisi. Eläkelaeissa nyt olevat säännökset eläkkeen lepäämäänjättämisestä ja keskeyttämisestä voitaisiin kumota.

Eläkkeen lakkauttamista olisi lineaarisessa mallissa melko helppo kiertää hieman samoin kuin nykyisinkin. Jos eläkkeensaajan työansioissa on esimerkiksi kuukauden tauko, hän voisi keskeyttää kahden vuoden ajan laskennan ja pitää eläkeoikeuden olemassa niin pitkään kuin on tarpeellista. Lineaarisen mallin yhteydessä voisi olla tarpeen määrittää esimerkiksi jokin keskimääräinen eläketaso, jolla vielä eläkettä ei lakkautettaisi tai luopua koko lepäämäänjättämisestä, koska lineaarinen malli hoitaa kuitenkin eläkkeen tason työansioiden kanssa sopivaksi. Keskimäärin työkyvyttömyyseläke alkaa yli 50-vuotiaana, eikä mahdollista työkyvyttömyyseläkkeellä työskentelyaikaa ole merkittävästi.

5.2 LINEAARISEN MALLIN TOIMIVUUDEN ARVIOINTIA

Lineaarinen malli poistaisi nykyiset kannustinloukut ja mahdollistaisi joustavamman työnteon sekä työansioiden ja eläkkeen yhteensovittamisen. Etuudensaajan kannalta lineaarinen malli olisi ennustettavampi ja vähentäisi eläkkeen takaisinperintöjä. Ihmiset olisivat tasavertaisessa asemassa eri eläkelaitoksiin nähden, koska säännökset olisivat täsmälliset ja samat sekä kansaneläkejärjestelmässä ja työeläkejärjestelmässä.

Toimeenpanoon liittyy kuitenkin seuraavia haasteita.

5.2.1 Eläkelaitosten näkemyksiä lineaarisista malleista

Työeläkelaitokset ovat antaneet näkemyksiä työryhmässä pohdittuihin lineaarisen mallin ratkaisuvaihtoehtoihin toimeenpanon näkökulmasta. Lähtökohtaisesti työeläkelaitokset pitävät kannustinloukkujen purkamista sinänsä järkevänä tavoitteena. Kannustinloukkuja purkaessa tulisi kuitenkin ottaa huomioon ratkaisun merkitys kokonaisuutena sekä eläkkeensaajan että toimeenpanon ja rahoituksen näkökulmasta. Eläkelaitosten näkökulmasta nykyinen malli toimii toimeenpanon kannalta varsin hyvin. Suurimmat ongelmat ovat lähinnä pienituloisilla, joilla on kiinteä tai hyvin pieni ansioraja.

Myös Kela on antanut näkemyksiä lineaarisen mallin toimeenpanosta. Ensinnäkin voidaan todeta, että vain pienellä joukolla kansaneläkkeen saajista on työtuloja eläkkeen lisäksi. Näin ollen työskentelyn ja eläkkeen yhdistäminen ei koske kovin suurta joukkoa, mutta voi yksittäisten henkilöiden kohdalla olla merkittävä ja haitata työhön paluuta tai pääsyä ja näin kiinnittymistä työelämään. Tarkan ansaintarajan seuraamista voidaan pitää hankalana ja sen ylittämistä johtuva eläkkeiden leikkaantuminen nollassa voi johtaa kohtuuttomiin tilanteisiin. Kelan mielestä olisi tarpeen kehittää nykyistä parempaa työansioiden ja eläkkeen yhdistämistä vaikka lineaarisen mallin pohjalta.

Työkyvyttömyysedellytysten ja ansiorajojen erottaminen toisistaan on ongelmallista työeläkejärjestelmässä

Lineaarinen malli muuttaisi nykyistä työkyvyttömyyseläkkeen edellytysten arviointia, koska siinä erotettaisiin ansioiden ja työkyvyn lääketieteellinen heikentymä toisistaan. Nykyisin lääketieteellinen heikentymä ja työansiot ovat kokonaisuus, jota arvioidaan eläkettä myönnettäessä sekä eläkkeen aikana, koska edellytysten on oltava voimassa myös eläkkeellä ollessa.

Ansioiden ja työkyvyn kytkös häviää, jos lineaarisessa mallissa työkyvyttömyyseläkkeen myöntökuukauden jälkeen ansiot elävät vapaasti ilman kytköstä työkyvyttömyyden määritelmään ja ne yhteensovitetaan eläkkeen kanssa. Jatkossa olisi tällöin lähdettävä siitä, että eläkepäättös tehdään tiukoin kriteerein, eivätkä muutokset ansioissa voi muuttaa eläkettä osaeläkkeestä täydeksi tai päinvastoin. Työkyvyttömyyden asteen vaihtelut tapahtuvat jatkossa vain

lääketieteellisin perustein. Siinä tarkastelussa voidaan edelleenkin pitää kriteerinä sitä, muutuo työkyky vähintään vuoden ajaksi.

Jos ansiot eivät vaikuta työkyvyttömyyseläkkeen asteen vaihteluun, on pohdittava, tarvitaanko jokin työkyvyttömyyden tarkistuspiste. Koska vaihteluja täydestä osaeläkkeeksi ei käytännössä tällä hetkellä tapahdu, voitaneen lähteä siitä, että asteen vaihtelut tähän suuntaan eivät ole käytännön kannalta relevantteja. Jos taas osatyökyvyttömyyseläkkeellä oleva katsoo olevansa oikeutettu täyteen eläkkeeseen, on hänen omien intressiensä mukaista hakea työkykynsä uudelleen arviointia.

Kansaneläkelain mukainen työkyvyttömyyseläke myönnetään silloin, kun henkilö ei sairauden, vian tai vamman vuoksi pysty ansaitsemaan kohtuullista toimeentuloa. Toisin kuin työeläkkeissä, ei kansaneläkkeen myöntämiseksi edellytetä ansioiden tietyn suuruista alenemaa. Kansaneläkkeen maksamisessa työansioden määrällä on merkitystä ja tietyissä tilanteissa työansioden vuoksi kansaneläke laitetaan lepäämään.

Työansion ja eläkkeen sovitteluväli

Työeläkelaitokset pitävät hallinnollisesti raskaana mallia, jossa eläke laskettaisiin kuukausittain uudelleen ja eläkkeestä annettaisiin joka kuukausi valituskelpoinen päätös. Sopivana ansioiden sovittelujaksona pidettiin vähintään kolmea kuukautta, mutta mielellään jopa puolta vuotta tai vuotta. Myös mallia, jossa eläke soviteltaisiin vuoden keskimääräisen kuukausitulon perusteella joka kuukaudelle, toivottiin selvitettäväksi. Tässä mallissa eläke tarkistettaisiin kerran vuodessa tai esimerkiksi henkilön aloitteesta tarpeen mukaan neljän kuukauden välein.

Kelan mielestä kuukauden sovittelujakso voisi olla hallinnollisesti raskas, jos se edellyttäisi eläkkeiden laskemista ja eläkepäätöksen antamista valitusosoituksineen kuukausittain. Sovittelujakson pidentäminen kolmeen tai kuuteen kuukauteen ei välttämättä paranna tilannetta. Lepäämislaista Kelassa saadut kokemukset eivät ole kovinkaan hyvät kolmen kuukauden jaksosta. Malli, jossa eläke sovitetaan vuoden keskimääräisen tulon perusteella joka kuukaudelta, mutta jossa eläkkeen määrää voisi vuoden aikana tarkistaa eläkkeensaajan tai eläkelaitoksen aloitteesta, voisi olla edellä mainittuja sovittelujaksoja helpompi toimeenpanna, joskin Kela kannattaa ensisijaisesti kuukauden sovittelujaksoa.

Eläkkeen ja ansioiden synkronointi

Tulorekisterin ja eläkkeiden maksatusaikataulujen johdosta eläkkeiden ja työansioden yhteensovitus ei voi toteutua samalla tavoin täysin reaaliaikaisesti kuten työttömyysturvassa. Työttömyysetuudet maksetaan jälkikäteen, jolloin etuuskuukauden ansiot on tiedossa ja yhteensovittaminen voi tapahtua samaan kuukauteen kohdistuvien tulojen kesken.

Jos eläkejärjestelmässä viive on kaksi kuukautta, voi eläkkeensaajalla olla tilanne, että hän on työskennellyt yhden kuukauden ajan merkittävästi, mutta sitten työ on loppunut. Eläke yhteen sovitetaan vasta toisena kuukautena ansainnan jälkeen, jolloin erityisesti pienituloisilla kaikki palkka- ja eläketulo voi olla jo käytetty, kun eläkkeen vähentäminen, mahdollisesti nollaan, tehdään. Toimeentulotuen tarve saattaa lisääntyä.

Vaikutukset muihin etuuksiin

Työkyvyttömyyseläkkeensaajat saavat usein asumistukea tai osatyökyvyttömyyseläkkeensaajat työttömyysturvaa. Työansiot sovitellaan omien sääntöjensä mukaan näiden etuuksien kanssa. Vaikka työansioden ja eläketulon yhteensovittaminen toimisi kohtuullisesti, efektiivinen marginaalivero voi muodostua korkeaksi näiden muiden etuuksien tullessa kuvaan. Olisi ratkaistava, tarkoittaisiko kuukausittainen yhteensovitus muutoksia myös leskeneläkkeen vähentämiseen tai LITA-yhteensovituksen muuttamiseen, joihin nykyisin eläkkeen tai työansioden muutokset vaikuttavat.

Lepääminen

Lineaarinen malli vaikuttaa lepäämislain olemassaoloon. Siirtyminen lineaariseen malliin olisi hyvä tehdä aikaisintaan sitten, kun lepäämislain voimassaolo päättyy. Lineaarisen mallin yhteydessä olisi myös pohdittava miten ja kuinka nollan suuruisena maksettava eläke tulkitaan voimassaolevaksi eläkkeeksi muiden etuuksien ja eläkeoikeuden säilymisen näkökulmasta. Jos sama kahden vuoden sääntö jää, mikä on nykyisessä lepäämislaissa, lineaarisessa mallissa eläke alenee nollaan harvemmin, eikä ainakaan pysy siellä kovin pitkiä aikoja, jos on kyse työkyvyttömistä ihmisistä, jolloin myös eläkeoikeuden lakkauttamisia tulee harvemmin.

5.2.2 Päätösten antaminen

Työkyvyttömyyseläkkeen lineaarista mallia koskevassa hahmottelussa on ollut perusajatuksena, että työkyvyttömyyseläkettä tarkistettaisiin työtulojen vaihtelun myötä lineaarisesti lyhyen sovittejakson puitteissa.

Linearisessa mallissa ajatuksena on, että eläkkeen määrän tarkistaminen perustuisi nykyistä automaattisempaan tarkasteluun ansioiden perusteella siten, että ainoastaan eläkkeen määrä muuttuisi, vaikka taustalla oleva eläkeoikeus säilyisi ennallaan. Avoimena kysymyksenä on ollut se, tarvitseeko eläkkeen määrän muuttumisesta antaa aina eläkkeensaajalle päätös tarkistuksen yhteydessä vai riittäisikö esim. se, että eläkkeensaaja saisi kerran vuodessa valituskelpoisen päätöksen kuluneen vuoden osalta. Selvää on, että pohdittavana olevasta uudesta menettelystä tulisi säätää työeläkelaeissa, mutta on ensin selvitettävä aiheutuuko muusta lainsäädännöstä esteitä tällaiselle muutokselle.

Tällä hetkellä työkyvyttömyyseläkeoikeuden tarkistamisesta, lakkauttamisesta ja maksamisen keskeyttämisestä sekä näihin liittyvistä menettelyistä säädetään TyEL:n 46–51 §:issä. Työeläkepäätöksestä ja sen tiedoksi annosta säädetään TyEL:n 105 §:ssä. Työkyvyttömyyseläkepäätöksen perusteluista säädetään TyEL:n 105 a §:ssä, jonka mukaan eläkelaitoksen päätöksen perusteleminen sovelletaan, mitä hallintolain 45 §:ssä säädetään. Jos eläkelaitos hylkää etuushakemuksen kokonaan tai osittain ja päätös perustuu keskeisiltä osin lääketieteellisiin seikkoihin, päätöksen perustelujen tulee sisältää arviointiin pääasiallisesti vaikuttaneet seikat ja näiden seikkojen pohjalta tehdyt johtopäätökset. Työeläkettä koskevaan päätöksen antomenettelyyn vaikuttaa työeläkelainsäädännön lisäksi myös hallintomenettelyyn liittyvä lainsäädäntö, erityisesti perustuslaki ja hallintolaki. Lähtökohtana on, että henkilöllä on oikeus saada työeläkkeestä kirjallinen päätös.

Luottamuksensuojaperiaate merkitsee, että viranomaisen on otettava huomioon oikeusjärjestyksen perusteella suojatut odotukset. Hallintolaissa luottamuksensuojasta on säädetty 6 §:ssä, jonka mukaan viranomaisen toimien ”on suojattava oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuja odotuksia”.

Yksityisen henkilön tulee voida luottaa siihen, että viranomaisen toiminta ei yllättäen tai ainakaan takautuvasti muutu siltä osin kuin se vaikuttaa yksityisen henkilön oikeuteen tai etuun negatiivisesti. Tässä mielessä luottamuksensuojaperiaate turvaa yksityisen henkilön perusteltuja oikeuksia ja asemaa etenkin suhteessa viranomaistoiminnan odottamattomiin tai henkilön kannalta haitallisiin tai epäedullisiin muutoksiin. Voimassa oleviin oikeussuhteisiin tai muihin oikeusjärjestyksen perusteella oikeutettuihin odotuksiin ei siten voida yksipuolisesti puuttua viranomaisen taannehtivilla toimenpiteillä.

Perustuslain ja hallintolain näkökulmasta lähtökohtana on aina viranomaisen velvollisuus ratkaista asianmukaisesti vireille tullut hallintoasia päätöksellä, ja päätös tulee myös lähtökohteisesti perustella. Eläkkeen määrän tarkistaminen tulisi vireille pohdinnassa olevassa mallissa tulotietojen muutoksen perusteella saadusta impulssista, eikä perustuisi henkilön omaan hakemukseen. Sähköisen ilmoituksen perusteella tullut impulssi käsitellä asia (eli eläkkeen määrän tarkistaminen) merkitsee asian vireille tulemistä ja pakkoa ratkaista asia. Perustuslain ja

hallintolain säännösten perusteella vaikuttaisi vaikealta nähdä sellaista mahdollisuutta, että työkyvyttömyyseläkkeen määrän muutoksesta henkilöllä ei olisi oikeutta saada päätöstä.

Hallinto-oikeudellinen periaate luottamuksen suojasta myös edellyttäneen sitä, että henkilön tilanteen muuttuminen hänelle kielteisesti (eläkkeen määrän pieneneminen) edellyttäisi päätöksen antamista. Toisaalta lyhyellä aikavälillä tapahtuva eläkkeen määrän tarkistaminen edesauttaa luottamuksen suojan toteutumista, koska silloin ei henkilön etuuteen jouduta puuttumaan pitkälti takautuvasti.

Verotusta koskevassa lainsäädännössä velvollisuudesta antaa perusteltu päätös on säädetty hallintolaista poikkeavasti johtuen sen massaluonteesta. Verolainsäädännöstä ei kuitenkaan välttämättä voida suoraviivaisesti tehdä johtopäätöksiä työeläkelainsäädäntöön ottaen huomioon, että verotuksen taustalla on henkilön velvollisuus maksaa veroa, kun taas työkyvyttömyyseläkkeen taustalla on perustuslaissa suojattu oikeus sosiaaliturvaan (PL 19§).

Sosiaaliturvalainsäädännössä yleisesti lähtökohtana on se, että henkilön asia ratkaistaan päätöksellä. Työttömyysturvalaissa, jossa henkilön etuuden määrä voi muuttua esim. ansioiden sovittelun takia, henkilö saa asiassaan päätöksen. Ainoastaan indeksitarkistuksen tai vastaavan syyn takia muuttuneesta etuuden määrästä vain ilmoitetaan henkilölle. Tässäkin tilanteessa henkilöllä on oikeus saada pyynnöstä valituskelpoinen päätös. Tästä poiketen sovellettaessa EU:n sosiaaliturva-asetuksia lainvalintaratkaisu ilmoitetaan todistusmenettelyä käyttäen ja vain pyynnöstä henkilölle annetaan päätös.

Lähtökohtana on, että henkilön tulisi saada työkyvyttömyyseläkkeen määrän tarkistamisesta päätös. Jos tarkistamismenettelystä säädetään laissa ja menettelystä informoidaan eläkkeensaajaa riittävästi, voitaneen ajatella, että päätös eläkkeen tarkistamisen yhteydessä annettaisiin vain henkilön pyynnöstä, jos valituskelpoinen päätös joka tapauksessa annettaisiin vuosittaisen tarkistuksen yhteydessä.

6 TYÖRYHMÄN EHDOTUKSET

Työryhmä ehdottaa osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien työnteon kannusteiden parantamiseksi lineaarista mallia alla mainittujen edellytysten täytyessä. Lineaarisessa mallissa suojaosuuden ylittävät ansiot pienentäisivät maksussa olevaa eläkettä.

Osatyökyvyttömyyseläkkeensaajien työskentelyn kannustaminen on ensisijaista täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä oleviin nähden, koska heillä on enemmän työkykyä jäljellä ja eläke on näin ollen pienempi. Työryhmä ehdottaa lineaarista mallia työeläkejärjestelmän osatyökyvyttömyyseläkkeeseen. Kansaneläkejärjestelmään osatyökyvyttömyyseläke tulisi niissä tapauksissa, joissa osatyökyvyttömyyseläkettä maksetaan myös työeläkejärjestelmästä. Osatyökyvyttömyyseläkkeessä suojaosuudeksi ehdotetaan 50 prosenttia eläkkeen perusteena olevista ansioista, kuitenkin vähintään 600 euroa kuukaudessa. Suojaosuuden ylittävät ansiot pienentäisivät eläkettä 50 prosenttia jokaista ansaittua lisäeuroa kohti. Kansaneläkejärjestelmässä täyden osatyökyvyttömyyseläkkeen määräksi ehdotetaan puolikasta takuueläkettä ja lineaarista mallia sovellettaisiin vastaavasti kuin työeläkkeissä. Eläkeoikeus päättyisi, kun eläkettä ei ole ollut maksussa kahtena vuotena yhtäjaksoisesti. Lähtökohtaisesti osatyökyvyttömyyseläke ja työansio eivät saisi ylittää vakiintunutta ansiotasoa, jolloin lineaarimallissa tulee olla mukana kattosääntö.

Työryhmä on arvioinut lineaarista mallia myös täyden työkyvyttömyyseläkkeen osalta. Työryhmän työskentelyn yhteydessä on tullut esille, että myös täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajat kohtaavat kannustinongelmia, koska ansiorajojen vähänkin ylittyessä eläke jää lepäämään ja ansiorajojen seuraaminen on työnantajille ja työntekijöille haasteellista. Näin ollen työryhmä katsoo, että täyteen työkyvyttömyyseläkkeeseen olisi hyvä ottaa käyttöön lineaarinen malli. Jotta toimeenpano olisi sujuvaa ja eläkejärjestelmä toimisi kokonaisuutena eläkkeensaajan kannalta loogisesti, lineaarinen malli olisi hyvä olla käytössä sekä työeläkeettä kansaneläkejärjestelmässä. Jatkovalmistelussa tulisi vielä täsmentää lineaarista mallia täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle ja selvittää, millä edellytyksillä työkyvyttömyyseläkeoikeus jatkuu, jos eläkkeen rinnalla työskennellään pitkäaikaisesti. Lisäksi on varmistettava, ettei lineaarimalli johda tilanteeseen jossa työskentely työkyvyttömyyseläkkeellä muodostuu pelkkää työntekoa houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi.

Lineaarisen mallin toimeenpano edellyttää, että tulorekisteri on käytössä ja että sen avulla lineaarimalli on toimeenpantavissa. Työryhmä katsoo, että lineaarisen mallin voimaantulo edellyttää myös sitä, että malli on toimeenpantavissa kohtuullisilla kustannuksilla ja kevyellä hallinnollisella taakalla, erityisesti ennakoivan ansioiden ja eläkkeen yhteensovittamisen osalta. Tämä olisi esimerkiksi se, että ansioiden ja eläkkeen yhteensovittaminen tehtäisiin vuosittain valituskelpoisella päätöksellä ja ennakoivasti joka kuukausi ilman valituskelpoista päätöstä.

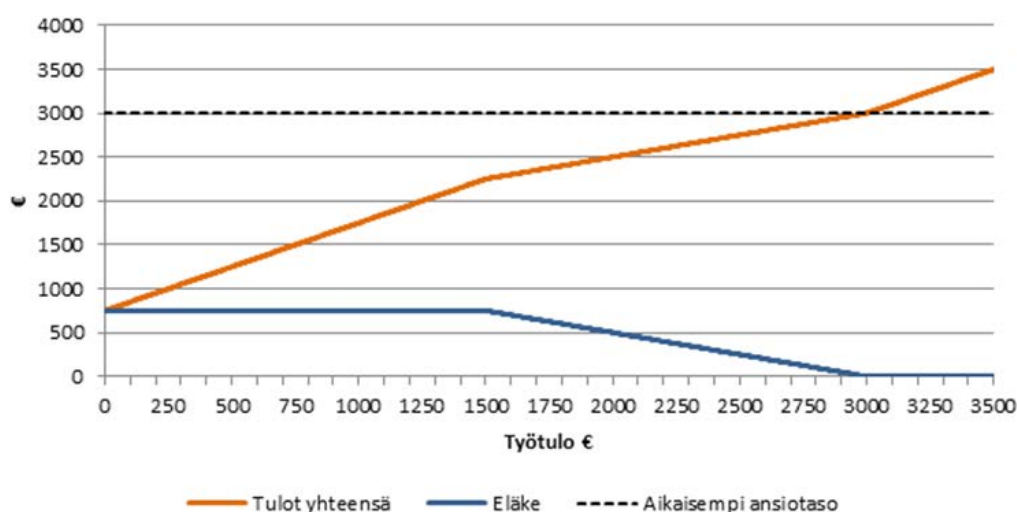
Työryhmä ehdottaa, että hallituksen esitys koskien lineaarista mallia voitaisiin antaa eduskunnalle keväällä 2019 ja lait tulisivat voimaan 1.1.2021, jolloin tulorekisteri on käytössä ja määräaikaisen lepäämislain voimassaolo on päättynyt.

Kansaneläkelaitos on jättänyt ehdotukseen seuraavan eriävän mielipiteen: ”Yhdenvertaisuuden vuoksi osatyökyvyttömyyseläke tulisi olla mahdollinen kaikille kansaneläkkeen haki-joille. Se mahdollistaisi työskentelyn ja toisi joustoa työhön osallistumiseen tilanteissa, joissa voimat eivät riitä täysipäiväiseen työskentelyyn. Asiakkaille on vaikea perustella miksi heitä kohdellaan eri tavoin riippuen siitä minkä eläkejärjestelmän piirissä he ovat. Myös lineaarisen mallin toimeenpanon kannalta tämä olisi tärkeää.”

6.1 LINEAARINEN MALLI

Työeläkejärjestelmän osatyökyvyttömyyseläke

Työryhmä katsoo, että osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien työskentelyn kannustaminen on ensisijaista täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä oleviin nähden. Osatyökyvyttömyyseläkkeeseen ehdotetaan lineaarista mallia, jossa suojaisuus on 50 prosenttia aikaisemmista vakiintuneista ansioista, kuitenkin vähintään 600 euroa¹⁷, ja eläkkeen alenemaprosentti on 50. Lähtökohtaisesti osatyökyvyttömyyseläke ja työansio eivät saisi ylittää vakiintunutta ansiotasoa, jolloin lineaarimallissa tulee olla mukana kattosääntö. Tyypillisesti täyden työkyvyttömyyseläkkeen taso on noin 50 prosenttia aikaisemmasta tulotasosta. Silloin edellä mainitulla parametreilla eläke myös tyypillisesti menee nolleen, kun aikaisempi vakiintunut ansiotaso saavutetaan.

Kuvio 6.1. Osatyökyvyttömyyseläke ja työansiot lineaarisessa mallissa, kun vakiintunut ansio on 3 000 e/kk ja täysi eläke 50 prosenttia tästä.

Kansaneläkejärjestelmän osatyökyvyttömyyseläke

Kansaneläkejärjestelmään ehdotetaan työeläkevähenteistä osatyökyvyttömyyseläkettä ja siihen vastaavaa ansiotuloihin suhteutettua lineaarista mallia kuin työeläkkeissä. Kansaneläkejärjestelmän osatyökyvyttömyyseläkettä ehdotetaan niille, joille maksetaan osatyökyvyttömyyseläkettä myös työeläkejärjestelmästä. Osatyökyvyttömyyseläkkeen täydeksi määräksi ehdotetaan puolikasta takuueläkettä.

Osakansaneläkkeen määrä laskettaisiin kaavalla:

$$\text{OKE} = \text{OKE}_{\text{max}} - 0,5 \times (\text{OET} - \text{OTR})$$

missä

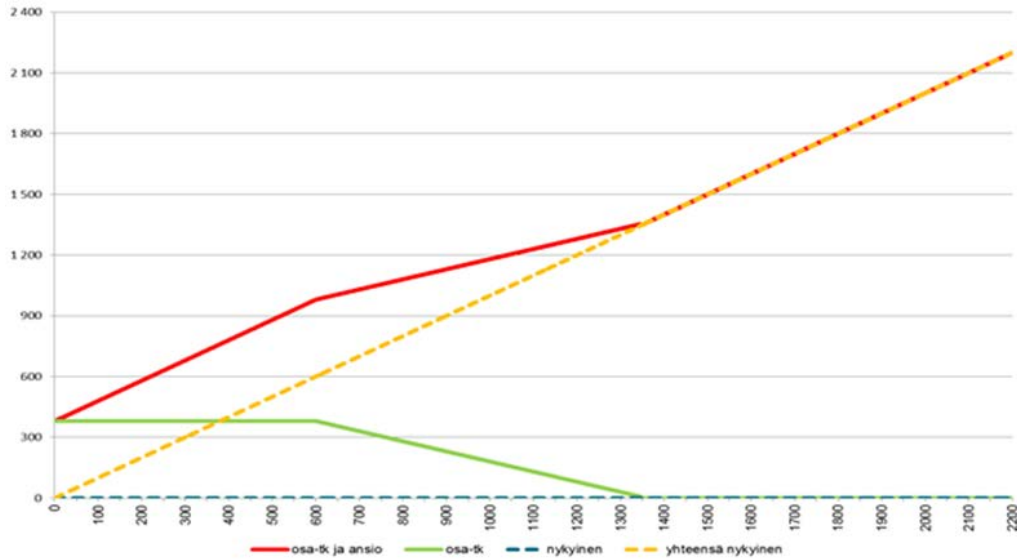
OKE = Eläketuloilla vähennetty osakansaneläkkeen määrä kuukaudessa

OKE_{max} = Täysi osakansaneläke kuussa (= Täysi takuueläke/2 = 380,13 e/kk vuonna 2017)

OET = Osakansaneläkkeestä vähennettävät osaeläketulot

OTR = Tuloraja, jota pienemmät osaeläketulot eivät vähennä osakansaneläkettä (= Täyden kansaneläkkeen vuosituloraja / 24 = 27,75 e/kk vuonna 2017).

¹⁷ Tulisi sitoa palkkojen kehitykseen.

Kuvio 6.2. Kelan osatyökyvyttömyyseläke ja työansiot lineaarisessa mallissa, silloin kun työeläke ei pienennä kansaneläkettä.

Täysi työkyvyttömyyseläke

Työryhmä katsoo, että lineaarinen malli olisi hyvä ottaa käyttöön myös täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä oleville. Heillä olisi perusteltua säilyttää matalammat ansiorajat kuin osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevalla. Jos rajat olisivat samat, johtaisi se siihen, että eläkkeensaajat voisivat työskennellä saman verran, vaikka osatyökyvyttömyyseläkeläisten edellytetään työskentelevän enemmän. Jos täyden työkyvyttömyyseläkkeen alenemaprocentti olisi matalampi, johtaisi se siihen, että tyypillisen työkyvyttömyyseläkkeensaajan olisi mahdollista saada korkeampi kokonaistulo eläkkeen ja työansion yhdistelmästä kuin mitä hänen vakiintunut ansiotasonsa oli.

Jotta toimeenpano olisi sujuvaa ja eläkejärjestelmä toimisi kokonaisuutena eläkkeensaajan kannalta loogisesti, lineaarinen malli olisi hyvä olla käytössä sekä työeläke- että kansaneläkejärjestelmässä. Jatkovalmistelussa tulisi vielä täsmentää lineaarista mallia täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle ja selvittää, millä edellytyksillä työkyvyttömyyseläkeoikeus jatkuu, jos eläkkeen rinnalla työskennellään pitkäaikaisesti. Lisäksi on varmistettava, ettei lineaarimalli johda tilanteeseen jossa työskentely työkyvyttömyyseläkkeellä muodostuu pelkkää työntekoa houkuttelevammaksi vaihtoehdoksi.

Ansioiden sovitteluväli

Tulorekisteri mahdollistaa ansioiden ja eläkkeen yhteensovittamisen kuukausittain. Jotta kannustinvaikutukset olisivat mahdollisimman selkeät, olisi yhteensovitus tehtävä mahdollisimman reaaliaikaisesti. Koska työnantajan on ilmoitettava palkkatiedot tulorekisteriin viimeistään 5. päivänä palkanmaksusta, tarkoittaa se käytännössä, että viimeistään palkanmaksukuukautta seuraavan kuukauden 5. päivään mennessä palkkatiedot ovat käytettävissä. Koska eläkkeet maksetaan tyypillisesti alkukuussa, ei yhteensovitusta voida tehdä vielä palkanmaksua seuraavana kuukautena, vaan vasta toisena kuukautena palkanmaksun jälkeen. Lineaarisen mallin kaava olisi siis:

$$(\text{Eläke}^{t+2} - y \% \times (\text{Työansiot}^t - \text{suojaosuus})^+)^+ = \text{maksettava eläke}$$

Jossa t on työansioiden ansaintakuukausi ja y on valittava alenemaprocentti.

Esimerkiksi helmikuussa ansaittu työansio vaikuttaa vähentävästi huhtikuussa maksettavaan eläkkeeseen.

Soveltamisala

Jotta malli pysyisi mahdollisimman yksinkertaisena, työryhmä ehdottaa, että sitä sovelletaan kaikkiin työkyvyttömyyseläkkeisiin. Mallia sovellettaisiin kuntoutustukiin heti niiden alusta lähtien samoin kuin toistaiseksi myönnettäviin työkyvyttömyyseläkkeisiin.

Eläkkeen lepäämäänjättäminen ja lakkaaminen

Työryhmän mielestä eläkkeen lepäämislakia ei enää tarvita, kun lineaarinen malli otetaan käyttöön. Eläkeoikeus pysyisi voimassa, jos katko eläkkeen maksamisessa ei kestäisi kahta vuotta pidempää aikaa. Lepäämislakia olisi hyvä muuttaa vuodesta 2019 alkaen siten, että kyseisen lain mukaiset lepäämisjaksot päättyisivät viimeistään 31.12.2020.

6.2 EHDOTUKSEN VAIKUTUKSIA

Lineaarinen työkyvyttömyyseläkemalli perustuu ajatukseen, että eläke pienenee vähitellen ansioiden kasvaessa, eikä erillisiä nykyisenkaltaisia kannustinloukkuja esiinny. Lineaarinen malli on paljon nykyistä kannustavampi niille, jotka ansaitsevat yli nykyisten tulorajojen. Lineaarinen malli mahdollistaa, että käteen jäävä kokonaistulo ei pienene ansiotulojen noustessa, jolloin työnteko on kaikissa tilanteissa kannattavaa. Kansaneläkejärjestelmän osatyökyvyttömyyseläke parantaisi pienituloisten eläkkeensaajien toimeentuloa. Yhteinen työeläkkeen ja Kelan lineaarinen malli selkeyttää nykyistä tilannetta merkittävästi kun ansiorajat olisivat yhtenäiset. Se tarkoittaa uudenlaista tiedonvaihtoa eläkelaitosten kesken.

Toisaalta ehdotetut muutokset eivät ole kaikkien kannalta positiivisia. Jos henkilö työskentelee tällä hetkellä maksimipisteessä, eli osatyökyvyttömyyseläkkeellä 60 prosenttia aikaisemmasta vakiintuneesta ansiosta, ja tarkoitus ei ole lisätä työntekoa, lineaarinen malli leikkaisi hänen kokonaistulonsa. Nykyään lähes puolella kaikista osatyökyvyttömyyseläkeläisistä ansiot vastaavat 50–60 prosenttia aikaisemmasta vakiintuneesta ansiotasosta. Tästä joukosta melkein puolella osatyökyvyttömyyseläkkeen aikaiset ansiot ovat erittäin lähellä 60 prosentin ylärajaa. Runsaalla 10 prosentilla suhde on yli 60 prosenttia (ks. liite 4).

Osatyökyvyttömyyseläke kansaneläkejärjestelmässä maksaisi vuodessa 10,9 miljoonaa euroa. Toisaalta laskelmissa on otettava huomioon osatyökyvyttömyyseläkeläisille maksetut työmarkkinatuet. Jos osatyökyvyttömyyseläke vähentäisi työmarkkinatukea 50 prosentilla, kuten muutkin työttömyyspäivärahoissa huomioon otettavat tulot, säästyisi sitä kautta noin kolme miljoonaa euroa nykyisten osatyökyvyttömyyseläkeläisten osalta. Jos osakansaneläkettä saaville arvioi työttömyyspäivärahastästä toiset kolme miljoonaa, lopullinen hinta olisi silloin 7,9 milj. euroa silloin, kun osatyökyvyttömyyseläkkeen saa työeläkkeen kanssa.¹⁸

Toimeenpanon näkökulmia on selostettu kappaleessa 5.2.1

¹⁸ Kustannuslaskelman oletukset:

Lähtökohta työeläkkeen osatyökyvyttömyyseläkettä 2015 saaneet (n. 23 000 hlöä)

Heistä eläketulojen perusteella 13 000 saisi osakansaneläkettä, 10 000 ei saisi osakansaneläkettä.

Ansiotulot huomioiden osakansaneläkeläisistä 3 200:lla eläke ei pienene, 6 900:lla eläke pienenee, 3 000:lla ansiot niin suuret että eläkettä ei saa.

LIITE 1. TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKETTÄ SAANEET

Runsas kuusi (6,2) prosenttia 16–64-vuotiaasta väestöstä sai työkyvyttömyyseläkettä vuoden 2016 lopussa (kaikkiaan 210 910 henkeä).

Liitetaulukko 1.1. Kaikki työkyvyttömyyseläkkeensaajat (toistaiseksi myönnetyt + kuntoutustuet) 31.12.2016¹⁹

	Täysi eläke Kaikki eläkkeensaajat			Täysi eläke Työeläkkeensaajat			Osaeläke		
	Lkm	Kokonais- eläke €/kk	Oma eläke €/kk	Lkm	Kokonais- eläke €/kk	Oma eläke €/kk	Lkm	Kokonais- eläke €/kk	Oma eläke €/kk
20 – 24	5 633	766	636	391	795	719	3	753	753
25 – 29	7 337	805	684	1 368	981	940	43	695	693
30 – 34	8 480	883	774	2 473	1 166	1 145	211	737	726
35 – 39	9 556	968	873	3 776	1 276	1 261	386	765	754
40 – 44	11 153	1 043	961	5 701	1 308	1 293	738	770	760
45 – 49	16 252	1 101	1 032	10 234	1 300	1 282	1 514	758	742
50 – 54	24 763	1 168	1 116	19 138	1 289	1 269	3 347	748	738
55 – 59	38 853	1 258	1 220	33 689	1 336	1 318	8 235	774	756
60 – 64	63 543	1 280	1 241	50 994	1 376	1 349	8 575	839	817
Kaikki	185 570	1 158	1 100	127 764	1 330	1 308	23 052	792	775

Omaeläke = henkilön oma työ- ja kansaneläke

Kokonaiseläke = omaeläke + takuueläke + lapsikorotus + perhe- eläke

Liitetaulukko 1.2. Toistaiseksi myönnettyä työkyvyttömyyseläkettä saavat 31.12.2016

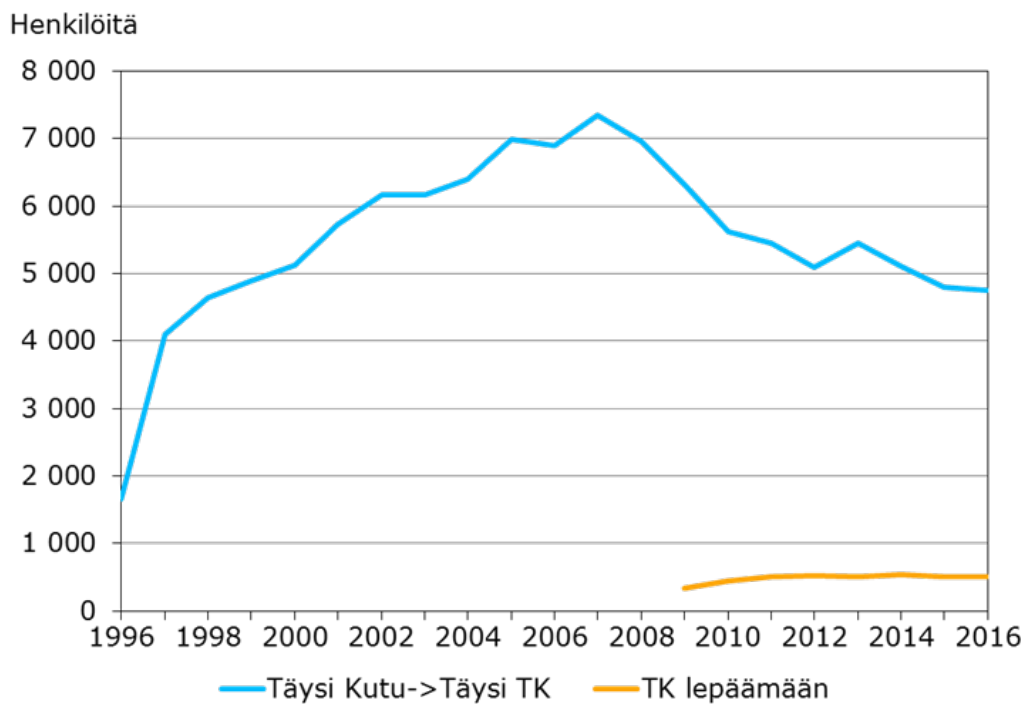
	Täysi eläke Kaikki eläkkeensaajat			Täysi eläke Työeläkkeensaajat			Osaeläke		
	Lkm	Kokonais- eläke €/kk	Oma eläke €/kk	Lkm	Kokonais- eläke €/kk	Oma eläke €/kk	Lkm	Kokonais- eläke €/kk	Oma eläke €/kk
20 - 24	3 224	765	632	9	809	780	1	590	590
25 - 29	4 136	776	642	116	1 145	1 132	10	659	659
30 - 34	5 496	818	692	641	1 217	1 209	54	682	674
35 - 39	6 933	907	796	1 751	1 321	1 312	149	810	795
40 - 44	8 824	990	896	3 621	1 310	1 297	365	790	781
45 - 49	13 692	1 064	987	7 812	1 290	1 271	920	766	751
50 - 54	21 741	1 139	1 082	16 194	1 270	1 249	2 491	749	739
55 - 59	35 995	1 244	1 205	30 870	1 326	1 308	7 221	776	758
60 - 64	62 780	1 277	1 239	50 246	1 375	1 348	8 407	839	817
Kaikki	162 821	1 160	1 102	111 260	1 336	1 313	19 618	799	781

¹⁹ Lähde: ETK:n ja Kelan yhteistilastorekisteri.

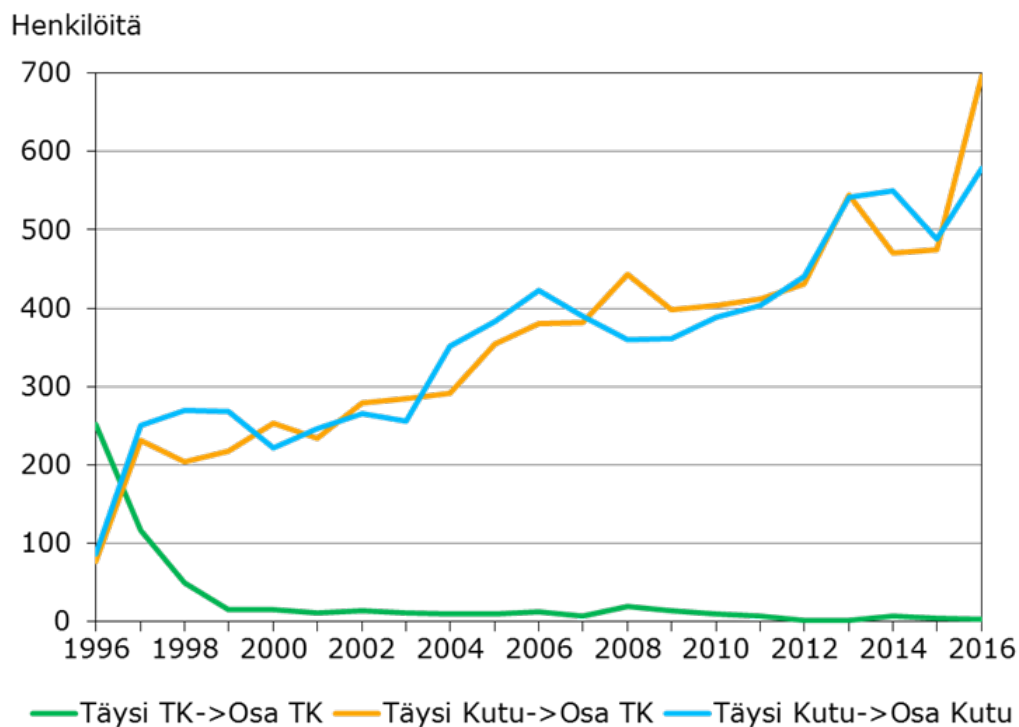
Liitetaulukko 1.3. Kuntoutustukea saavat 31.12.2016

	Täysi eläke			Täysi eläke			Osaeläke		
	Kaikki eläkkeensaajat			Työeläkkeensaajat					
	Lkm	Kokonais- eläke €/kk	Oma eläke €/kk	Lkm	Kokonais- eläke €/kk	Oma eläke €/kk	Lkm	Kokonais- eläke €/kk	Oma eläke €/kk
20 - 24	2 409	767	641	382	794	718	2	835	835
25 - 29	3 203	844	739	1 252	965	922	33	706	703
30 - 34	2 987	1 001	926	1 832	1 148	1 122	157	756	744
35 - 39	2 634	1 129	1 076	2 025	1 237	1 217	237	737	728
40 - 44	2 346	1 244	1 206	2 080	1 303	1 285	373	751	739
45 - 49	2 577	1 297	1 270	2 422	1 330	1 317	594	745	728
50 - 54	3 047	1 370	1 352	2 944	1 390	1 379	856	746	736
55 - 59	2 900	1 426	1 405	2 818	1 442	1 426	1 014	759	745
60 - 64	801	1 454	1 429	747	1 491	1 468	168	807	795
Kaikki	22 904	1 142	1 085	16 502	1 292	1 272	3 434	752	740

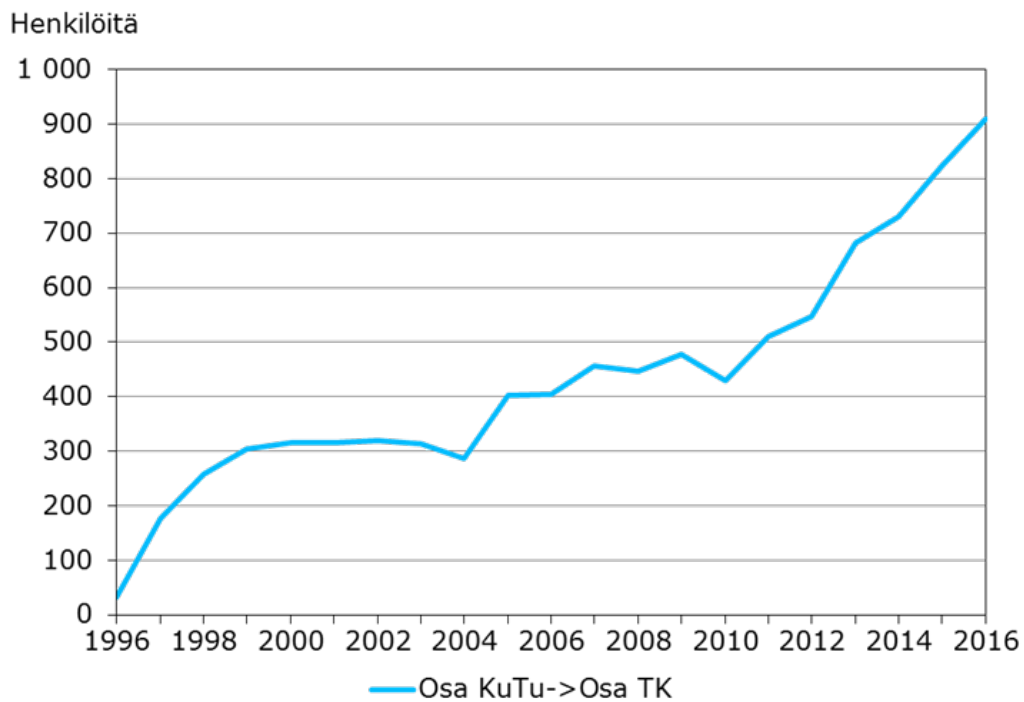
LIITE 2. TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEELLÄ TAPAHTUVIA SIIRTYMIÄ

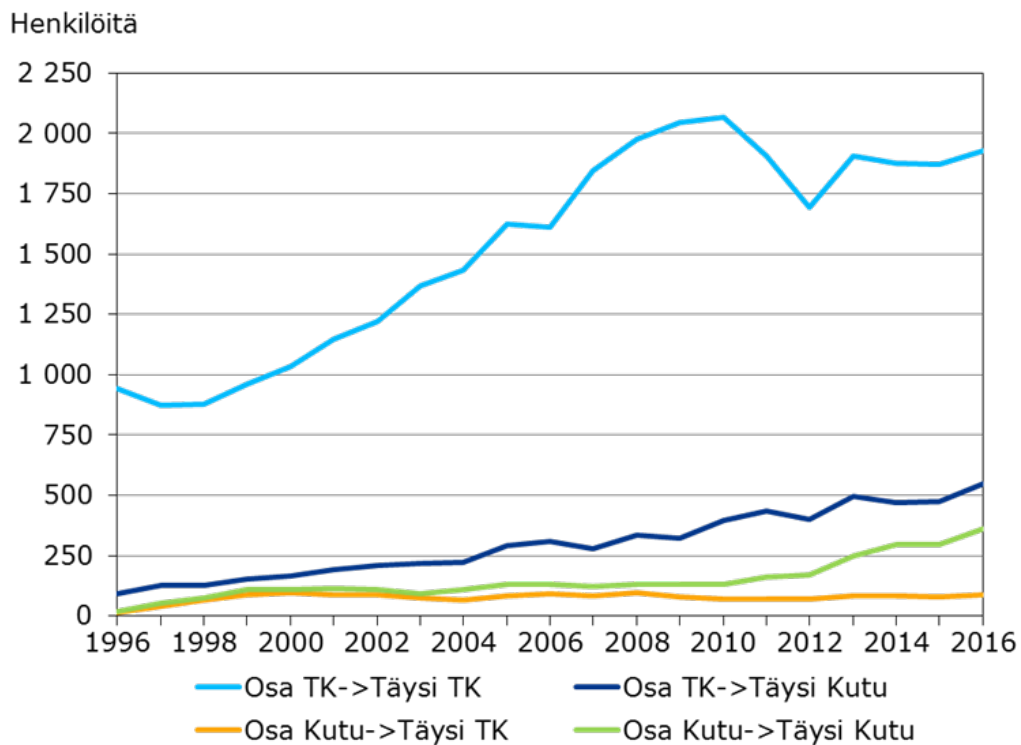
Liitekuvio 2.1. Täydeltä kuntoutustuelta täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle vuosina 1996–2016 siirtyneet ja vuosina 2009–2016 lepäämään jätetyt työkyvyttömyyseläkkeet

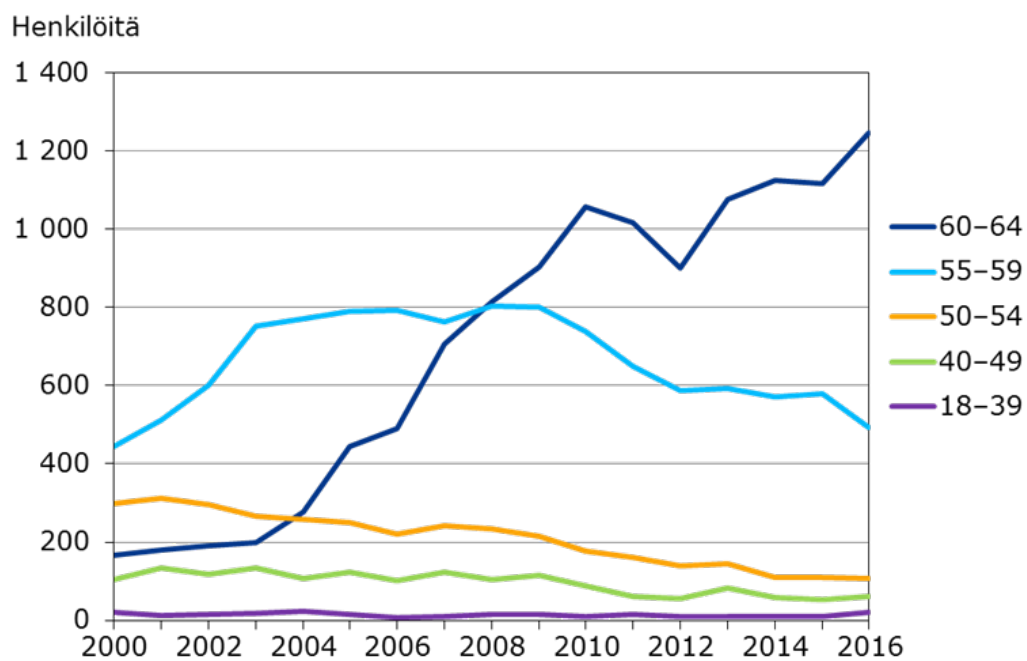
Liitekuvio 2.2. Täydeltä työkyvyttömyyseläkkeeltä tai täydeltä kuntoutustuelta osatyökyvyttömyyseläkkeelle tai osakuntoutustuelle vuosina 1996–2016 siirtyneet

Liitekuvio 2.3. Osakuntoutustuelta osatyökyvyttömyyseläkkeelle vuosina 1996–2016 siirtyneet

Liitekuvio 2.4. Osatyökyvyttömyyseläkkeeltä tai osakuntoutustuelta täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle tai täydelle kuntoutustuelle vuosina 1996–2016 siirtyneet

Liitekuvio 2.5. Osatyökyvyttömyyseläkkeeltä täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle vuosina 2000–2016 siirtyneet ikäryhmittäin

LIITE 3. TYÖSSÄ JA TYÖKYVYTTÖMYYS- ELÄKKEELLÄ OLEVAT JA HEIDÄN TYÖKY- VYTTÖMYYSELÄKKEENSÄ SYYT

Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneet

Liitetaulukko 3.1. Joulukuussa 2014 työssä ja eläkkeellä olleet 18–68-vuotiaat täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneet henkilöt

Ikä	Täysi työkyvyttömyyseläke, työssä ja eläkkeellä				Kaikki täyttä työ- kyvyttömyyseläkettä saaneet 31.12.2014	Työssä olleiden osuus, %
	Henkilöitä	Keskieläke €/kk	Keskiansio €/kk	Ansio/eläke		
18–29	302	711	497	70	1 681	18
30–39	1 088	1 179	703	60	6 327	17
40–49	2 602	1 308	765	58	18 337	14
50–54	2 632	1 355	759	56	21 313	12
55–59	4 557	1 430	822	57	39 363	12
60–68	4 947	1 358	666	49	62 079	8
Kaikki	16 128	1 345	736	55	149 100	11

Liitetaulukko 3.2. Vuoden 2014 aikana työssä ja eläkkeellä olleet 18–68-vuotiaat täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneet henkilöt

Ikä	Täysi työkyvyttömyyseläke, työssä ja eläkkeellä				
	Henkilöitä	Keskim. kuukausia	Keskieläke €/kk	Keskiansio €/kk	Ansio/eläke
18–29	573	5,5	672	513	76
30–39	1 756	6,8	1 179	676	57
40–49	3 878	7,6	1 293	732	57
50–54	3 863	7,8	1 358	733	54
55–59	6 838	7,9	1 428	807	57
60–68	9 080	7,4	1 360	736	54
Kaikki	25 988	7,5	1 346	747	55

Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneet

Liitetaulukko 3.3. Joulukuussa 2014 työssä ja eläkkeellä olleet 18–68-vuotiaat osatyökyvyttömyyseläkettä saaneet henkilöt

Ikä	Osatyökyvyttömyyseläke, työssä ja eläkkeellä				Kaikki osatyökyvyttömyyseläkettä saaneet 31.12.2014	Työssä olleiden osuus, %
	Henkilöitä	Keskieläke €/kk	Keskiansio €/kk	Ansio/eläke		
18–29	45	683	1 106	162	..	..
30–39	494	733	1 373	187	574	86
40–49	1 903	728	1 538	211	2 306	83
50–54	2 832	737	1 525	207	3 547	80
55–59	6 562	762	1 583	208	8 653	76
60–68	5 819	784	1 496	191	8 362	70
Kaikki	17 655	761	1 532	201	23 486	75

Liitetaulukko 3.4. Vuoden 2014 aikana työssä ja eläkkeellä olleet 18–68-vuotiaat osatyökyvyttömyyseläkettä saaneet henkilöt

Ikä	Osatyökyvyttömyyseläke, työssä ja eläkkeellä				
	Henkilöitä	Keskim. kuukausia	Keskieläke €/kk	Keskiansio €/kk	Ansio/eläke
18–29	64	7,3	688	1 262	183
30–39	586	9,1	731	1 384	189
40–49	2 130	9,9	728	1 511	208
50–54	3 084	10,1	737	1 485	201
55–59	6 982	10,1	758	1 511	199
60–68	7 668	9,6	785	1 507	192
Kaikki	20 514	9,8	761	1 502	197

Liitetaulukko 3.5. Joulukuussa 2014 yhtä aikaa työssä ja työkyvyttömyyseläkkeellä olleet 18–68-vuotiaat työkyvyttömyyden syyn mukaan. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaneet.

Työkyvyttömyyden pääasiallinen syy		Henkilöitä	Keski- eläke €/kk	Keski- ansio €/kk	Ansio/ eläke %	Keskim. kuu- kausia
Kaikki						
I	Tartunta- ja loistaudit	60	1 403	777	55	9,8
II	Kasvaimet	824	1 568	1 097	70	8,7
IV	Umpieritys- yms. sairaudet	233	1 471	829	56	10,0
V	Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	6 020	1 255	697	56	9,7
VI	Hermoston sairaudet	1 089	1 451	806	56	9,8
VII	Silmän sairaudet	172	1 468	825	56	9,7
VIII	Korvan sairaudet	59	1 625	834	51	10,3
IX	Verenkiertoelinten sairaudet	962	1 528	840	55	9,4
X	Hengityselinten sairaudet	219	1 227	726	59	9,8
XI	Ruoansulatuselinten sairaudet	145	1 465	836	57	9,7
XII	Ihon yms. sairaudet	74	1 205	809	67	10,1
XIII	Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	5 111	1 376	776	56	9,7
XIV	Virts- ja sukupuolielinten sairaudet	69	1 420	782	55	9,7
XVII	Synnynnäiset epämuodostumat	112	1 240	951	77	9,9
XIX	Vammat ja myrkytykset	820	1 171	846	72	9,0
III,XV,XVI,XVIII	Muut	159	1 430	1 030	72	9,6
Kaikki		16 128	1 345	778	58	9,6
Miehet						
I	Tartunta- ja loistaudit	41	1 447	767	53	9,6
II	Kasvaimet	334	1 806	1 435	79	8,8
IV	Umpieritys- yms. sairaudet	144	1 626	933	57	9,8
V	Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	2 444	1 379	730	53	9,7
VI	Hermoston sairaudet	506	1 620	864	53	9,6
VII	Silmän sairaudet	105	1 611	979	61	9,6
VIII	Korvan sairaudet	28	1 568	695	44	10,0
IX	Verenkiertoelinten sairaudet	671	1 643	913	56	9,3
X	Hengityselinten sairaudet	124	1 341	762	57	9,7
XI	Ruoansulatuselinten sairaudet	87	1 573	844	54	9,9
XII	Ihon yms. sairaudet	40	1 247	814	65	10,1
XIII	Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	2 433	1 539	845	55	9,4
XIV	Virts- ja sukupuolielinten sairaudet	50	1 531	853	56	9,7
XVII	Synnynnäiset epämuodostumat	47	1 269	1 031	81	10,0
XIX	Vammat ja myrkytykset	513	1 236	924	75	9,0
III,XV,XVI,XVIII	Muut	62	1 578	1 375	87	9,1
Kaikki		7 629	1 490	854	57	9,5
Naiset						
I	Tartunta- ja loistaudit	19	1 308	797	61	10,2
II	Kasvaimet	490	1 405	868	62	8,7
IV	Umpieritys- yms. sairaudet	89	1 222	648	53	10,2
V	Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	3 576	1 170	674	58	9,7
VI	Hermoston sairaudet	583	1 304	755	58	10,0
VII	Silmän sairaudet	67	1 244	606	49	9,7
VIII	Korvan sairaudet	31	1 677	958	57	10,6
IX	Verenkiertoelinten sairaudet	291	1 262	672	53	9,7
X	Hengityselinten sairaudet	95	1 077	679	63	9,9
XI	Ruoansulatuselinten sairaudet	58	1 303	824	63	9,4
XII	Ihon yms. sairaudet	34	1 155	802	69	10,2
XIII	Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	2 678	1 228	710	58	9,9
XIV	Virts- ja sukupuolielinten sairaudet	19	1 128	609	54	9,7
XVII	Synnynnäiset epämuodostumat	65	1 219	897	74	9,8
XIX	Vammat ja myrkytykset	307	1 063	707	67	9,0
III,XV,XVI,XVIII	Muut	97	1 336	810	61	10,0
Kaikki		8 499	1 216	709	58	9,7

Liitetaulukko 3.6. Joulukuussa 2014 yhtä aikaa työssä ja työkyvyttömyyseläkkeellä olleet 18–68-vuotiaat työkyvyttömyyden syyn mukaan. Osatyökyvyttömyyseläkettä saaneet.

Työkyvyttömyyden pääasiallinen syy	Henkilöitä	Keski- eläke €/kk	Keski- ansio €/kk	Ansio/ eläke %	Keskim. kuu- kausia
Kaikki					
I Tartunta- ja loistaudit	55	732	1 498	205	11,0
II Kasvaimet	617	783	1 657	212	10,7
IV Umpieritys- yms. sairaudet	297	821	1 675	204	10,9
V Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	3 270	775	1 572	203	10,7
VI Hermoston sairaudet	1 352	796	1 716	216	10,6
VII Silmän sairaudet	175	829	1 727	208	11,0
VIII Korvan sairaudet	180	858	1 862	217	10,6
IX Verenkierroelinten sairaudet	989	839	1 774	211	10,4
X Hengityselinten sairaudet	216	741	1 603	216	10,2
XI Ruoansulatuselinten sairaudet	164	780	1 556	199	11,2
XII Ihon yms. sairaudet	139	729	1 504	206	10,8
XIII Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	9 061	744	1 536	206	10,5
XIV Virtsa- ja sukupuolielinten sairaudet	64	786	1 610	205	9,9
XVII Synnynnäiset epämuodostumat	113	741	1 547	209	10,6
XIX Vammat ja myrkytykset	617	642	1 413	220	10,7
III,XV,XVI,XVIII Muut	346	772	1 670	216	10,2
Kaikki	17 655	761	1 581	208	10,5
Miehet					
I Tartunta- ja loistaudit	24	799	1 655	207	10,7
II Kasvaimet	121	955	2 018	211	10,5
IV Umpieritys- yms. sairaudet	112	979	1 911	195	10,6
V Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	741	893	1 757	197	10,6
VI Hermoston sairaudet	396	954	2 002	210	10,6
VII Silmän sairaudet	77	925	1 896	205	11,1
VIII Korvan sairaudet	45	1 133	2 439	215	10,6
IX Verenkierroelinten sairaudet	498	952	2 001	210	10,3
X Hengityselinten sairaudet	86	796	1 717	216	9,8
XI Ruoansulatuselinten sairaudet	55	932	1 798	193	11,3
XII Ihon yms. sairaudet	38	702	1 346	192	10,9
XIII Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	2 582	864	1 702	197	10,4
XIV Virtsa- ja sukupuolielinten sairaudet	17	933	1 507	162	9,6
XVII Synnynnäiset epämuodostumat	35	908	1 996	220	11,0
XIX Vammat ja myrkytykset	295	640	1 464	229	10,8
III,XV,XVI,XVIII Muut	94	881	1 903	216	10,3
Kaikki	5 216	877	1 772	202	10,5
Naiset					
I Tartunta- ja loistaudit	31	680	1 377	203	11,3
II Kasvaimet	496	741	1 572	212	10,8
IV Umpieritys- yms. sairaudet	185	725	1 530	211	11,1
V Mielenterveyden ja käyttäytymisen häiriöt	2 529	740	1 519	205	10,7
VI Hermoston sairaudet	956	730	1 601	219	10,7
VII Silmän sairaudet	98	754	1 595	212	10,9
VIII Korvan sairaudet	135	766	1 679	219	10,6
IX Verenkierroelinten sairaudet	491	724	1 547	214	10,5
X Hengityselinten sairaudet	130	706	1 528	216	10,5
XI Ruoansulatuselinten sairaudet	109	704	1 447	206	11,1
XII Ihon yms. sairaudet	101	739	1 564	212	10,8
XIII Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	6 479	696	1 472	211	10,5
XIV Virtsa- ja sukupuolielinten sairaudet	47	733	1 649	225	10,0
XVII Synnynnäiset epämuodostumat	78	666	1 346	202	10,5
XIX Vammat ja myrkytykset	322	644	1 368	212	10,5
III,XV,XVI,XVIII Muut	252	731	1 583	217	10,2
Kaikki	12 439	712	1 503	211	10,6

LIITE 4. TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKEAIKAI- NEN TYÖANSIO SUHTEESSA VAKIINTU- NEESEEN ANSIOON

Täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä ja työssä olevien henkilöiden eläke vuonna 2013, vuosiansio 2014 sekä tulevan ajan ansio

Eläkejärjestelmän rekistereistä on poimittu vuoden 2013 lopussa toistaiseksi myönnettyllä työkyvyttömyyseläkkeellä olevat, jotka ovat työkyvyttömyyseläkkeellä myös vuoden 2014 lopussa. Työkyvyttömyyseläkkeen sisällä on ajanjakson aikana voinut olla muutoksia. Henkilö tulee mukaan aineistoon, jos kaikki seuraavat ehdot täyttyvät:

- Henkilöllä on toistaiseksi myönnetty työkyvyttömyyseläke vuonna 2013
- Henkilöllä on jokin työkyvyttömyyseläke maksussa myös vuonna 2014
- Henkilölle löytyy ansiotuloja vuodelle 2014
- Henkilöllä on rekisterissä tieto tulevan ajan ansiosta.

Perhe-eläkkeet eivät ole mukana. Lepäämään jääneet eläkkeet eivät myöskään ole mukana tarkastelussa.

Liitetaulukko 4.1. Täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä ja työssä olevat sekä vakiintunut ansio

Ikä 2013 lopussa	Täysi TK 2013 €/kk					Vuosiansio 2014 €				Tulevan ajan ansio (5 vuoden ansio €/kk, v. 2013 palkkakerrointiossa)				Vuosiansio/ 5 vuoden ansio*
	N	P10	P50	P90	Keski- arvo	P10	P50	P90	Mean	P10	P50	P90	Keski- arvo	
Alle 35	493	347	926	1 660	970	200	2 226	9 416	3 713	576	1 487	2 654	1 563	20 %
35 - 44	1 012	562	1 211	2 255	1 352	306	3 191	12 248	5 007	1 111	2 218	3 773	2 360	18 %
45 - 54	2 402	627	1 297	2 281	1 437	330	3 331	12 394	5 153	1 347	2 497	4 069	2 710	16 %
55	383	638	1 333	2 309	1 458	358	3 629	12 431	5 443	1 339	2 511	4 066	2 743	17 %
56	446	621	1 303	2 218	1 388	369	3 864	12 717	5 515	1 358	2 529	4 024	2 648	17 %
57	477	657	1 450	2 325	1 533	300	3 804	12 812	5 554	1 598	2 708	4 384	2 934	16 %
58	597	570	1 323	2 245	1 447	420	3 684	12 065	5 010	1 347	2 579	4 094	2 722	15 %
59	615	577	1 449	2 475	1 513	417	3 604	12 928	5 314	1 408	2 600	4 020	2 750	16 %
60	697	595	1 412	2 471	1 518	432	4 564	12 376	5 643	1 510	2 694	4 188	2 865	16 %
61	757	559	1 325	2 486	1 483	352	3 600	11 280	5 125	1 382	2 544	4 164	2 769	15 %
62	205	508	1 223	2 216	1 338	350	3 600	12 109	5 089	1 340	2 495	4 098	2 608	16 %
63	31	305	890	1 576	928	170	4 568	12 816	6 580	1 268	2 296	3 790	2 403	23 %
64	5	549	719	1 018	783	4 566	6 400	9 155	6 763	2 027	2 383	3 811	2 672	21 %
Yhteensä	8 120	568	1 292	2 288	1 415	340	3 494	12 145	5 151	1 229	2 475	3 992	2 627	16 %

* Keski-ansio / tulevan ajan ansion suhdeluku laskettu siten, että vuosiansion keskiarvo on jaettu 12:lla, ja sen jälkeen jaettu tulevan ajan kuukausitasoisella keskiarvolla.

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä ja työssä olevien henkilöiden eläke vuonna 2013, vuosiansio 2014 sekä tulevan ajan ansio

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat on poimittu vastaavin periaattein kuin edellä täydet työkyvyttömyyseläkkeensaajat.

Liitetaulukko 4.2. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä ja työssä olevat sekä vakiintunut ansio

Ikä 2013 lopussa	Osat 2013 €/kk					Vuosiansio 2014 €				Tulevan ajan ansio (5 vuoden ansio €/kk, v. 2013 palkkakerrointasossa)				Vuosiansio/ 5 vuoden ansio*
	N	P10	P50	P90	47 %	P10	P50	P90	Mean	P10	P50	P90	Mean	
Alle 35	124	461	669	941	47 %	1 790	13 213	19 898	12 507	1 254	2 235	3 051	2 231	47 %
35 - 44	660	457	662	1 118	49 %	4 666	15 641	25 504	16 003	1 709	2 453	3 741	2 677	50 %
45 - 54	3 183	422	667	1 060	46 %	5 135	15 572	25 095	16 037	1 874	2 522	3 888	2 751	49 %
55	762	391	680	1 107	47 %	4 069	15 589	24 170	15 512	1 900	2 557	3 939	2 796	46 %
56	1 011	382	667	1 052	47 %	5 446	15 335	24 105	15 822	1 900	2 532	3 883	2 776	47 %
57	1 210	399	709	1 066	45 %	4 943	15 609	24 391	15 955	1 945	2 624	3 942	2 823	47 %
58	1 467	391	701	1 126	48 %	4 413	15 492	24 294	15 559	1 959	2 559	3 904	2 866	45 %
59	1 656	381	696	1 058	48 %	5 537	15 335	23 391	15 612	1 945	2 540	3 767	2 735	48 %
60	1 819	376	706	1 126	47 %	5 502	15 687	25 397	16 166	2 006	2 559	4 037	2 822	48 %
61	1 559	363	692	1 100	47 %	6 242	15 697	25 265	16 172	1 979	2 543	3 948	2 847	47 %
62	150	370	703	1 153	34 %	3 472	15 407	32 428	16 920	1 982	2 703	4 544	3 000	47 %
63	4	0	737	826	48 %	195	8 617	18 164	8 898	6	2 574	3 608	2 190	34 %
Yhteensä	13 605	395	685	1 082	47 %	5 116	15 543	24 603	15 888	1 917	2 542	3 889	2 787	48 %

* Keskiansio / tulevan ajan ansion suhdeluku laskettu siten, että vuosiansion keskiarvo on jaettu 12:lla, ja sen jälkeen jaettu tulevan ajan kuukausitasoisella keskiarvolla.

Eläkeaikainen ansio verrattuna tulevan ajan ansioon (vakiintunut ansio)

Eläkeaikaiset ansiot ovat enintään 10 prosenttia tulevan ajan ansiosta lähes puolella niistä täyden työkyvyttömyyseläkkeen saajista (8 120), joilla ylipäättään on ansioita. Tulevan ajan ansio on tuotu palkkakertoimella vuoden 2014 tasoon.

Liitetaulukko 4.3. Täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavien eläkeaikainen ansio verrattuna tulevan ajan ansioon (vakiintunut ansio)

Suhde,%	Henkilöitä	Prosenttiosuus	Kumulatiivinen frekvenssi	Kumulatiivinen prosenttiosuus
Alle 5	2 340	28,82	2 340	28,82
5 - 10	1 488	18,33	3 828	47,14
11 - 20	1 735	21,37	5 563	68,51
21 - 30	942	11,60	6 505	80,11
31 - 40	885	10,90	7 390	91,01
41 - 50	266	3,28	7 656	94,29
Yli 50	464	5,71	8 120	100

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä on tämän aineiston perusteella noin 13 600 henkeä. Luku on pienempi, kuin aikaisemmin esitetyissä tilastoissa hieman erilaisten poimintaehtojen määrittelyn takia. Tässä aineistossa ei ole henkilömäärissä mukana ns. nollatuloisia henkilöitä. Lisäksi aikaisemmissa tilastoissa ei ole ollut tulevan ajan vaatimusta.

Iän mukaan tarkastellen työskentely keskittyy vanhemmalle iälle, mutta toisaalta sitä on kuitenkin merkittävässä määrin kaikissa 35 vuotta täyttäneiden ryhmissä. Vuosiansion ja tulevan ajan ansion suhteen voi olettaa olevan nyt hieman liian matala, koska kuukausiperiaatteen

la laskettaessa todelliset ansiot voivat olla huomattavasti korkeampia. On mahdollista, että henkilö onkin työskennellyt vain osan aikaa vuodesta, mutta ansiot on siitä huolimatta jaettu tasan kaikille kahdelletoista kuukaudelle. Taulukossa ei oteta huomioon mahdollisia siirtymiä. Vuonna 2013 osatyökyvyttömyyseläkkeellä ollut henkilö on voinut myös siirtyä täydelle työkyvyttömyyseläkkeelle vuonna 2014.

Liitetaulukko 4.4. Osatyökyvyttömyyseläkkeensaajien eläkeaikainen ansio verrattuna tulevan ajan ansioon (vakiintunut ansio)

Suhde, %	Henkilöitä	Prosenttiosuus	Kumulatiivinen frekvenssi	Kumulatiivinen prosenttiosuus
Alle 40	3 209	23,59	3 209	23,59
40 - 49	2 216	16,29	5 425	39,88
50 - 55	3 554	26,12	8 979	66,00
56 - 60	3 158	23,21	12 137	89,21
61 - 65	887	6,52	13 024	95,73
Yli 65	581	4,27	13 605	100

Osatyökyvyttömyyseläkkeessä noin neljänneksellä eläkeaikaisten ansioiden ja tulevan ajan ansioiden suhde jää alle 40 prosenttiin. Toisaalta 50–60 prosentin alueella on lähes 50 prosenttia ja tästä joukosta melkein puolella osatyökyvyttömyyseläkkeen aikaiset ansiot ovat erittäin lähellä 60 prosentin ylärajaa. Vajaalla 11 prosentilla suhde on yli 60 prosenttia.

Tämän aineiston perusteella näyttää siltä, että noin 10 000 osatyökyvyttömyyseläkeläistä kohtaa kannustinloukun. Tästä joukosta noin 4 500 hengellä ansiot ovat erittäin lähellä maksimia ja jopa ylittäneet ansaintarajat. Jos ajatellaan työnteon lisäämistä, saattaisi lineaarinen malli jopa vähentää työntekoa. Tällä hetkellä työnteko ei ole vähentänyt eläkettä, mutta jos lineaarinen malli otettaisiin käyttöön, ainakin tällä hetkellä rajan ylittävien osalta eläke pienisi.

LIITE 5. TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKKEEN KESTO PÄÄTTYMISSYYN MUKAAN

Alla olevissa taulukoissa on listattu kuntoutustuen täysien ja osakuntoutustukien henkilömäärä ja kesto päättymissyyn mukaan vuosina 2000, 2007 ja 2013. Seuranta-aineistoa kuntoutustuesta on vuosille 1996–2016, mutta viimeisiä vuosia ei voi käyttää niiden puutteellisuuden vuoksi.

Liitetaulukko 5.1. Kuntoutustukien kestot ja päättymissyyt vuonna, kun kuntoutusjakso on alkanut vuonna 2000

		Täysi kuntoutus- tuki		Osakuntoutus- tuki		Kaikki	
Kuntoutus- jakson al- kamisvuosi	Syy, mihin kutu päättynyt	Henki- löitä	Kesto kk	Henki- löitä	Kesto kk	Henki- löitä	Kesto kk
2000	Saamisen edelly- tykset ei täyty	43	26,1	6	15,3	49	24,8
	Määräaikainen etuus päättyy	1633	19,7	73	25,5	1706	19,9
	Eläkkeensaaja kuollut	222	16,4	4	19,8	226	16,5
	Muu syy	1	54	-	-	1	54
	Täysi työkyvyttö- myyseläke	6026	24	150	45	6176	24,5
	Osatyökyvyttö- myyseläke	362	30,3	236	24,5	598	28,1
	Yksilöllinen var- haiseläke	21	7,9	1	19	22	8,4
	Osa-aikaeläke	6	12,5	1	18	7	13,3
	Työttömyyseläke	16	9,8	-	-	16	9,8
	Vanhuuseläke	12	15,7	-	-	12	15,7
	Luopumistuki	1	50	1	21	2	35,5
	Kuntoutusraha tai - avustus	125	22,7	2	13,5	127	22,5
	Kaikki	8468	23,2	474	30,9	8942	23,6

Liitetaulukko 5.2. Kuntoutustukien kestot ja päättymissyty vuonna, kun kuntoutusjakso on alkanut vuonna 2007

		Täysi kuntoutus- tuki		Osakuntoutustu- ki		Kaikki	
Kuntoutus- jakson al- kamisvuosi	Syy, mihin kutu päättynyt	Henki- löitä	Kesto kk	Henki- löitä	Kesto kk	Henki- löitä	Kesto kk
2007	Saamisen edellytyk- set ei täyty	78	26,3	13	16,5	91	24,9
	Määräaikainen etuus päättyy	1983	31,1	72	30,6	2055	31,1
	Eläkkeensaaja kuollut	254	18	2	4,5	256	17,9
	Osittainen varhennet- tu vanhuuseläke	2	3,5	-	-	2	3,5
	Täysi työkyvyttö- myyseläke	6601	23,9	127	39,5	6728	24,2
	Osatyökyvyttömyys- eläke	564	28	321	25,7	885	27,2
	Osa-aikaeläke	17	6,8	1	12	18	7,1
	Työttömyyseläke	25	7	-	-	25	7
	Vanhuuseläke	145	10,3	3	22,7	148	10,6
	Varhennettu van- huuseläke	5	10,6	2	19	7	13
	Luopumistuki	9	22,3	1	22	10	22,3
	Kuntoutusraha tai - avustus	566	18,4	16	19,2	582	18,4
	Kaikki	10249	24,8	558	28,9	10807	25

Liitetaulukko 5.3. Kuntoutustukien kestot ja päättymissyty vuonna, kun kuntoutusjakso on alkanut vuonna 2014

		Täysi kuntoutus- tuki		Osakuntoutustuki		Kaikki	
Kuntoutus- jakson al- kamisvuosi	Syy, mihin kutu päättynyt	Henkilöi- tä	Kes- to kk	Henkilöi- tä	Kesto kk	Henkilöi- tä	Kesto kk
2014	Saamisen edellytyk- set ei täyty	13	12,2	9	11,6	22	11,9
	Määräaikainen etuus päättynyt	3922	25,5	531	30,1	4453	26,1
	Eläkkeensaaja kuollut	170	10,9	4	10,8	174	10,9
	Täysi työkyvyttö- myyseläke	2721	13,8	85	18,7	2806	14
	Osatyökyvyttömyys- eläke	300	14	532	17,4	832	16,2
	Osa-aikaeläke	4	2	2	14	6	6
	Vanhuuseläke	75	7,8	3	16,3	78	8,1
	Osittainen varhennet- tu vanhuuseläke	2	15	-	-	2	15
	Luopumistuki	10	7,2	-	-	10	7,2
	Kuntoutusraha tai - avustus	692	14,8	66	21,2	758	15,3
	Kaikki	7910	19,6	1233	23,1	9143	20

LIITE 6. ANSIO- JA YRITTÄJÄTULOJA SAA- VIEN TYÖKYVYTTÖMYYSELÄKELÄISTEN TULOT JA SAADUT TULONSIIRROT

ETK:ssa on tarkasteltu täydellä ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien tuloja ja saatuja tulonsiirtoja sen mukaan onko henkilöllä ansio- tai yrittäjätuloja työkyvyttömyyseläkkeen ohella (Anu Polvinen, 2016).

Aineistona on Tilastokeskuksen pitkittäisotos, joka on 10 prosentin väestöotos vuosilta 1995–2012. Aineisto sisältää 14 418 henkilöä, jotka olivat työkyvyttömyyseläkkeellä vuonna 2012 ja joiden työkyvyttömyyseläke oli alkanut ennen vuotta 2012. Nämä henkilöt olivat 20–62-vuotiaita vuonna 2012. 12 978 henkilöä (90 prosenttia) oli täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä ja 1 440 henkilöä (10 prosenttia) oli osatyökyvyttömyyseläkkeellä. Täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevista 16 prosentilla ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevista 82 prosentilla oli ansio- tai yrittäjätuloja.

Työkyvyttömyyseläkkeellä olevien tulot jaettiin palkka- ja yrittäjätuloihin, saatuihin tulonsiirtoihin, omaisuustuloihin, maksettuihin veroihin sekä käytettävissä olevaan rahatuloon. Saadut tulonsiirrot luokiteltiin ESSPROS-luokituksen mukaan. Luokitukset on esitelty lyhyesti alla.

Tulot:

- **Käytettävissä oleva rahatulo** muodostuu palkka-, yrittäjä- ja omaisuustuloista sekä saaduista tulonsiirroista, joista on vähennetty verot ja muut veroluonteiset maksut.
- **Palkkatulot** kuvaavat henkilön palkkatuloja.
- **Yrittäjätulot** sisältävät kaikki yrittäjätulot, kuten maa- ja metsätalouden yrittäjätulot, elinkeinon harjoittajien yrittäjätulot, yhtymien yrittäjätulot ja tekijänoikeuksista, patenteista yms. tulevat yrittäjätulot.
- **Omaisuustulot** sisältävät mm. vuokra-, korko- ja osinkotulot, sekä muun omaisuustulon.
- **Saadut tulonsiirrot** muodostuvat yleisistä ja työsuhteeseen liittyvistä sosiaaliturvaetuksista, sosiaaliavustuksista sekä muista sosiaaliavustuksista.
- **Maksetut tulonsiirrot** ovat maksettujen tuloverojen ja veroluonteisten maksujen yhteissumma.

Tulonsiirrot on luokiteltu **ESSPROS**-luokituksen (European System of integrated Social Protection Statistics) mukaan seuraavasti:

- **Sairausajan toimeentuloturva** sisältää suoraan vakuutetulle maksetut sairauspäivärahat ja vanhempainpäivärahat sekä ruokavaliokorvaukset. Tämän lisäksi muuttuja sisältää sairauskassojen maksamat lisä- ja täydennyspäivärahat.
- **Työkyvyttömyyteen ja vammaisuuteen liittyvät etuudet** sisältää työkyvyttömyys ja vammaisetuudet kuten työkyvyttömyysetuudet sekä henkilöveroaineistosta lakisääteisten tapaturma- ja potilasvakuutusten eläkkeet sekä takuueläkkeen ja ulkomaan eläkkeiden työkyvyttömyyseläkkeiksi määritellyt osuudet.
- **Vanhuuden tuki** sisältää vanhuuden turvaan luettavat etuudet kuten vanhuuseläkkeet, rintamalisät sekä henkilöveroaineistosta ulkomaanedustuston virka-

miehen puolison erityiskorvaukset sekä takuueläkkeen ja ulkomaan eläkkeiden vanhuuseläkkeiksi määritellyt osuudet.

- **Lesken- ja lasten tuki** sisältää lesken ja orpojen lasten tuet
- **Lapsiperheiden tuki** sisältää lapsiperheiden tuet kuten kansaneläkkeen lapsikorotuksen, vanhempainpäivärahat, kotihoidon tuet, lapsilisät, lapsen vammaistuen ja erityishoitorahan.
- **Työttömyyden tuki** sisältää työttömyyteen liittyvät etuudet kuten työttömyyseläkkeet, työttömyyden peruspäivärahat ja työmarkkinatuen.
- **Asumisen tuki** sisältää asumiseen liittyvät tuet, kuten Kelan yleisen asumistuen, eläkkeensaajan asumistuen ja opintorahan asumislisän.
- **Opintoetuudet** sisältää Kelan opintorahat, ammattitutkintostipendit ja verottajan veronalaisen apurahan.
- **Muu toimeentuloturva** sisältää muun toimeentuloturvan ESSPROS-luokituksen mukaan.

Liitetaulukossa 6.1 ja 6.2 on tarkasteltu keskimääräisten tulojen ja tulonsiirtojen määrää täydellä ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevilla miehillä ja naisilla työssäolon mukaan vuonna 2012. Työkyvyttömyyseläkkeen ohella työssä käyväksi henkilö määriteltiin silloin, jos hänen ansio- tai yrittäjätulonsa ylittivät 1 000 euroa vuonna 2012.

Liitetaulukossa 6.1 on esitetty palkka- ja yrittäjätulot, saadut tulonsiirrot, pääomatulot sekä maksetut verot täydellä ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevilla henkilöillä työssäkäynnin mukaan. Käytettävissä oleva rahatulo on selvästi suurempi niillä, joilla on myös palkka- tai yrittäjätuloja. Täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevien, joilla ei ollut ansio- tai yrittäjätuloja, käytettävissä oleva rahatulo oli noin 65 prosenttia niiden työkyvyttömyyseläkkeellä olevien tuloista, joilla oli ansio- tai yrittäjätuloja. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevien, joilla ei ollut ansio- tai yrittäjätuloja, käytettävissä oleva rahatulo oli noin 55 prosenttia miehillä ja 61 prosenttia naisilla työssä käyvien osatyökyvyttömyyseläkeläisten tuloista.

Liitetaulukko 6.1. Käytettävissä oleva rahatulo (euroa vuonna 2012) työssäkäynnin mukaan täydellä ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevilla

	Täysi työkyvyttömyyseläke				Osatyökyvyttömyyseläke			
	Mies		Nainen		Mies		Nainen	
	Työssä	Ei työssä	Työssä	Ei työssä	Työssä	Ei työssä	Työssä	Ei työssä
Palkka- ja yrittäjätulot	9 896	30	9 606	26	19 512	65	16 248	67
Saadut tulonsiirrot	18 107	17 765	15 326	15 882	12 163	15 002	10 038	14 730
Pääomatulot	3 304	825	2 986	639	2 844	2 197	1 789	1 141
Maksetut tulonsiirrot (verot)	-6 271	-2 465	-5 042	-1 608	-7 177	-2 117	-5 091	-1 911
Yhteensä	25 035	16 155	22 877	14 939	27 341	15 147	22 983	14 039
Lukumäärä	1 104	5 727	1 06	5 141	375	124	807	134

Liitetaulukossa 6.2 on esitetty saadut tulonsiirrot etuuksittain. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat, joilla ei ollut palkka- tai yrittäjätuloja, saivat tulonsiirtoja yhteensä hiukan enemmän (miehet keskimäärin 2 840 euroa ja naiset keskimäärin 4 693 euroa enemmän) kuin osatyökyvyttömyyseläkkeen ohella työskentelevät. Täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevilla erot saaduissa tulonsiirroissa olivat hiukan pienemmät.

Sekä täydellä että osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat henkilöt, joilla ei ollut palkka- tai yrittäjätuloja, saivat asumisen tukea keskimäärin hiukan enemmän kuin työssä käyvät työkyvyttömyyseläkeläiset. Täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevat miehet, joilla ei ollut palkka- tai yrittäjätuloja, saivat asumisen tukea keskimäärin 616 euroa enemmän kuin täyden työkyvyttömyyseläkkeen rinnalla työskentelevät miehet. Naisilla vastaava erotus oli 634 euroa.

Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat miehet ja naiset, joilla ei ollut palkka- tai yrittäjätuloa, saivat asumisen tukea myös enemmän kuin työssä käyvät osatyökyvyttömyyseläkeläiset. Lisäksi ne osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat, jotka eivät olleet työssä, saivat työttömyyden tukea enemmän kuin työssä olevat osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat. Osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat miehet, joilla ei ollut palkka- tai yrittäjätuloja, saivat työttömyyden tukea keskimäärin 2 094 euroa. Vastaavasti osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat naiset, joilla ei ollut ansio- tai yrittäjätuloja saivat työttömyyden tukea keskimäärin 2 760 euroa. Työkyvyttömyyseläkkeen ohella työssä käyvät saivat myös muuta toimeentuloturva vähemmän kuin täydellä tai osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevat henkilöt, joilla ei ollut ansio- tai yrittäjätuloja.

Liitetaulukko 6.2. Saadut tulonsiirrot keskimäärin (euroa vuonna 2012) työssäkäynnin mukaan täydellä ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevilla

	Täysi työkyvyttömyyseläke				Osatyökyvyttömyyseläke			
	Mies		Nainen		Mies		Nainen	
	Työs- sä	Ei työssä	Työssä	Ei työssä	Työs- sä	Ei työs- sä	Työs- sä	Ei työs- sä
Työkyvyttömyy- teen liittyvät etuudet	17 265	16 593	13 560	14 139	11 137	11 388	8 883	9 459
Sairausajan toi- meentuloturva	228	7	458	23	488	303	203	423
Vanhuuden tuki	261	128	248	52	181	201	252	513
Lesken ja lasten tuki	46	36	276	316	31	104	220	494
Lapsiperheiden tuki	66	39	311	221	59	66	188	375
Työttömyyden tuki	32	20	85	41	236	2 094	215	2 760
Asumisen tuki	164	780	306	940	21	559	54	475
Opintoetuudet	1	0	2	0	0	0	5	7
Muu toimeentulo- turva	44	162	80	150	11	287	18	224
Tulonsiirrot yhteensä	18 106	17 765	15 325	15 882	12 162	15 002	10 038	14 731

Liitetaulukossa 6.3 on esitetty prosenttiosuudet tulonsiirtoja saavista työkyvyttömyyseläkeläisistä etuuslajeittain työssä käynnin mukaan. Esimerkiksi asumisen tukea sai 34 prosenttia täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevista miehistä ja 36 prosenttia täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevista naisista, joilla ei ollut ansio- tai yrittäjätuloja. Vastaavasti työssä käyvistä täydellä työkyvyttömyyseläkkeellä olevista miehistä 10 prosenttia ja naisista 17 prosenttia sai asumisen tukea. Työttömyyden tukea sai lähes puolet osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevista miehistä ja naisista, joilla ei ollut ansio- tai yrittäjätuloja.

Liitetaulukko 6.3. Tulonsiirtoja saaneiden osuus (%) täydellä ja osatyökyvyttömyyseläkkeellä olevil-la työssäkäynnin ja sukupuolen mukaan vuonna 2012

	Täysi työkyvyttömyyseläke				Osatyökyvyttömyyseläke			
	Mies		Nainen		Mies		Nainen	
	Työssä	Ei työssä	Työssä	Ei työssä	Työssä	Ei työssä	Työssä	Ei työssä
Työkyvyttömyyteen liittyvät etuudet	100	100	100	100	99	100	100	100
Sairausajan toimeentuloturva	10	1	22	2	15	9	13	16
Vanhuuden tuki	3	1	3	0	1	1	2	4
Lesken ja lasten tuki	3	1	7	5	2	2	4	7
Lapsiperheiden tuki	11	6	16	9	6	7	11	13
Työttömyyden tuki	4	1	6	2	10	44	8	50
Asumisen tuki	10	34	17	36	2	22	4	19
Opintoetuudet	2	0	3	0	1	0	1	1
Muu toimeentuloturva	3	11	4	11	1	15	1	9

LIITE 7. TYÖKYVYTTÖMYYSSELÄKKEEN LEPÄÄMINEN TILASTOTIETOJEN VALOSSA

Työkyvyttömyyseläkkeen lepääminen

Kansaneläkejärjestelmässä on ollut vuodesta 1999 mahdollista jättää työkyvyttömyyseläke lepäämään. Vuoden 2010 alusta voimaan tulleella työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työhön-paluun edistämiseksi annetulla lailla lepäämäänjättämismahdollisuus ulotettiin koskemaan myös työeläkelakien mukaisia työkyvyttömyyseläkkeitä sekä kansaneläkelain mukaisia mää-
räaikaisia työkyvyttömyyseläkkeitä. Lakia sovelletaan myös työkyvyttömyyseläkkeenä myön-
nettyihin takuueläkkeisiin.

Työkyvyttömyyseläke voi olla lepäämässä vähintään kolmen kuukauden ja enintään kah-
den vuoden ajan. Jos työkyvyttömyyseläke on ollut lepäämässä, sen on oltava maksussa vä-
hintään kuukauden ennen kuin sen voi jättää uudelleen lepäämään.

Eläkkeen jättänyt lepäämään noin 4 000 henkilöä

Eläketurvakeskuksen ja Kelan yhdistettyjen rekisteritietojen perusteella on voitu tarkastella
eläkkeensä lepäämään jättäneitä tarkemmin kuin mitä erikseen työeläkejärjestelmän ja Kelan
omien tietojen perusteella tarkastellen olisi mahdollista (ETK/Jukka Lampi).

Vuosina 2010–2015 työeläkelakien ja/tai kansaneläkelain mukaisen työkyvyttömyyseläk-
keen jätti lepäämään 3 980 henkilöä. Näistä noin 15 prosenttia on jättänyt lepäämään sekä työ-
että kansaneläkkeenä maksettavan työkyvyttömyyseläkkeen. Pelkästään työeläkkeen jätti
lepäämään hieman alle 47 prosenttia. Noin 38 prosenttia henkilöistä jätti lepäämään vain kan-
saneläkkeen. Lepäämisjaksoja kansaneläkkeissä oli tarkastelujaksolla 2 803 ja työeläkkeissä 2
500. Samanaikaisia jaksoja oli 513.

Liitetaulukko 7.1. Työkyvyttömyyseläkkeiden lepäämisjaksot vuosina 2010–2015

Lepäämisen alkamisvuosi	Työeläke	Kansaneläke
2010	418	625
2011	479	513
2012	416	498
2013	388	445
2014	399	395
2015	400	327

Vuosina 2010 – 2015 lepäämään jätettyjen (liitetaulukko 7.1) kansaneläkkeiden lukumäärä
on laskenut koko tarkastelujakson ajan. Tämä selittyy osin sillä, että kansaneläkkeistä osa on
merkitty lepääväksi yli laissa säädetyn kahden vuoden ajalle. Ilmeisesti lepäämisjaksoja on
ketjutettu.

Työeläkkeissä lukumäärä on pysynyt vuosittain noin 400 tapauksessa. Valtaosa henkilöistä
eli noin 80 prosenttia on jättänyt tarkastelujaksolla työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään vain
kerran (liitetaulukko 7.2).

Työeläke on ollut lepäämässä keskimäärin kahdeksan kuukautta ajanjaksolla 1.1.2010 –
31.12.2015. Kansaneläkkeissä lepäämisjakson pituus on keskimäärin 18 kuukautta. Kansan-
eläkkeissä lepäämisjaksoista noin 60 prosenttia on kestoaltaan alle vuoden ja neljännes ylittää
kahden vuoden maksimajan. Osa jaksoista (1,5 %) on merkitty lepääviksi koko tarkastelujak-
solle.

Liitetaulukko 7.2. Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämisjaksojen lukumäärät henkilöittäin vuosina 2010–2015

Jaksojen lukumäärä/hlö	Työeläke	Kansaneläke
1	2435	1690
2	31	277
3	1	94
4		32
5		21
6		6
8		1

Sekä työ- että kansaneläkkeen lepäämään jättäneistä noin viidenneksessä tapauksista jaksot eivät osu samalle ajanjaksolle. Samanaikaisista jaksoista 37 prosenttia oli kestoaltaan yhtä pitkiä. Lopuissa alkamis- ja päättymispäivät poikkeavat toisistaan. Yleensä kansaneläke jätetään lepäämään ennen työeläkettä.

Osaeläke jätetään useammin lepäämään kuin täysi eläke

Työeläkettä osaeläkkeen suuruisena saavat jättävät eläkkeen useammin lepäämään kuin täyttä eläkettä saavat. Noin 55 prosenttia lepäämään jätetyistä eläkkeistä oli osaeläkkeen suuruisia (liitetaulukko 7.3). Kansaneläke maksetaan aina täytenä.

Liitetaulukko 7.3. Lepäämään jätetyt työeläkkeet sektorin ja työkyvyttömyyden asteen mukaan 2010–2015

Lepäämisen alkamisvuosi	Sektori	Täysi työkyvyttömyyseläke	Täysi kuntoutustuki	Osatyökyvyttömyyseläke	Osakuntoutustuki	Kaikki
2010	Julkinen	53	31	118	17	219
	Yksityinen	69	40	85	5	199
	Yhteensä	122	71	203	22	418
2011	Julkinen	34	54	104	25	217
	Yksityinen	100	51	97	13	261
	Yhteensä	134	105	201	38	478
2012	Julkinen	20	27	97	23	167
	Yksityinen	87	47	96	19	249
	Yhteensä	107	74	193	42	416
2013	Julkinen	37	25	95	26	183
	Yksityinen	66	37	75	27	205
	Yhteensä	103	62	170	53	388
2014	Julkinen	24	26	87	34	171
	Yksityinen	59	43	98	28	228
	Yhteensä	83	69	185	62	399
2015	Julkinen	30	33	86	32	181
	Yksityinen	68	58	64	30	220
	Yhteensä	98	91	150	62	401

Pääasiallisen/vilmalaitoksen mukaan lepäämään jätetyistä työeläkkeistä 55 prosenttia on yksityisen sektorin myöntämiä. Täysistä eläkkeistä yksityisen sektorin eläkkeiden osuus on 65 prosenttia ja osaeläkkeistä 46 prosenttia. Suhteessa vastaavaan eläkkeensaajaryhmään yleisintä lepäämään jättäminen on ollut osakuntoutustuensaajissa. Tässä ryhmässä lepäämään jättäneiden osuus on ollut vuotta 2010 lukuun ottamatta yli 20 promillea (liitetaulukko 7.4). Muissa ryhmissä osuudet ovat olleet selvästi pienempiä.

Liitetaulukko 7.4. Lepäämään jätettyjen työeläkkeiden osuus (promilleina) vastaavasta eläkkeensaajaryhmästä sektorin ja työkyvyttömyyden asteen mukaan 2010–2015

Lepäämisen alkamisvuosi	Sektori	Täysi työky- vyttömyys- eläke	Täysi kun- toutustuki	Osatyöky- vyttömyys- eläke	Osakun- toutustuki	Kaikki
2010	Julkinen	1,3	6,7	14,0	20,2	3,9
	Yksityinen	0,6	3,6	8,7	6,4	1,5
	Yhteensä	0,8	4,5	11,1	13,6	2,2
2011	Julkinen	0,8	11,3	11,6	25,8	4,0
	Yksityinen	0,9	4,3	9,6	14,9	2,0
	Yhteensä	0,9	6,3	10,5	20,6	2,6
2012	Julkinen	0,5	5,4	11,0	25,1	3,2
	Yksityinen	0,9	3,9	9,3	18,6	2,0
	Yhteensä	0,8	4,4	10,1	21,7	2,4
2013	Julkinen	1,0	4,8	10,2	17,3	3,5
	Yksityinen	0,7	3,1	7,1	23,5	1,8
	Yhteensä	0,8	3,6	8,5	19,9	2,3
2014	Julkinen	0,7	4,9	9,2	19,9	3,4
	Yksityinen	0,7	3,7	9,2	22,4	2,1
	Yhteensä	0,7	4,1	9,2	21,0	2,5
2015	Julkinen	0,9	6,2	9,2	17,0	3,8
	Yksityinen	0,9	5,1	6,2	22,2	2,2
	Yhteensä	0,9	5,5	7,6	19,2	2,7

Eläkkeen lepäämään jättäneiden keskimääräinen oma työeläke on laskenut kaikissa eläkkeensaajaryhmissä. Esimerkiksi täyden eläkkeen lepäämään jättäneiden keskimääräinen oma-eläke oli vuonna 2010 noin 1 550 euroa/kk ja vastaava määrä vuonna 2015 oli noin 1 100 euroa/kk. Osaeläkkeen saajilla muutos kuukausittaisessa keskieläkkeessä on noin 1 300 euroa keskimäärin 840 euroon.

Työeläkkeen lepäämään jättäneillä henkilöillä, joilla eläke myönnetty ensisijaisesti julkisen sektorin työskentelyn perusteella, on ollut selkeästi korkeammat eläkkeet. Täysissä eläkkeissä eläke oli vuonna 2010 jopa kolmanneksen suurempi. Osaeläkkeissäkin eläkkeet on noin neljänneksen suurempia kuin yksityiseltä puolelta myönnettyjen eläkkeiden saajilla.

Liitetaulukko 7.5. Keskimääräinen työeläke eläkkeen lepäämään jättäneillä sektorin ja työkyvyttömyyden asteen mukaan vuosina 2010 – 2015

Lepäämisen alkamisvuosi	Sektori	Täysi työky- vyttömyys- eläke	Täysi kun- toutustuki	Osatyöky- vyttömyys- eläke	Osakun- toutustuki	Kaikki
2010	Julkinen	1859	1831	1421	1422	1586
	Yksityinen	1543	980	1139	801	1240
	Yhteensä	1680	1345	1302	1297	1420
2011	Julkinen	1111	1437	1242	1126	1259
	Yksityinen	1461	876	1154	978	1208
	Yhteensä	1375	1164	1199	1074	1231
2012	Julkinen	1766	1235	1368	1201	1377
	Yksityinen	1442	1250	1204	852	1271
	Yhteensä	1503	1244	1286	1027	1313
2013	Julkinen	1407	1310	1257	879	1243
	Yksityinen	1234	1001	1140	1019	1128
	Yhteensä	1298	1128	1205	952	1182
2014	Julkinen	1300	1258	1101	1151	1163
	Yksityinen	921	927	833	1079	901
	Yhteensä	1032	1050	958	1120	1014
2015	Julkinen	957	1451	913	708	978
	Yksityinen	1049	1017	723	993	938
	Yhteensä	1022	1168	832	843	955

Vähän yli kolmanneksella (37 %) henkilöistä, joilla vain kansaneläke oli lepäämässä, löytyy samaan aikaan maksussa olevia työeläkkeitä keskimäärin 440 euroa/kk (maksimi 1 667 euroa/kk). Keskimääräiset vuosiansiot lepäämisvuosien ajalta näillä henkilöillä olivat 14 136 euroa/vuosi (maksimi kahden vuoden lepäämisjaksolla 73 960 euroa/vuosi). Työeläkkeen lepäämään jättäneillä keskimääräiset vuosiansiot lepäämisvuosilta olivat 23 979 euroa/vuosi (maksimi 243 250 euroa/vuosi).

Keskimääräinen kansaneläke henkilöillä, jotka ovat jättäneet kansaneläkkeen lepäämään on ollut vuosina 2010 – 2015 noin 250 euroa kuukaudessa (Liitetaulukko 7.6). Työeläkkeen lepäämään jättäneillä keskimääräinen kansaneläke on ollut noin 65–87 euroa/kk.

Liitetaulukko 7.6. Keskimääräinen kansaneläke eläkkeen lepäämään jättäneillä vuosina 2010–2015

Lepäämisen alkamisvuosi	Kansaneläke lepäämässä	Työeläke lepäämässä
2010	266,14	67,7
2011	224,7	75,6
2012	261,59	75
2013	247,78	66,8
2014	254,17	87
2015	255,04	67,4

Naiset hyödyntävät lepäämään jättämistä miehiä yleisemmin

Liitetaulukosta 7.7 nähdään, että työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäneistä henkilöistä 56 prosenttia on naisia. Lukumäärältään eniten eläkkeen lepäämään jättäneitä löytyy vanhemmista ikäluokista, 55–59-vuotiaista ja 60 vuotta täyttäneistä. Suhteellisesti eniten tapauksia löytyy kuitenkin nuorista ikäluokista.

Liitetaulukko 7.7. Työkyvyttömyyseläkkeen lepäämään jättäneet iän ja sukupuolen mukaan

	Ikä	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Miehet	-29	41	28	22	23	21	24
	30-39	67	36	41	31	41	32
	40-44	45	20	20	18	15	19
	45-49	51	39	29	32	15	24
	50-54	60	48	31	40	34	23
	55-59	76	63	63	39	53	43
	60+	58	70	67	43	43	42
	Kaikki	398	304	273	226	222	207
Naiset	-29	45	30	30	25	39	38
	30-39	74	62	40	43	54	39
	40-44	55	45	34	30	30	27
	45-49	53	49	49	43	41	46
	50-54	89	79	57	52	52	57
	55-59	124	101	92	74	64	45
	60+	86	72	74	76	70	63
	Kaikki	526	438	376	343	350	315
Kaikki	-29	86	58	52	48	60	62
	30-39	141	98	81	74	95	71
	40-44	100	65	54	48	45	46
	45-49	104	88	78	75	56	70
	50-54	149	127	88	92	86	80
	55-59	200	164	155	113	117	88
	60+	144	142	141	119	113	105
	Kaikki	924	742	649	569	572	522

Määräaikaisena myönnettyjä työeläkkeitä jätetään lepäämään hieman nuorempana kuin toistaiseksi myönnettyjä. Myös osatyökyvyttömyyseläkettä jätetään lepäämään hieman nuorempana kuin täyttä eläkettä. Myös kansaneläkkeissä lepäämään jättäminen on hieman yleisempää nuoremmista ikäluokista. Liitetaulukossa 7.8 on esitetty ikä ja sukupuolijakaumat lepäämään jääneen eläkkeen lajin mukaan. Kansaneläkkeistä ei tähän ollut saatavissa jaottelua toistaiseksi myönnettyihin ja määräaikaisiin.

Liitetaulukoissa 7.9–7.11 on esitetty lepäämisen aikana saadut Kelan etuudet (Kela/Teemu Hänninen). Suurimmalla osalla ei ole ollut muita etuuksia lepäämisen aikana, mutta jos on, yleisin etuus on ollut sairauspäiväraha.

Ikä ja sukupuolijakaumat lepäämään jääneen eläkkeen lajin mukaan

Liitetaulukko 7.8. Ikä ja sukupuolijakaumat lepäämään jääneen eläkkeen lajin mukaan

		Täysi työkyvyttömyyseläke			Täysi kuntoutustuki			Osatyökyvyttömyyseläke			Osakuntoutustuki			Kansaneläke			Kaikki		
		Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki
2010	-29	.	.	.	1	.	1	.	.	.	.	.	.	40	45	85	41	45	86
	30-39	1	2	3	3	5	8	2	4	6	.	3	3	62	60	122	68	74	142
	40-44	4	.	4	5	2	7	3	8	11	.	7	7	33	38	71	45	55	100
	45-49	3	1	4	3	5	8	7	9	16	.	5	5	38	33	71	51	53	104
	50-54	7	9	16	2	6	8	10	31	41	.	5	5	42	39	81	61	90	151
	55-59	7	12	19	2	4	6	21	65	86	.	2	2	46	41	87	76	124	200
	60-	15	8	23	1	.	1	5	35	40	.	.	.	38	44	82	59	87	146
	Kaikki	37	32	69	17	22	39	48	152	200	.	22	22	299	300	599	401	528	929
2011	-29	.	.	.	.	3	3	.	.	.	.	.	.	30	29	59	30	32	62
	30-39	.	4	4	2	4	6	1	4	5	.	7	7	44	49	93	47	68	115
	40-44	.	6	6	4	3	7	2	7	9	.	5	5	17	26	43	23	47	70
	45-49	5	.	5	3	3	6	5	14	19	2	10	12	33	28	61	48	55	103
	50-54	2	4	6	5	8	13	12	27	39	1	8	9	35	40	75	55	87	142
	55-59	14	6	20	1	5	6	23	53	76	.	4	4	34	36	70	72	104	176
	60-	22	4	26	1	2	3	16	32	48	.	.	.	42	42	84	81	80	161
	Kaikki	43	24	67	16	28	44	59	137	196	3	34	37	235	250	485	356	473	829
2012	-29	.	.	.	1	2	3	.	.	.	.	.	.	25	36	61	26	38	64
	30-39	3	1	4	4	4	8	3	1	4	1	7	8	39	40	79	50	53	103
	40-44	.	4	4	2	1	3	2	6	8	3	2	5	19	26	45	26	39	65
	45-49	2	1	3	7	3	10	4	14	18	1	12	13	29	26	55	43	56	99
	50-54	2	2	4	2	3	5	11	21	32	2	7	9	18	40	58	35	73	108

		Täysi työkyvyttömyyseläke			Täysi kuntoutustuki			Osatyökyvyttömyyseläke			Osakuntoutustuki			Kansaneläke			Kaikki		
		Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki
2013	55-59	11	8	19	3	5	8	25	52	77	1	5	6	36	33	69	76	103	179
	60-	13	7	20	2	.	2	20	32	52	.	1	1	43	57	100	78	97	175
	Kaikki	31	23	54	21	18	39	65	126	191	8	34	42	209	258	467	334	459	793
	-29	.	.	.	1	2	3	.	.	.	.	3	3	29	25	54	30	30	60
	30-39	2	.	2	5	3	8	2	2	4	1	6	7	33	46	79	43	57	100
	40-44	2	2	4	2	1	3	4	7	11	.	6	6	17	22	39	25	38	63
	45-49	1	3	4	4	3	7	4	7	11	3	10	13	26	28	54	38	51	89
	50-54	10	4	14	4	2	6	11	16	27	4	9	13	19	30	49	48	61	109
	55-59	7	4	11	.	1	1	21	36	57	.	10	10	23	45	68	51	96	147
	60-	14	5	19	1	1	2	14	45	59	.	1	1	33	44	77	62	96	158
2014	Kaikki	36	18	54	17	13	30	56	113	169	8	45	53	180	240	420	297	429	726
	-29	.	.	.	.	2	2	.	.	.	.	2	2	23	38	61	23	42	65
	30-39	.	1	1	3	4	7	2	4	6	7	11	18	31	43	74	43	63	106
	40-44	1	1	2	2	6	8	3	2	5	2	9	11	16	22	38	24	40	64
	45-49	2	2	4	1	.	1	2	13	15	1	9	10	20	23	43	26	47	73
	50-54	5	3	8	2	3	5	13	21	34	2	7	9	21	29	50	43	63	106
	55-59	7	5	12	4	3	7	24	39	63	3	6	9	22	22	44	60	75	135
	60-	6	1	7	1	.	1	14	46	60	.	1	1	30	31	61	51	79	130
	Kaikki	21	13	34	13	18	31	58	125	183	15	45	60	163	208	371	270	409	679
2015	-29	.	.	.	3	5	8	.	.	.	.	1	1	26	37	63	29	43	72
	30-39	1	1	2	9	8	17	1	5	6	1	9	10	26	29	55	38	52	90

	Täysi työkyvyttömyyseläke			Täysi kuntoutustuki			Osatyökyvyttömyyseläke			Osakuntoutustuki			Kansaneläke			Kaikki		
	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki	Miehet	Naiset	Kaikki
40-44	1	2	3	2	4	6	3	4	7	1	3	4	14	18	32	21	31	52
45-49	1	3	4	1	2	3	6	12	18	3	12	15	21	26	47	32	55	87
50-54	9	5	14	2	5	7	4	17	21	1	20	21	16	19	35	32	66	98
55-59	12	6	18	3	1	4	17	24	41	1	7	8	17	16	33	50	54	104
60-	14	5	19	2	.	2	9	48	57	1	2	3	24	19	43	50	74	124
Kaikki	38	22	60	22	25	47	40	110	150	8	54	62	144	164	308	252	375	627

Työeläkkeen lepäämisen aikana saadut Kelan etuudet 2010–2015

Liitetaulukko 7.9. Lepäämässä olleet työeläkkeet ja sinä aikana Kelasta saadut muut etuudet 2010–2015

Aika	Lepäävät eläkkeet	Onko lepäämisen aikana saatu muuta etuutta?			Etuus, jota vastaanotettu eläkkeen lepäämisen aikana							
		On, ainakin yhtä	On, vähintään kahta	Ei ole	Työttömyys-turva	Yleinen asumis-tuki	Eläkkeen-saajan asumis-tuki	Sairaus-päiväraha	Vanhem-painpäivä-raha	Opinto-raha	Asumis-lisä (optu)	Vammais-tuki
Vuosi 2010	260	73	13	187	2	6	16	38	1	1	1	22
Vuosi 2011	480	155	29	325	7	21	45	79	2	3	2	35
Vuosi 2012	534	161	13	373	2	15	30	82	0	1	0	48
Vuosi 2013	575	187	23	388	5	14	34	102	1	1	0	55
Vuosi 2014	683	250	39	433	10	22	45	142	6	2	1	66
Vuosi 2015	796	267	45	529	19	41	39	137	9	0	0	69
2010–2015 yhteensä	1 751	749	143	1 002	38	96	159	450	12	7	4	154

Kansaneläkkeen lepäämisen aikana Kelasta saadut etuudet 2010–2015

Liitetäulukko 7.10. Lepäämässä olleet kansaneläkkeet ja sinä aikana Kelasta saadut muut etuudet 2010–2015

Aika	Lepäävät eläkkeet	Onko lepäämisen aikana saatu muuta etuutta?			Etuus, jota vastaanotettu eläkkeen lepäämisen aikana							
		On, ainakin yhtä	On, vähintään kahta	Ei ole	Työttömyysturva	Yleinen asumistuki	Eläkkeensaajan asumistuki	Sairauspäiväraha	Vanhempainpäiväraha	Opintoraha	Asumislisä (optu)	Vammaistuki
Vuosi 2010	599	308	76	291	14	43	192	43	4	4	3	94
Vuosi 2011	894	408	96	486	19	62	229	86	9	11	9	100
Vuosi 2012	1 017	453	121	564	23	76	237	131	7	11	6	108
Vuosi 2013	1 081	490	119	591	35	95	242	140	12	12	6	105
Vuosi 2014	1 102	529	140	573	53	94	217	162	20	15	9	119
Vuosi 2015	1 041	508	144	533	64	123	164	176	19	20	14	106
2010-2015 yhteensä	2 121	1 317	464	804	115	262	770	447	45	37	28	308

Lepäämässä olleet työ- ja kansaneläkkeet ja Kelasta saadut etuudet 2010–2015

Liitetaulukko 7.11. Lepäämässä olleet työ- ja kansaneläkkeet ja sinä aikana Kelasta saadut muut etuudet 2010–2015

Aika	Lepäävät eläkkeet			Onko lepäämisen aikana saatu muuta etuutta?			Etuus, jota vastaanotettu eläkkeen lepäämisen aikana							
	Yhteensä	Työeläke	Kansaneläke	On, ainakin yhtä	On, vähintään kahta	Ei ole	Työttömyysturva	Yleinen asumistuki	Eläkkeensaajan asumistuki	Sairauspäiväraha	Vanhempainpäiväraha	Opintoraha	Asumislisä (optu)	Vammaistuki
Vuosi 2010	815	260	599	366	85	449	16	47	199	78	5	5	4	111
Vuosi 2011	1 254	480	894	516	114	738	25	71	247	156	11	12	9	124
Vuosi 2012	1 435	534	1 017	570	128	865	25	84	244	203	7	11	6	144
Vuosi 2013	1 523	575	1 081	622	134	901	40	106	250	229	13	12	6	140
Vuosi 2014	1 625	683	1 102	714	163	911	60	110	232	289	24	17	10	158
Vuosi 2015	1 663	796	1 041	695	173	968	78	146	173	292	25	20	14	155
2010-2015 yhteensä	3 442	1 751	2 121	1 851	551	1 591	145	319	811	840	54	41	30	406